

TEOLÓGIA

A BIBLIA MINDENKIÉ

Az egyszerű Biblia-olvasás
Biblia és művészet
Az Isten jele
Biblia és a magyar irodalom
Utak és tévutak a Biblia megismerésében

Egy dogmatikus gondolatai Istenről és a világról

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE
Dr. Jelenits István piarista tartományfőnökkel
„...Az én igéim el nem múlnak...”

Világiak és zsinatok
Új egyházszemlélet

Dávid Katalin — Fischer, Georg — Harrach Péter —
Kremer, Jacob — Németh Géza —
Pomogáts Béla és mások írása

XXVII. évf. 1993. 2. sz.

TEOLÓGIA

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXVII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1993. MÁJUS

TANULMÁNYOK

- JACOB KREMER: Szó szerinti hűséggel — nem betűről betűre
Az egyszerű bibliaolvasás határai és lehetőségei —
(fordította: Bánhegyi B. Miksa) 66
- DÁVID KATALIN: Biblia és művészet 71
- GEORG FISCHER S.J.: A Biblia — Isten jele minden idők számára
(fordította: Horváth Ilona) 76
- POMOGÁTS BÉLA: A Biblia és a magyar irodalom 82

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

Dr. Jelenits István piarista tartományfőnökkel

- „...Az én igéim el nem múlnak...” (Széll Margit) 86

KÖRKÉP

- JÓZEF NIEWIADOMSKI: Egy dogmatikus elgondolkodik Istenről és a világról
(fordította: Bánhegyi B. Miksa) 93
- NÉMETH GÉZA: A bibliai üzenet megismerésének útjai és tévútjai 97
- TARJÁNYI BÉLA: A Szentírás apostolai
— A lelkipásztori munka új útjai és távlatai a zsinat után — 102
- BÁN ENDRE: „Tolle, lege!” 106

MIT JELENT SZÁMOMRA A BIBLIA?

- A TEOLÓGIA körkérdése: vélemények, válaszok 109

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

- HARRACH PÉTER: Világiak és zsinatok 122
- UNGER ZSUZSA: Mit várnak a hívek a plébánostól? 125

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Lukács László

A szentírásolvasás magatartás kérdése. Minden azon fordul meg, hogy hogyan nézünk rá, mit várunk tőle, mit keresünk benne. — At kell vennünk Krisztus gondolkodását ahhoz, hogy az Írások belső világára rátaláljunk.
Belon Gellért

A Biblia a világon legelterjedtebb irodalmi mű. Szinte minden nyelvre, sőt dialektusra lefordították. A „Könyvek Könyve” talán még sohasem állt annyira az érdeklődés homlokterében, mint napjainkban. Erőtelen nyelvezete, megragadó költészete, az élet értelme, „titka” után kérdezőknek nyújtott eligazító tanítása nemcsak a zsidó-keresztény hagyomány talaján álló vallásos emberek számára lett az „élet könyvévé”. Érdeklődve fogadják, olvassák a keresztény vallástól távol állók, sőt, még a magukat ateistáknak tartók is. A Biblia minden embert megszólít, a Biblia mindenkié.

A keresztény egyházak számára a Biblia a hit objektív alapja — és ahogy a II. Vatikánum tanítja —, „a teológia lelke”. A hitújítás korában (XVI. sz.) a Biblia a reformátorok számára a hitnek egyedüli zsinórmértékévé vált. „Népszerűségét” fokozta a könyvnyomtatás, melynek nyomán a napi bibliaolvasás egyre jobban terjedt s megtermékenyítette nemcsak az egyházi közösségek vallási életét, hanem a hívők személyes jámborságát is.

A Biblia a II. Vatikánum után egyházunkban egyre nagyobb jelentőséget kapott. Napjainkban fokozott mértékben merít belőle a teológia, a liturgia, a katekézis, a vallásos élet. A zsinatnak az isteni kinyilatkoztatásról szóló dokumentuma (Dei Verbum) így foglalja össze jelentőségét: „Az egyház mindenkor tisztelte a Szentírást, mint magát az Úr testét, hiszen — főleg a szent liturgiában — szüntelenül veszi és nyújtja a híveknek az élet kenyerét mind Isten ígéjének, mind Krisztus testének asztaláról.” (21.)

A Biblia az igazságra tanít, az igazsághoz vezet. Olvasása nyomán azonban nem történettudományi, nem természettudományos vagy egyéb szaktudományos ismeretekre kell szert tennünk, hanem azokat az igazságokat kell felimernünk, melyeket „hűségesen és tévedés nélkül... Isten a *mi üdvösségünkre* a szent iratokban le akart íratni” (11.).

A Biblia könyvei két nagy gyűjteményre oszthatók: az ó- és újszövetségi iratokra. Ezeket egymástól szétszakítani nem áll jogunkban. A Zsinat Szent Ágoston gondolatát idézi, amikor hangoztatja, hogy „az Újszövetség benne rejtőzik az Ószövetségben, az Ószövetség viszont az Újszövetségben tárul fel” (16.).

Az ember a Bibliát különféle módon, más és más szellemi-lelki beállítottsággal veheti kezébe. Az objektív vallástörténeti vizsgálódás művelője a Szentírást mint dokumentumot, mint forrást tanulmányozza, éppen úgy, mint például a Talmudot vagy a Koránt. E módszer alkalmazásánál a kutató tudós tartózkodik a személyes állásfoglalástól. — Mások több-kevesebb érdeklődéssel veszik kezükbe a Bibliát s annak „bölcse tanításából” igyekeznek gondolataikat megtermékenyíteni. Az ilyen szellemi és irodalmi „ínyencek” számára azonban a Biblia valódi mondanivalója háttérbe szorul, ismeretlen marad. — A hívő szemlélet Isten szavaként fogadja a Szentírást, de annak is tudatában van, hogy az gyakran súlyos problémákat rejt magában. Ezek feloldásánál segít az egyház tanítóhivatala, mely főleg biblikus szaktudósok munkájára támaszkodik.

Reméljük, hogy olvasóink jelen számunk egy-egy írásának ösztönzésére — legyenek bár hívő keresztények vagy érdeklődő, gondolkodó emberek — fokozódó „tanulnivágyó lelkülettel” veszik újra kezükbe a Szentírást. Elmélyülten olvasnak majd *abból* — és nem csak *arról*. Az Apostolok Cselekedeteiben az etióp férfiúnak feltett kérdés: „Érted-e, amit olvasol?” (8,30), ma is létfontosságú minden hívő, hitet hirdető, de a pusztán csak érdeklődő, nyitott ember számára is.

Jelen számunk lapjain a Biblia jobb és mélyebb megértéséhez szeretnénk — szerény kéréseink között — némi segítséget nyújtani. Egyszersmind hangsúlyozni szeretnénk: *számunkra* a Biblia lapjai Isten üzenetét, az üdvösség igazságait közvetítik. Ezeket az igazságokat csakis a hívő, hiből élő ember képes „felfedezni”, elfogadni és mások felé is közvetíteni.

Sz. A.

Jacob Kremer

SZÓ SZERINTI HŰSÉGGEL — NEM BETŰRŐL BETŰRE

Az egyszerű bibliaolvasás határai és lehetőségei

A bibliatudomány szolgáló feladata

Aki azt gondolja, hogy az egzegézis segítsége nélkül olvashatjuk ma a Bibliát, súlyos tévedés áldozata. Nem veszi észre, hogy a Biblia az Istennek nem közvetlenül az emberhez intézett beszéde — ahogyan ezt a Koránról állítják —, hanem Istennek emberek által közvetített igéje. Ezért egy bizonyos kor nyelvéhez és környezetéhez kötődik. Hogy más, esetleg későbbi kultúrákhoz tartozó emberek is megérthessék üzenetét, le kell írni és le kell fordítani számukra. Figyelembe véve a bibliai szerzők és a mai olvasók között lévő nagy távolságot, sem megbízható szövegkiadást, sem új fordítást nem lehet készíteni a sok, egymástól helyenként eltérő kézirat (papiruszok és pergamen kódexek) kritikai vizsgálata és az ókori nyelvek ismerete nélkül. Ebben az értelemben már a „legegyszerűbb” bibliaolvasó is rá van utalva a tudomány szolgálatára.

A Biblia szó szerinti hűséggel való lefordítása azonban nem jelenti az eredeti szöveg betűről betűre való visszaadását; ez utóbbit mondják sokszor félreérthetően „szó szerintinek”. Számos szónak és fogalomnak ugyanis az egyes nyelvekben és kultúrákban más és más jelentése van. Így például a sokszor „lélek” szóval fordított héber *nefes* szónak a Bibliában más, gazdagabb a jelentéstartalma (pl. lehelet, torok, vágy, lélek, élet, egyén), mint a görög filozófia meghatározta nyugati nyelvekben (a testtől különböző szellemi, halhatatlan szubsztancia). Ezenkívül a szavaknak, mondatoknak és szövegrészeknek sokszor több jelentése van (poliszémek), és csak a szövegösszefüggés teszi őket egyértelművé. Az egyháztörténet bizonyítja, hogy a betű szerinti (állítólagos szó szerinti) értelemlere való leszűkítés sokszor komoly következményekkel járó helytelen értelmezéshez vezetett. Mutatja ezt például az egyik példabeszédben elhangzott parancsra való hivatkozás — „kényszeríts be mindenkit”, *compelle intrare* (Lk 14,23). A missziókban gyakran ezzel a „paranccsal” igazolták a kényszer alkalmazását. Hasonlóképpen még néhány évtizeddel ezelőtt is a „sokan vannak a meghívottak, de kevesen a választottak” (Mt 22,14) mondat betű szerint való felfogása ahhoz a nézethez vezetett, hogy az emberiség nagy része biztosan elkárhozik. Az újabb egzegézis alapján tisztábban látjuk, hogy az ilyen kijelentések nem információk az üdvözültek számáról, hanem „buzdítások”, és mint a prédikációk, cselekvésre szólítanak fel. Igazolja ezt az is, ahogyan az újszövetségi írók az ószövetségi szövegekkel bántak. Nem betű szerint vették azokat, hanem az elnyert új látásmód alapján szabadon értelmezték — és ezt az új interpretációt (*relecture*) tekintették a tulajdonképpeni értelemnek. Ilyen például a prófétai ígéretnek keresztény kifejtése (vö. ahogyan az ApCsel 8,30–37) szerint Fülöp magyarázza az etiópnek Izajás 53. fejezetét), valamint az olyan, egykor politikai fogalmak, mint a „megszabadulás”, „Isten uralma”, „Messiás” Krisztus-értelmezése, hogy ti. Isten keresztre feszített és föltámadott Fia vált ki a Sátán hatalmából.

A mai bibliaolvasásnál az említetteken kívül a következő két faktor is latba esik még:
Előszőr: nagyon megváltozott az embernek a világhoz és a történelemhez fűződő viszonya. A középkor vége felé előretörték azok a tudományok, amelyek minden létező

okának a vizsgálatát követelték. Különösen is áll ez a XVIII. századi felvilágosodás óta, amely letette természettudományos és technikai korunk alapkövét. Azóta alaposabban vizsgálják a természet öntörvényűségét (Istennek mint első oknak és a természeti erőknek mint másodlagos okoknak a megkülönböztetése), az embernek a világban elfoglalt különleges helyét (gondolkodó alany a világ általa megfigyelt és uralt többi részével mint tárgyjal szemben), valamint a jelen és a múlt közötti időbeli különbséget. Amint a természettudomány kutatja a természetet, hogy mindent objektíve, mindenki számára ellenőrizhető módon határozzon meg (szemben a korábbi, kevésbé kritikus észlelésekkel például az égítetek esetében), ugyanebben a szellemben vizsgálják kritikusan a múlt dokumentumait is. Archeológiai és paleontológiai felfedezések arra kényszerítik a tudósokat, hogy sok, eddig magától értetődő föltételezést korrigáljanak (például az emberiség és a föld korára vonatkozóan). Viszont a természeti törvények ismerete és a világnak ezek által lehetőségessé vált birtokbavétele odáig vezetett, hogy sokan ezt a tudást tartják egyedüli mércének abban a tekintetben, hogy egyáltalán mi lehetséges, és mi nem. Ez a pozitívista beállítottság — csakis a pozitíve bizonyítható lehetséges — még ma is gyakran szkepszist ébreszt azokkal a szövegekkel szemben, amelyek olyan területekről és eseményekről beszélnek, melyek nem bizonyíthatóak objektíve mint „tényanyagok”. A német „Tatsache” jellemző módon a XVIII. században alkotott fogalom — az angol „matter of fact” (res facti) fordítása. Ez áll (pl. a csodák esetében) Istennek a világ folyásába történő beavatkozásairól szóló tudósításokra éppúgy, mint a halál utáni életre utaló kijelentéseire (föltámadás, örök élet). Aki találkozik ezekkel az újkori fölismerésekkel, az már nem tudja olyan elfogulatlanul olvasni a Biblia mondatait, mint azelőtt.

Másodszer: a lélektan és a szociológia már jó pár éve élesebbé tette szemünket az olyan (sokszor nem tudatos) motívumok és társadalmilag indokolt törvényszerűségek iránt, amelyek jelentősen befolyásolják a szövegek keletkezését, struktúráját és hatását. Ma már általánosan elismerik, hogy az antik szerzőknek sok, tudósításszerű szövegét nem szabad egy konkrét eseménysor jegyzőkönyveként fölfogni (pl. a két különböző teremtéstörténet, a bűnbeesés és a vízözön története, a Királyok két könyvének mondái és egyebek). Ezek egyszerűen más kultúrkörből származnak, és olyan ábrázolásmóddal élnek, amelyek ma már nincsenek szokásban. Áll ez az evangéliumokra is. Ezeket sem szabad — amint manapság újból megkísérlik — „Jézus-életrajzoknak” fölfogni (legtöbbször éppen a minket érdeklő életrajzi adatokkal), hanem éppen ellenkezőleg, mint olyan iratokat kell olvasnunk ezeket, amelyek — az ősegyház hitétől hordozottan — Jézus életének, működésének, halálának és föltámadásának a jelentőségét hirdetik. Aki elfogulatlanul (állítólag szó szerint) történelmi tudósításokként értelmezi ezeket, az hamisan és semmiképpen sem szó szerinti hűséggel interpretálja, mert olyat tart „szó szerintinek”, amit az evangélista ezekkel a szavakkal egyáltalán nem akart mondani. Az ilyen hasonlít ahhoz az emberhez, aki a katakombák egyik képét (pl. Lázár föltámasztását) vagy egy régi festményt mai fénykép kritériumaival értékeli. Éppen ezért a bizonyos körökben védelmezett, állítólagos hagyományos bibliaértelmezés úgy viszonylik magához a Bibliához és ahhoz, ahogy azt az egyházatyák értelmezték, mint egy XIX. századi giccses gipszfigura egy régi ikonhoz.

Amikor a biblikusok figyelmeztetik a mai bibliaolvasót a bibliai nyelv és ábrázolásmód sajátos voltára, valamint annak újkori szemléletére, elengedhetetlen szolgálatot tesznek neki és megóvják a téves értelmezésektől. Megvédik ugyanis attól, hogy csupán betűket és szavakat olvasson, hogy azokat a saját, történelem befolyásolta szemléletével hamisan értelmezze, s így félreértse azt, amit a régi nyelven és régi képzetek szerint írók valóban írni akartak. A biblikus tudós ezzel olyat tesz csak, amit már Jézus is tett Mk 12,24–27 szerint, amikor figyelmeztette a szadduceusokat, hogy rosszul értik a Bibliának a holtak föltámadásáról szóló tanítását.

Az egzegéták, hogy elvégezhessek ezt a szolgálatot, fölhasználják a ma rendelkezésre álló módszereket, amelyek lehetővé teszik a régi szövegek megvilágítását azok ábrázolásmódja és keletkezéstörténete beható elemzése által. Információiknak viszont — ez a

történelmi bizonyítás sajátossága, amely rá van utalva saját értelmünk horizontjára és különböző hipotézisekre — csupán magas valószínűségi értéke van. Sokat segíthetnek tehát a szövegek jobb megértésében, de sohasem lesznek képesek azok mondanivalóját teljes pontossággal meghatározni, ahogyan azt sok olvasó — a természettudományokkal való foglalkozásból kiindulva — elvárna tőlük, vagy ahogyan azt egynémely egzegéta megdöbbenéssel állítja.

A Biblia magyarázata az egyházhoz van kötve

Ki segíti el hát a bibliaolvasót ma arra, hogy biztosan fölismerje a Szentírásnak igazságát, mely döntő fontosságú az életére nézve? Ősi, a Bibliában gyökerező meggyőződés szerint (vö. 2Tim 3,14–17; 2Pt 2,20 sk), ez a feladat az egyházra tartozik. Az egyház közvetíti számunkra a bibliai kánonban, minden más könyvtől elkülönítve, ezeket a könyveket mint Isten igéjét. A teljes értelmében vett „Isten igéje” azonban nem az írott szöveg (ellentétben a verbális inspiráció régi protestáns tanával), hanem a szöveg által közvetített és az olvasó által megértett üzenet. Az „Isten igéje” fogalmat nem statikusan kell vennünk, hanem dinamikusan, vagyis mint Istennek most hozzánk szóló igéjét (vö. Ter 15,1; Jer 1,2; Tesz 1,5). Ezért a helyesen értelmezett inspiráció nem csupán a szöveg létrejöttére terjed ki (amint azt gyakran föltételezik), hanem olvasására és hallgatására is.

Hogy a Bibliát Isten igéjeként fogjuk föl, ahhoz megfelelő olvasás és megértés szükséges. Ez viszont nem csupán a leírt betűktől függ, hanem az olvasótól is. Hogy az olvasó egyáltalán föl tudja fogni a betűket, szavakat és szókapcsolatokat mint szöveg- és értelmi egységeket, azt a képzettsége és tapasztalata folytán rendelkezésére álló kódoknak köszönheti. Az egyes ember tehát mindig olyan szöveget fog föl, amelyet az olvasás aktusában maga is lényegesen meghatároz. Az egyházzal kapcsolatban álló olvasó tehát másképp érti a Bibliát, mint az egyházon kívül álló. Eszerint a keresztény ember a Bibliát csak akkor olvashatja Isten igéjeként, ha azt az egyház közegében mint Isten Lelkével betelt ember olvassa — a közös hit megvallásától hordozottan. Végül is csak az így fölfogott „lelki értelem” (a szó eredeti jelentésében) az, amit Isten a Bibliában saját igéjeként mond nekünk.

A *helyes megértés kritériuma* tehát nem a betűk önkényes kisilabizálása, nem is a történelmi-kritikai egzegézis, hanem az *egyház közös hite*, ahogyan az megnyilatkozik az egyház igehirdetésében és liturgiájában, valamint a szentek életében. A Biblia igazságának végső alapja az egyházban önmagáról tanúságot tevő és az olvasót a Biblián keresztül megszólító Úr. Ebben a vonatkozásban az egyházi megnyilatkozásoknak (hitvallás, dogmák) behatároló funkciójuk van. Persze nem minden hivatalos egyházi megnyilatkozás esik azonos súllyal latba. Maguknak a dogmáknak is szükségük van értelmezésre, mivel egy konkrét szituációban — sokszor kontroverz-teológiai szándékkal — szövegezték azokat. Ebben az értelmezésben fontos feladat jut a bibliatudománynak. A II. Vatikáni zsinat tanítása szerint az értelmezési folyamat hozzájárulhat ahhoz, hogy az egész egyház és az egyházi tanítóhivatal „megérjen” (Dei Verbum III. 12.). Vitatott kérdésekben pedig türelemre van szükség — az érés mindig várakozási időt tételez fel és állandó önkritikát.

Az egyszerű bibliaolvasás korlátozott lehetősége

Aki figyelembe veszi, hogy az írott szöveg az Isten és ember között lejátszódó, és az egyházhoz kötött „nyelvi történet” szolgálója, az még ma is olvashatja a Bibliát „egyszerűen”, de csakis meghatározott korlátok között és bizonyos föltételek mellett.

Az ilyen „egyszerű” bibliaolvasás nem történhet azzal a céllal, hogy másokat a bibliai közlések igazságáról tudálékosan kioktasson, vagy hogy az elbizonytalanodottakat és a kételkedőket a Bibliára való pusztá utalással a hitben megerősítse. Ilyenkor ugyanis olyan jelentős a leírás és a mai olvasó között meglévő távolság, hogy annak figyelmen

kívül hagyása könnyen súlyosan téves értelmezéshez vezethet. Így járnak el azok a sikerszerzők, akik például az „Isten fiai” és az „emberek lányai” kapcsolatról szóló közléseket (Ter 6,1–4; a rettegett óriások hatalmának népies magyarázata) betű szerint értelmezik, s abból az égitestek emberi lakóinak a létezésére következtetnek. Ugyanez áll abban az esetben is, amikor betűről betűre, állításuk szerint „szó szerint”, de nem értelem szerint hivatkoznak arra a konkrét szituációból eredő parancsra, hogy „az asszony hallgasson az egyházban” (1Kor 14,34), s levezetik belőle a nők általános eltiltását az igehirdetéstől (ezzel szemben vö. 1Kor 11,5). Éppen úgy nem biblikus az Írás szavainak minden olyan fundamentalista (biblicista) idézése, mellyel vallási vagy politikai követelményeknek adnak nyomtatékot (pl. mindenfajta eskü tilalma, minden honvédelem elutasítása). Ebben a vonatkozásban kritikai vizsgálatra szorul a Latin-Amerika „bázisközösségeiben” folyó bibliolvasás is. Joggal várható el tehát mindazoktól, akik prédikálnak, oktatnak vagy bibliaköröket vezetnek, hogy a bibliatudomány segítségével törekedjenek a szó valódi értelmét megragadni, s ne elégedjenek meg a pusztá idézéssel.

Más a helyzet olyankor, amikor az egyházon belül, különösen istentiszteleti együttléteken a közös dicsőítéshez kapcsolódva vagy az elmélkedésre való ösztönzésül olvassuk a Bibliát. Ilyenkor nem hat annyira a bibliai szerző és az olvasó közötti távolság. Érdeklődésünk ebben az esetben nem annyira a szövegre irányul, hanem — az egyház életébe bekapcsolódva — az abban hozzánk szóló Úrra. Ahol eleven az Istenbe vetett hit, aki sokféle módon szól és szól az emberekhez (vö. Zsid 1,1–3), ott az Isten iránti szeretet lelkületétől áthatott embernek nem esik nehezebbé, hogy a Biblia szavaiban és mondataiban újra meg újra Őt magát érzékelje. Az így befogadott isteni ige igazságának nem az egyes szakaszok szavaiban van az alapja, hanem az egész Szentírás és az egyház élete kontextusában. Az ilyen egyszerű olvasás elsősorban azért lehetséges még ma is, mert a Szentírás nem kevés kijelentésének azok az egzisztenciális kérdések, örömök, gondok és bajok a tárgyai, amelyek minden kor emberét foglalkoztatják (pl. Isten hallgatása, az elvesztett megtalálásának az öröme, a beteg szenvedése, bűn, halál). Ezenkívül számos szó, fordulat és metafora (pl. pusztá, víz, világgosság, élet, házasságkötés) századokon át, szinte mindenütt ugyanazt a jelentést hordja, s ezért nagyon alkalmas arra, hogy közvetítse Isten üzenetét. Elsősorban a Biblia sok költői szövege (különösen a zsoltárok és a példabeszédek) teszi lehetővé általános érvényű, tipikus vagy szimbolikus tartalma alapján a más személyekre és helyzetekre való közvetlen átvitelt (pl. üldözés, éhínség, megbocsátás, megmenekülés, a vakok gyógyítása, a szeretet megnyilvánulása). Ebből a szempontból jogos a Biblia allegorikus alkalmazása magában a Bibliában (pl. Gal 4,21–31) és az egyház hagyományában (különösen a liturgiában), mégha ez a gyakorlat ma már nem követhető olyan egyszerűen.

További fontos feltétele az egyszerű bibliolvasásnak — az Istenben és Krisztusban való hit mellett — az olvasónak figyelme („áhítata”), amely alázatból, tiszteletteljes félelemből és szeretetből fakad: „Szólj, Uram, hallja a te szolgád” (1Sám 3,10). Ide tartozik — mint a Szentlélek és az új szív gyümölcse — saját határaink megvállása, továbbá az állandó készség a tanítás elfogadására és életünk megváltoztatására. Ez őriz meg bennünket attól, hogy a szövegekben mindig csak a magunk igazolását találjuk meg ahelyett, hogy hagyánánk: a Szentírás olvasása közben hadd érintsen meg bennünket az Úr Lelke, hadd szólítson megtérésre: „Akinék füle van, hallja meg, mit mond a Lélek az egyházaknak” (Jl 2,7).

Egy másik, ehhez szorosan kapcsolódó föltétel az ahhoz a közösséghez való tartozás hálás elfogadása, amely közösség az Úr „teste” (1Kor 12,12 sk; Ef 1,23 és másutt), s amely által az Úr akarja teljessé tenni a földön művét. Ez az egyházas lelkület nem zárja ki azt, hogy az olvasó az egyház bizonyos életjelenségeivel szemben kritikus viszonyban álljon, hiszen egyházunk a világ végezetéig a „bűnösök egyháza” marad. Persze nem az egyszerű bibliolvasás a megfelelő út és alkalom arra, hogy fölfedjük az egyház hibáit. Az ilyen kritika sokszor megnehezíti annak megértését, amit az Úr az egyes embernek akar mondani. Ugyanakkor ez a kritika a szöveg pontos ismeretét tételezi föl, s nem in-

dokolható csupán az „egyszerű” olvasás közben bekövetkezett személyes, szubjektív megdöbbenésünkkel.

Minden egyszerű olvasásnál meg kell végül gondolni, hogy az manapság nem olyan könnyű, mint régebben. Általában emelkedett a képzettség szintje, az olvasás ma már nem a kevesek kiváltsága. Aki foglalkozása körében, korának szellemi életében való részvétele során találkozik az archeológia, biológia, orvostudomány, lélektan, szociológia, költészet stb. fölismeréseivel, az a Biblia olvasása közben sem tud huzamosabb ideig ezektől eltekinteni. A Szentírás naiv olvasása ma már csupán olyan csoportokban lehetséges, amelyek alig kerültek a modern civilizációval érintkezésbe, vagy attól tudatosan elzárkóznak. Ez azonban nem lehet mindenki eszménye. Ma már a legtöbb embernek el kell sajátítania a bibliai Írások sajátosságának és az ezekből következő értelmezési szabályoknak alapfokú ismeretét. Eltekintve a bibliakiadások rövid kommentárjaitól, segítségünkre vannak azok az olvasási segédletek, amelyek az egyház liturgiája nyújt (szövegválogatás, rezponzóriumok, énekek). Végül a Biblia megértéséhez való eljutásban az egyház minden tagjára fontos feladat hárul; mert mint „lelki emberek” megteremtik egyrészt azt a „lelki” atmoszférát, amely egyik meghatározója a Biblia mondanivalója megértésének, másrészt kérdéseikkel és a saját tapasztalatukon alapuló válaszaikkal segítenek abban, hogy a bibliai szöveget Isten élő szavaként fogadjuk be.

Bibel und Kirche, 1988. 103–108.

Fordította: Bánhegyi B. Miksa OSB

**SZENT ÁGOSTON PÜSPÖKNEK „A hitről, reményről és szeretetről”
szóló kézikönyvéből.**

A szeretet, amelyet az Apostol a hitnél és a reménynél nagyobbak mond, minél nagyobb valakiben, annál jobb ember. Mert amikor kérdezik, hogy ki a jó ember, nem azt kutatják, mit hisz, mit remél, hanem hogy milyen a szeretete. Aki őszintén szeret, kétségkívül őszintén hisz és remél is. Aki pedig nem szeret, hiába hisz, mégha igaz is, amit hisz, hiába remél, mégha valóban tanítják is, hogy az igazi boldogsághoz tartoznak azok, amiben remél, ha csak nem hiszi és reméli azt is, hogy neki is, ha kéri, megadatik, hogy szeressen. Noha szeretet nélkül nem is lehet remélni, mégis megtörténhet, hogy azt nem szereti, ami nélkül nem tud eljutni ahhoz, amit remél: amikor valaki reméli az örök életet, de nem szereti az igazságot, ami nélkül nem lehet az örök életre eljutni. A krisztusi hit, melyet az Apostol ajánl, amely a szeretet által működik: amit még a szeretetben nem bír, kéri, hogy megkapja, s keresi, hogy megtalálja, zörget, hogy nyíljk meg számára. Az Isten ajándéka nélkül, vagyis a Szentlélek nélkül, aki által a szeretet árad szívünkbe, a törvény parancsolni ugyan tud, de segíteni nem. Ráadásul kötelességzegővé is teszi azt, aki tudatlansággal nem mentheti magát. Mert a testi ügy uralkodik ott, ahol nincs meg Isten szeretete.

Dávid Katalin

BIBLIA ÉS MŰVÉSZET

Biblia és művészet kapcsolata olyan témája a művészettörténetnek, amelynek még összefoglalására sem vállalkozhatunk, hiszen kettőjük találkozása a kereszténység kezdete óta napjainkig élő valóság. Ezért a kapcsolat néhány sajátosságát kívánom csak megemlíteni, azokat, amelyek az egymásra hatás legmélyebb lehetőségeit érintik és kezdettől jelen vannak a művészet történetében. Ha ezt a kezdetet keressük, tehát a specifikumokat, amelyek jelzik a keresztény művészet megjelenését, elkülönülését a vele közvetlenül érintkező antik művészettől, a Biblia az, amely az indulást egyértelműen segíti meghatározni.

Erdemes kitérnünk röviden a keresztény művészetnek kezdeti szakaszára, mert egyedülálló művészettörténeti sajátosságot mutat. A történelemben nincs ugyanis egyetlen olyan átmeneti korszak sem, amelyet ne sorolhatnánk az előzőhöz, vagy a következőhöz és ilyenkor szinte konvenció kérdés, hogy a kutató az átmenetet az előző korszak „késői” periódusának vagy az új „korai” szakaszának minősíti. A művészettörténetben erre számos példát találunk, sőt azt is tapasztalhatjuk, hogy a hovásorolás kérdése hogyan változik. Egyetlen olyan átmenetet ismerünk, amely, bár az átmeneti jelleg minden vonását hordozza, mégsem sorolható az elmúló, illetve az elkövetkező korszakhoz: ez az *ókeresztény művészet, a kereszténység kezdetének művészete, amelyet átmeneti jellege ellenére külön korszakként kell kezelnünk*. A kiváló művészettörténész, Max Dvorzak két sajátosságát emeli ki az ókeresztény művészetnek, amelyek döntően megkülönböztették az egykorú klasszikus művészettől, s bár mindkettő belső, tartalmi része az alkotásnak, mégis olyan meghatározó, amely miatt az antik művészettől átvett formai elemeket másképpen kezeli, más jelentéshálót sző bele. Az egyik, hogy az ókeresztény műalkotás értelme és célja mindenestől eltolódik a teológiai mondanivaló irányába, a másik, hogy megértéséhez sokkal nagyobb fokú beavatottság szükséges, s a szemlélő sokkal nagyobb fokú szubjektív, gondolati részvétele, mint azelőtt bármikor. (M.D.: A művészet szemlélete, Bp. 1980). Ugyanakkor maga a látvány, az alaki jegyek lehetetlenné teszik az elkövetkező korszakhoz való kapcsolást. Természetesen szó sincs arról, hogy ezzel valami szakadás állt volna be a művészet folyamatába, csupán annyit állítunk, hogy bár kötődik az előtte lévőhöz, és belefolyik az utána következőbe, de mássága autonómmá teszi: kölcsönzi a múltból az alaki jegyeket, ebből azonban semmit nem közvetít a jövő felé. Gondolatot ad a jövőnek, de ez az, ami elszakítja látványosan a múlttól.

Érthetőbb az ókeresztény művészet önállósága akkor, ha az utána következő korszakot, a bizánci és a román kori művészetet figyeljük, amelyek inkább tanítómesterüknek tarthatják az antik művészetet, hordozva annak műfaji gazdagságát.

Az ókeresztény művészet illetően önállóságát a kultúra nagy titkai közé sorolom és meggyőződésem, hogy ez azért vált lehetségessé, mert az emberiség történetének egyedülálló fordulata teremtette meg. A keresztény ember ezt így mondja: a megváltás történelmi valóság lett.

Katakombákba rejtett képek ezek, kívül a római falakon. Alkotói ahhoz a képnyelvhez fordultak, amelyet a kortárs klasszikus művészetből ismerhettek, de ez valóban csak annyi volt, mint a nyelv, a szavak felhasználása az új tanítás hirdetésénél. Hiszen új szemléletet, új stílust kreáltak ezekből. Hic et nunc születik meg a művészetnek két olyan kiváltsága, amely napjainkig érvényes, és amely lehetővé teszi, hogy bizonyos témákban akár a verbális tanítást is pótolni tudja, vagyis ne csak illusztráljon, hanem teológiát fogalmazzon meg. Ez a kettő — a *tipológia* és a *szimbolika* — üdvösségtörténetünk és hittitkaink vizuális megjelenítése. Ezt a kettőt szeretném most közelebbről megvizsgálni, hiszen mindkettő létét a hódító útjára akkor elinduló *Biblia inspirálta, sőt intónálta*.

A TIPOLÓGIA arra a teológiai meggyőződésre épül, hogy az Ószövetség számos eseménye, a szereplő személyek, kifejezések, megfogalmazások a názareti Jézusra vonatkoznak, előképei Isten Fiának, a hozzánk érkezett Megváltónak. Ez a szemlélet egybekapcsolja a két Testamentumot, Krisztust állítva az emberiség történetének középpontjába. A katakomba-freskók szinte kivétel nélkül erről szólnak: a cethal gyomrából szabaduló Jónás, az oroslánbarlangból megmenekülő Dániel, a lángok közt életben maradt három ifjú Krisztus feltámadását idézik, mint ahogy Melkizedek áldozata vagy Izsák feláldozása az utolsó vacsorán rendelt Eucharisztia előképei. Az ókeresztény művészet elsősorban ezt a két témát dolgozta fel, a *hit két nagy reménységét: a köztünk maradt Üdvözítőt és a feltámadás örömet.*

Ez a teológiai szemlélet, a *két Testamentum összekapcsolása* az elkövetkező századokban, a középkorban teljesebbé válik: Jézus életének minden eseményét, tanítását, az Evangéliumok lehető teljes szövegét részletesen egybevetik a nagy múlttal, az Ószövetséggel. Virtuálisan három könyv ábrázolja a témát, mindhárom főműve a középkor tipológiai tanításának: a Biblia Pauperum, a Concordantia Caritatis és a Speculum Humanae Salvationis. Mivel ezek a könyvek a klerikusok, illetve a tehetős laikusok számára voltak csupán hozzáférhetőek, ezért az egyszerűbb hívők tanítása érdekében szép számmal készültek tipológiai képciklusok a templomok freskóin, az üvegablakokon, oltártáblákon is. Mindezeket összesítve, az Újszövetségnek megközelítőleg kéttizedes témáját dolgozták fel, és ezer fölött van a hozzájuk kapcsolt ószövetségi előkép.

A művészet abban az időben a lelki kultúra, a keresztény tanítás terjesztésének egyik leghatásosabb eszköze volt, így érthető, hogy miért adtak ilyen hangsúlyt a tipológiai alkotásoknak, amelyek megváltottságunk hitelességét, az Ó- és Újszövetség történelmi egységét bizonyították és a hittitkokat hozzákötötték a szent könyvekhez.

A KÉPSOROZATOK TEOLÓGIAI JELENTŐSÉGÉT néhány kiragadott példával szeretném illusztrálni, mégpedig elsősorban olyanokkal, amelyek a legelvontabb hittitkokhoz kapcsolódnak. Elsőként az *angyali üdvözletet* említem, a megtestesülés pillanatát, amelynek egyik leggyakoribb előképét Ezekiel prófétától veszik, aki a templom szentélyének bezárt kapujáról ír: „Ez a kapu legyen zárva! Nem szabad kinyitni, senki sem léphet be rajta, mert az Úr, Izrael Istene vonult át rajta” (44,2). Világos az analógia értelmezése, hiszen a szentély zárt kapuja a Szentlélektől szűzen fogant Máriát jelképezi. Ugyanígy előképe a Madonnának Eszter, aki közbenjárásával megmentette Izrael népét. Azt a jelenetet ábrázolja, amikor Achasvéros király arany jogarával megérinti Esztert (5,2). Ez az érintés ad az asszonynak hatalmat népe megmentéséhez, mint ahogy a Lélektől érintett Mária az üdvösséget hozó Megváltó eljövételének eszköze lesz. — *Jézus templomba való bemutatásának* mély jelentésű előképe a hétkarú lámpás, a menora ábrázolása (Kiv 25,31–39), mivel utal a bemutatáskor jelenlévő agg Simeon szavaira: ez a gyermek a világosságot hozta el a népeknek (Lk 2,32). Ezek a szavak adják a gyökerét annak az ősi szokásnak, hogy az ünnepet gyertyás körmenettel kapcsolták össze, majd a gyertyaszentelés liturgiájával ünnepeltek. Ugyancsak Simeon szavaihoz kötődik a jelenet másik gyakori előképe, a szövetség ládájának ábrázolása. Jézus a szövetség beteljesedése, vagyis a megígért Messiás, akit Simeon mint az Úr Fölkentjét, az emberiség üdvösségét köszöntött. — Kevésbé ismert előképe az *apostolok meghívásának* Józsué könyvének az a jelenete, ahol Józsué 12 férfit választ ki a népből: helyezzenek el 12 követ annak emlékére, hogy a szövetség ládája szárazon kelt át a Jordánon (Józs 4,1–9).

Természetes, hogy sok jel, előkép kapcsolódik az Újszövetség egyik legdöntőbb eseményéhez, az *utolsó vacsorához*, az Oltáriszentség alapításához. Egyik legismertebb Melkizedek ábrázolása, amint kenyeret és bort visz Ábrahámnak (Ter 14,18–20). Világosan utal ez az Eucharisztia, de Melkizedek személyén keresztül jelképezi Krisztus főpapságát is. Ugyancsak gyakori előképe az utolsó vacsorának a húsvéti bárány és a kovásztalan kenyér ünneplése (Kiv 12,1–27), hiszen jelképei Jézusnak, az áldozati báránynak és az élet kenyérének. — *A feltámadáshoz* kapcsolt előképek Jézusnak a halál feletti győzel-

mét jelképezik és megmenekülésünk reményére utalnak. Ezért ábrázolják többek között a mezőn szabadon szárnyaló madarat (Lev 14,7), a gázai városkapuval a hegyre felmenő Sámson (Bir 16,3), a Góliátot legyőző Dávidot (1Sim 17,50–51), Dániel megmenekülését az oroszlánok barlangjából (Dán 6,24) stb.

Mindezek valójában csak ízelítőt adnak a tipológiai ábrázolások gazdagságából, de jelzik a művészetnek azt a lehetőségét, hogy a teológia tanítását direkt módon közvetíteni tudja.

A KERESZTÉNY MŰVÉSZET SZIMBÓLUMAI ikonográfiai gyökerüket a Bibliából kapták. E jelképek legismertebbjei, a leggyakrabban használtak kivétel nélkül a Szentírásból erednek. Krisztusra vonatkoztatni pedig bármit a jelképek közül csak akkor lehetett, ha a Biblia valamelyik megfogalmazása vagy a Biblia szövegéből következő teológiai evidencia erre lehetőséget nyújtott.

Az egyik legszentebb téma és így jelkép a *Szenháromság* ábrázolására vállalkozik. A Szentírás két jelenetéhez kapcsolódnak a művek. Az egyik, amelyben a személyek teljes kinyilatkoztatása történik, *Jézus keresztelésének jelenete* (Mt 3,13–17). Lent Krisztus áll, fent az égből az Atya szavai hangzanak és kettőjük között lebeg a Szentlélek. A másik helyszín a Mamre völgye, ahol Ábrahám köszönti a hozzá érkező három angyalt (Ter 18,1–3). Szent Ambrus értelmezése nyomán — Ábrahám „tres vidit et unum adoravit” — vált a jelenet Szenháromság-szimbólummá, a keleti egyházban pedig kizárólagosan azzá. Minden más Szenháromság-ábrázolás erre a két bibliai típusra vezethető vissza. A művek egyik kompozíciós megoldása vertikálisan helyezi el a személyeket, elsősorban eredésüket jelképezve. A vertikális ábrázolásnak östípusa a keresztelési jelenet. E megoldásnál sok esetben a személyek metaforikus jelével helyettesítik az alakokat. Ilyenkor az Atya jelképe a *nyitott ujjú jobb kéz*, a jelenlet, a szó szimbóluma, hiszen a Biblia szerint a két kőtábla szavait Isten ujjai írták (Kiv 31,18). A Szentlélek jele a *galamb*, ahogy Máténál olvashatjuk: Isten Lelke mint galamb szállt le. A galamb és a lélek összekapcsolása az Evangéliumban feltehetően arra az ősi rabbinikus hagyományra támaszkodik, amely a vizek felett lebegő Isten Lelkét galambként írja le. De jele a galamb a szeretetnek is (Én 1,15 és 5,12), márpedig a Szentlélek a tanítás szerint az Atya és a Fiú szeretetének megismerésére.

Jézus metaforikus jele ezeken a kompozíciókon mindig a *bárány*. A bárány-szimbólumot többféleképpen magyarázzák, mint ahogy a Biblia is több jelentését engedi meg. Mégis a legáltalánosabb magyarázata az, amely Jézust az egyiptomi húsvéti bárányhoz köti, hiszen annak vére mentette meg Izrael fiait a halál angyala öldöklésétől — ahogy Jézus vére megmentette az emberiséget az örök kárhozattól. Elsőként Keresztelő Szent János köszönti Jézust mint Isten Bárányát. A bárány arám nyelven szolgát is jelent, de hogy mégis a bárány kifejezés rögzült, annak oka talán János evangéliumának megfogalmazása lehetett. Leírja, hogy a kereszten meghalt Jézus csontjait a katonák nem törték meg, hogy „beteljesedjék az Írás: Csontját ne törjétek!” János itt a húsvéti bárány elkészítésének Istentől adott parancsára utal, ami szerint a leölt bárány csontjait nem szabad megtörni. Így kapcsolódott össze a magát értünk feláldozó Jézus személye a népet megmentő báránnyal.

A Szenháromság-ábrázolások másik kompozíciós megoldása horizontálisan helyezi el az alakokat, lényegi egységüket és egyenlőségüket hangsúlyozva. Ez a horizontális ábrázolás a három személynek a földön való megjelenésére, a mamrei jelenetre vezethető vissza.

Nagyon fontos és gyakori jelképe a keresztény művészetnek a *fa*, amely az Édent, Isten kertjét idézi. Isten ide helyezte az első emberpárt, hogy műveljék a Paradicsomot, amelyben „mindenfélé” fát sarjasztott, ami tekintetre szép és táplálkozásra alkalmas volt. Ez a csodálatos kert lesz a bibliai bűnbeesés tanúja, amelyben az Éden két, az Úr által a kert közepébe ültetett fája kap szerepet: az *élet fája* és a *jó és rossz tudásának fája*. Az elsőnek gyümölcse halhatatlanságot ad, a másiké pedig — ahogy az asszonyt megkísér-

tő kígyó mondta — az Istenhez tesz hasonlónak. Az ősszüllők erről a fáról ettek, ennek büntetése lett a halál: az Úr elzárta az utat az élet fája felé.

AZ ÉLETFA a megváltás misztériumát hordozza és így a legkorábbi időkől összefonódik a keresztrel. Krisztus keresztthalála nyitotta meg az elzárt utat, váltott meg bennünket az elveszett boldogság visszanyerésére. A *kereszt-legenda* szerint a megváltás fája az élet fájának sarja. Az Úr a haldokló Ádámhoz elküldte angyalát az élet fájának rügyével, Ádám a szájába vette és ezzel temették el. Így nőtt ki az a fa, amelyből a golgotai keresztet ácsolták. A keresztnek mint életfának gazdag az ikonográfiája. Sokszor ábrázolják indákkal, rügyekkel, ágacskákkal borítva, sőt ágai között — éltető jellegét hangsúlyozva — madarak is pihennek. Rajta a Megfeszített alakja, mint e fa nemes gyümölcse. A keresztől szólva illő megemlítenem Szent Bonaventura nevét, akinek meditációi a kereszt és az életfa kapcsolatáról mind a művészetben, mind az irodalomban gazdagon éreztették hatásukat (Lignum vitae). A Jelenések Könyvéből indított elmélkedése Krisztus életét egy 12 ágából és 12 gyümölcsből komponált fa formájában ábrázolja. Az alsó négy ág a gyermekkort, a középső a szenvedéstörténetet, a felső pedig a megdicsőülést jelzi. Minden ágra röviden megfogalmazza a bibliai eseményt, mely azután alapja a képet szemlélő személy meditációjának.

Értelmezésében megmutatkozó sajátos ambivalenciája miatt megemlítem az *oroszlánt*, a keresztény művészet egyik legfontosabb jelképét. Képviselője a hatalomnak és a fölségnek. Az Ószövetség egyik csodálatos szövege Jákob áldása, amikor 12 fiának tudtára adja jövőjüket. Itt hangzik el Júdáról: „Fiatallal oroszlán lesz Júda, s a zsákmánytól kelsz fel fiam... Nem tűnik el a jel Júdától, sem a királyi pálca a lábától” (Ter 49,9–10). Júdának törzseiből származik Dávid és az ő házából Jézus: innen ered az oroszlán *Krisztus-jelentése*. Júda oroszlánját a középkor keresztrel ábrázolja, sok esetben keresztglóriával, hogy egyértelműen jelezze a Megváltó királyi fölségét.

Az oroszlán a középkori építészetben gyakran mint *őr* jelenik meg, ahol a kapuk architektúrájának részeként ábrázolják. Ugyancsak e jelentése miatt használták az oroszlánfejet ajtókopogtatóként, azaz bajelhárító, gonoszt elijesztő erőként. Ez a jelentése Salamon trónjának ábrázolásánál. A Királyok Könyve szerint az oroszlánok a Salamon gazdagságát bizonyító uralkodói szék díszai-őrei. A trón a keresztény művészetben *Isten anyjának trónja* lesz, amelyhez hat lépcső vezet fel, két oldalán 12 őrt álló oroszlánnal. A szám részben Izrael 12 törzsére, részben a 12 apostolra utal.

Az oroszlán-szimbólum karakterisztikus példája a szimbólumokban rejlő *ambivalenciának*. Az egyházatyák már a korai időkben gonoszként értelmezték. A művészetben is így jelenik meg, amikor a Sámson megátaladó oroszlánt ábrázolják (Kiv 14,5–6), hozzákapcsolva a pokol tornácára leszálló Üdvözítő alakját. Sámson Krisztusra, az oroszlán a sátánnak a megváltással elpusztított hatalmára utal. Ez az értelmezés tehát — hogy az oroszlán a gonosz jelképe — éppen úgy bibliai eredetű, mint ahogy Krisztus szimbólumaként is az volt. Sátáni jelentését egyértelműen fogalmazza meg Péter apostol levele, aki figyelmezteti a hívőket, hogy vigyázzanak, mert ellenségük, „a sátán ordító oroszlán módjára ott kószál mindenütt és keresi, hogy kit nyeljen el” (1Pét 5,8). Ezért az *oroszlán jele a szentségnek és a kárhozatnak, a védelmet vagy éppen a pusztítást hozó erőnek*, az állhatatosságnak, a mértékletességnek és a bátorságnak ugyanúgy, ahogyan az embert meggyalázó szenvedélyeknek és a gögnek.

A jelképek genezisének lényege, hogy a létező dolgok tulajdonságaihoz a meditáció analógiát keres. Ebből következik, hogy a *jelkép* és *jelentése* között mindig van *logikai kapcsolat*. Ez lesz az alapja annak a konvenciónak, hogy az ábrázolt kép ezt vagy azt a jelentést hordozza. Egy-egy társadalmi megegyezés köti tehát össze a kettőt, mely akár titkos jel is lehet, ha a kép jelentését illetően a megegyezés csak szűk körre korlátozódik. Az alkalmazás folyamatában egy idő után — legtöbbször esetben — a logikai kapcsolat eredete elhomályosul, jel és jelkép egygyé válik és a kép már csak szimbólum-jellegében él. Pél-

daképpen akár a bibliai vízözön *olajágot tartó galambjára* gondolhatunk, mely Isten megbékéléséről tanúskodott és így válhatott évszázadokat átölelve a béke szimbólumává.

A *hal* szimbólummá válásában a logikai megfontolást a görög elnevezés adta: az ICHTHYS minden betűje a következő szavak kezdőbetűjeként szerepelt: (magyar fordításban) Jézus Krisztus Isten Fia Megváltó. Ez a megfogalmazás tehát már a kezdetektől Krisztus-szimbólumként értelmezte a halat. Megerősíti Szent Ágoston, amikor az Úr asztalát említi: rajta a hal Krisztus, akit magunkhoz veszünk. Innen ered a hal eucharisztikus jelentése, ezért ábrázolják oly gyakran a miseáldozat bemutatásánál használt, oltárra tett tányéron. Ebben az értelemben lesz szimbolikus jelentősége az evangéliumi kenyér- és halszaporítás csodájának, amelyet kezdettől az utolsó vacsora előjeleként magyaráztak. Így lett a kenyér és a hal a kultikus étkezés jele. Az utolsó vacsora korai ábrázolásain jelen van az asztalon a hal, egyértelműen utalva a Megváltó személyére.

Ritka, de a tanítás szempontjából jelentős az az ábrázolás, ahol a hal mint a Szentháromság jelképe szerepel. A fejével egymáshoz kapcsolódó három hal a keresztségnek a Szentháromság nevében történő kiszolgáltatását jelzi. Mivel a Szentháromság kinyilatkoztatása Jézus keresztelésénél történik, evidens, hogy a jelkép a kereszteléshez kapcsolódik és így az ikonográfiának bibliai gyökeret biztosít.

A *hal mint attribútum* — tehát egyes személyek meghatározó jeleként — is szerepel a szakrális művészetben, több esetben bibliai eredete miatt. Így lesz Ráfael arkangyal kísérfője, amelynek értelmét Tóbiás Könyve adja meg. A Ninivébe deportált izraelita Tobit vakságát fia, Tóbiás Ráfael segítségével hal epéjét használva gyógyítja meg. — Közismert Jónásnak a története, akit tengerbe dobtak, amikor az Úr hívó szava elől menekült. Isten egy nagy halat rendelt oda, ez elnyelte Jónást. Három nap és három éjjel volt a hal gyomrában, amikor kegyelmet kapott. Az Úr parancsolt a halnak és az kivetette Jónást a szárazra.

Kevesen tudják, hogy az állatszimbólumok egyik legjelentősebbje, a *kígyó* is ambivalens jel, tehát jót és rosszat, ördögöt és nemeset egyaránt jelképez. Általában mint gonosz szörny az ember ellenségeként ismert. A Genézistől az Apokalipszisig elsősorban így találkozzunk vele, hiszen a gonoszság faunáját a sátán személyesíti meg. Az élet, mely győzelem a káosz felett, csodálatosan indul, a paradicsomi boldogság a megteremtett emberpár millióje. A *dráma* abban a pillanatban kezdődik, amikor a poklok hatalmassága, a kígyóban rejtőző *sátán támadást indít e boldogság ellen*. Az Úr megátkozza a kígyót és ettől az időtől kezdve a Föld megszakíthatatlan harc színtere, ahol az átok szerint a kígyónak meg kell küzdenie az Asszony ivadékával. Megváltásunk már a bűnbeesés pillanatától bizonyos, és a végső kifejellet sem kétséges. Az Apokalipszis fogalmazza meg, hogy a szörnynek az idők végén el kell pusztulnia. Addig azonban nem mond le uralmáról. A sátán színrelépésétől kezdve igazi ellenség, mert boldogságunkat irigyelte meg. Irigységének valósága lett a halál (Bölcs 2,24).

A kígyó ambivalens jel. Bár a leggonoszabb állatát jelzi a történelemnek, ugyanakkor menedéket biztosít a halálnak odadobottak részére. A jelenetet Mózes negyedik könyve rögzíti: a zsidók a Hór hegyétől a Sás tenger felé haladtak, amikor tüzes kígyók marták meg őket, „úgyhogy Izrael fiai közül sokan meghaltak... Mózes közbenjárt a népért, s az Úr így válaszolt neki: Csinálj egy tüzes kígyót, s erősítsd egy póznára. Akit marás ért és rátekint, az életben marad. Mózes tehát készített egy rézkígyót, s egy póznára tette. Akit megmartak a kígyók, de föltekintett a rézkígyóra, az életben maradt” (21). A tipológiában a rézkígyó előképe a keresztnek, amelyen az Emberfiát emelték fel, aki elhozta az üdvösséget, megmenekülésünket az örök haláltól (Jn 3,14).

Mindezek — a tipológiai ciklusok éppúgy, mint a szimbólumok százai — a *művészet autonómiáját* igazolják. *Sajátos lehetőségeket nyújtanak a hit tanításának terjesztésében* és abban, hogy lelki kultúránkat Istenre építhessük. A legmindennapibb eszközei a megváltás hir-

detésének, hiszen nincsenek olyan határai, melyet a nyelv sokfélesége emel. Ezeket az alkotásokat mindenki megértheti, függetlenül kultúrájától, hiszen az információ legegyszerűbb eszközével, a *látványteremtéssel* dolgoznak, amikor a fogalmi ismeretek túlburjánzása még a legelvontabb tudományokat is arra kényszeríti, hogy kidolgozzák a képi közlés módszereit, a szimbólumok a *vallásoktatásban*, a hitoktatásban, a teológiai tanulmányokban fontos eszközök.

A vizuális ismeretterjesztés különösen fontos szerepet kap olyan országokban — mint hazánk is —, ahol a vallásoktatás, a lelki kultúrát tápláló gyökereknek ez a fontos ága generációkból hiányzik. Hazánkban és a hasonló helyzetben lévő országokban ez a szociális erő nem létezett, hiszen a társadalmi életet biztosító szövetségek, szervezetek állami ellenőrzés alatt álltak. A hitoktatás, a vallásos nevelés a családokba szorult, és mivel rendszeres utánpótlást nem kapott, lassan ezekben is leépült. Évtizedeket kell pótolnunk — tömeg-szinten. Ehhez pedig minden eszközre szükségünk lesz, a képekre éppúgy, mint a szavakra. Országunk kultúrája mindaddig csonka marad, amíg ezt a hiányt nem pótoljuk. Ne higgye senki, hogy e hiánypótlás pozitív hatása csak a hívőket érinti, az a társadalom egészére hézagpótlóan hat.

Georg Fischer S.J.

A BIBLIA — ISTEN JELE MINDEN IDŐK SZÁMÁRA

Amikor kezünkbe vesszük a Bibliát, többnyire nem is sejtjük, mi lett vele ránk bízva. Már maga a „Biblia” név — amely azonos a latin biblia = könyv szóval, ez pedig az ugyancsak azonosan hangzó, de többes számú görög szóból („könyvek”) ered — így is értelmezhető: a Biblia elvárja tőlünk, hogy úgy tekintsük, mint „a könyv”-et. A következő oldalak ennek a könyvnek néhány vonatkozását akarják megvilágítani: keletkezésén és sajátosságain kezdve, a vele való kapcsolaton át hatásáig.

„SZERELMESEM ÉNEKÉT AKAROM ÉNEKELNI”. Alig van szó, amely ennyire találoán fejezné ki, hogy valójában mi a Biblia, mint ez az izajási idézet (5,1): szerelmi ének.¹ A Biblia Isten szeretetéről szóló végtelen dal, amely — mint a fény a víztükroön — megtörik az emberi szenvedésen. Az izajási idézet teljes szövege így hangzik: „Énekelni akarok kedvesemnek, szerelmesem énekét szőlőjéről”. Alkalmazzuk most a Bibliára ezt a mondatot, amely eredetileg Istennek szólóje (= Izrael) iránti megcsalt szerelméről szóló énekét vezeti be, mert felcsendülnek benne a Bibliának és keletkezésének lényegi sajátosságai.

Az „ének” azt jelzi, hogy a Biblia esetében irodalomról, művészetről van szó. A Biblia sok szövege, akár próza (pl. a teremtéstörténet a Ter 1-ben), akár költészet (zsoltárok, a próféták nagy része), nyelvileg és művészetileg kimagasló módon lett megalkotva, és joggal tartozik a világirodalomhoz.

A „Szerelmesem” éneke a származást és a főtémát jelöli meg. Ebben az énekben a szerető Isten mutatja meg magát. Önmagát közli benne, az ő szava ez. De Isten nemcsak eredete, hanem fő témája is ennek az éneknek. A Bibliában csaknem minden róla szól.

Izajás egy ember szájába adja az éneket: „énekelni akarok”. Az isteni beszédet tehát emberi szó közli. Abban, amit ez az ember (Izajás és a Biblia többi írója) leírt, felfoghatóvá válik maga Isten, aki szólt. Hogy emberek így Isten szóvivőjévé válhatnak, az a Lélek műve, aki bensőleg összeköti a beszélőt az íróval.

„Kedvesemnek” a dal érintettjeként magát Istent nevezi meg.² Minden emberi létnek és cselekvésnek a célja Istenben van, így a Bibliáé is. De az abban leírtak az emberekhez is szólnak (Iz 5,3), konkrétan „Jeruzsálem lakói és Júda férfiai”-hoz. Ezzel azt akarjuk kifejezni, hogy az akkori címzetettek túl, a Biblia a mai hallgatókat is megszólítja, azaz a szöveg kommunikáció, közlés, hozzánk intézett beszéd.

A „szőlőjéről” bevezeti a második főtémát. A szimbolikus nyelv Izraelt érti ezen, a hívők közösségét (Iz 5,7). Isten után a benne hívők közössége képezi a Biblia másik tartalmi súlypontját. Amint Istenről, úgy az emberről is szól, ezáltal rólunk is. Abban, amit az akkori emberekről mond, mint tükörben pillanthatjuk meg önmagunkat.

Keletkezését tekintve tehát a Biblia egy beszélő Istent mutat be nekünk, aki a Lélek által közli magát a beszélő és író emberekkel, és bemutatja az akkori megszólítottakat, a hívők egy csoportját. Isten szerető önmaga-ajándékozása, emberi meg tapasztalásokkal egybekötve szavakká sűrűsödik, művészetté lesz, énekké válik. A számunkra áthagyományozott szavak emellett csupán egy válogatás (Jn 20,30): bennük koncentrálnak az, ami mások Istennel való kapcsolatában ajándékká, vagy fontossá vált.

A Biblia (Ószövetség és Újszövetség) mintegy ezeréves időtartam folyamán keletkezett, Közel-Kelet legkülönbözőbb helyein, nem meghatározható számú írótól. Számptalan nyelvi formát mutat; tartalmaz történelmi beszámolókat a múltból, mint egy történelemkönyv, költeményeket mint egy lírai kötet, törvényeket mint egy joggyűjtemény, tanításokat, bölcs mondásokat, talányos szólásokat stb... — és mindezt egy könyvben, pontosabban egy „könyvtárban”, hiszen maga a Biblia sok könyv és irat (46+27=73) gyűjteménye. Ez a hosszú időn át való keletkezés az oka a gondolatok bőségének és tágasságának, a különféle teológiai-áknak, a feszültségeknek, sőt, az ellentmondásoknak is. És mégis, az Ó- és Újszövetség egyetlen könyvet alkot:³ Isten meg nem szűnő szeretetének végtelen énekét.

„ISTENÜNK SZAVA ÖRÖKKÉ MEGMARAD”. A keletkezés után helyénvaló, hogy most közelebbről tekintsük meg ennek a rendkívüli könyvnek *sajátosságait*.

Lényeges sajátosságot nevez meg a Deutero-Izajásból vett idézet (Iz 40,8), amely az ember múlandóságával és állhatatlanságával (a 6. versben a fű és a virág képeivel) szembeállítja az isteni szó örökkévalóságát: „Kiszárad a fű, elhervad a virág, de Istenünk szava örökké megmarad”. Az emberi létet az elmúlás jellemzi, az isteni szó ellenben állandó: századokon keresztül teljesen azonos formában lett áthagyományozva.⁴ Írásba foglalása óta meg nem szűnő tárgya a felolvasásnak, a tanulmányozásnak, az elmélkedésnek. Isten szava azért marad fenn, mert Isten hűséges. Szava fennmaradásának igazi alapja az Ő hűsége és állandósága. Ez az egyetlen minket, embereket szerető Isten ugyanaz marad a történelem során, a világ teremtésétől, a pátriárkák és királyok idején át, a fogság és a hellenizmus korán át egészen Jézusig és tovább, rajtunk keresztül a teljes jövődön át (Jel 1,8). Emiatt az állandóság miatt a Biblia „rég” írásában ma is felismerhető Isten maradandó akarata.

Ez a felismerés természetesen nem mindig könnyű. A maradandóan érvényes dolgok gyakran a múlt formáiba és nyelvezetébe öltözöttek. Az ellenség összeroskadt számára helyett, — amelyen segíteni kell (Kiv 23,5) — ma talán egy idegen autóját látjuk, amely defekt miatt elakadt, vagy egy konkurensünk elöregedett gépét. Ahhoz, hogy valami Isten szavaként mindig fennmaradhasson, szükség van az „átültetés” fáradságos munkájára: A bibliai szót először is saját kontextusában, azaz saját összefüggéseiben, saját történelmi háttérével együtt kell nézni. Ezután lehet és kell azt a lehető legnagyobb tárgyi megfeleléssel és tartalmi megközelítéssel lefordítani korunk hasonló szituációjára. Isten szavának saját kontextusában való felismerése megelőzi a mai helyzetre való helyes alkalmazást és átültetést.

A bibliai kijelentések korhoz kötöttsége egyes szövegek esetében sok hívőnek okoz komoly gondot. Ahol egy bosszúálló vagy emberi Isten teljhatalmáról van szó, ahol idegen népek elpusztulnak, kiirtják őket, ahol nyilvánvalóan önző magatartással egyedül Izrael boldogulása, üdvössége jön számításba, hogyan lehet az az Isten szeretetének éne-

ke? Eltekintve attól, hogy Isten magát soha nem lehet emberi nyelven adekvát módon megérteni vagy leírni, és hogy sok ilyesféle helynél a szövegösszefüggés segítségével egy kevésbé „botránys” értelmezéshez juthatunk, úgy tűnik, hogy előbbre visz az a gondolat, hogy a Biblia szövegeiben egy Jézus irányába haladó kinyilatkoztatás, és ezzel az ismeretemet egyre teljesebb, mélyebb és tisztább útja bontakozik ki. Habár Jézus életében és tanításában olykor túllépett a régiben (pl. a megtorlással kapcsolatban Mt 5,38–42 mintegy győzelem a Kiv 21,23–25 felett), mégis, ez a régi megmarad, mint lépcsőfok Jézus felé, és mint az Isten akaratának felismeréséért folytatott küzdelem tanúbizonysága.⁵ A bibliai kinyilatkoztatás összessége tehát vitát, sőt kritikát is kiválthat.

A fent említett nehézségek némelyike a bibliai szövegek egy másik sajátosságával függ össze, amely szintén felelős annak maradandó érvényéért: a szimbolika. Sok, Bibliában alkalmazott kifejezés nem(csak) szó szerinti értendő, hanem átvitt értelemben másra is vonatkozik. Amikor a Kiv 1–15. fejezeteiben az izraelitákról és egyiptomiakról van szó, akkor ezzel a két egymással szembenálló néppel két csoportot nevez meg: azokat, akik hinni kezdenek Jahvéban, és azokat, akik szembeszegülnek vele (hasonlóan mint a zsoltárokból a „gonoszok” vagy az „ellenségek”). A szimbolikus nyelv nemzetközivé és egyetemessé teszi a Bibliát: ahogyan egy ének dallamát, hangjait mindenütt megértik, úgy a Biblia képi nyelvét is. Azokat a képeket, amelyekben Istenről mint orvosról vagy mint anyáról van szó (Iz 66,13), Jézus példabeszédeket a vetőmagról, a kincsről stb., minden kultúrában, öregek és fiatalok, szegények és gazdagok, az idők folyamán mindig megértik.

Ha Isten szava a múlt egészen meghatározott korszituációiban jött is létre, mégis maradandó érvénye van. Ez Isten hűségében gyökerezik, amely minden időben ugyanaz. A Biblia szimbolikus nyelve döntően hozzájárul ahhoz, hogy az isteni szó mindenütt és mindig nem csupán fennmarad, hanem érthető is.

„TI MÁR TISZTÁK VAGY TOK AZ IGE ÁLTAL”. A keletkezés és sajátosságok után a Bibliával való kapcsolat felé fordulunk. A János-evangéliumból vett idézet (Jn 15,3) megtisztító erőt tulajdonít az isteni szónak. Hogyan értendő az, hogy a Szentírással való kapcsolat tisztít?

Amikor valaki a Bibliát a kezébe veszi, ezzel azt a magatartást fejezi ki, hogy kész a szövegre, mások véleményére figyelni, hagyja, hogy az szóljon hozzá. Az olvasásban benne rejlik az isteni szó iránti nagyrabecsülés és tisztelet. A saját tevékenység és hajszaszünetel, a hallgatás és a csend lehetővé teszi, hogy Isten az Ő szava által találkozhasson velünk. Az ilyen találkozás Istennel az alapja minden tisztulásnak. Ahogyan Isten Lelke kísérté a Biblia kialakulását, úgy kíséri az olvasást is azoknál, akik hittel, imádságban⁶ meg akarnak nyílni ez előtt a szó előtt. Egy olyan mondat, mint „boldogok, akik sírnak” (Mt 5,4), ebben az Istennel való kapcsolatban kibontakoztatja azt az erőt, amely még a fájdalomban és szenvedésben is őt keresi, ezáltal megszabadít a jóléti, az „egyre jobban élni”, a felszínes boldogság ideológiájától, és így megtisztít.

A bonyolult keletkezési folyamat és a nagy időbeli távolság néha fáradságossá teszi az írás olvasását. Gyakran több lépésre van szükség: egy első átolvasás a tájékozódáshoz, egy második olvasás alaposabb átgondoláshoz, és egy harmadik, a szövegben kifejezésre jutó szeretetet lassú érzékelésére, ízlelgetésére. Aki a szöveg által így megszólított, az nem maradhat néma. Felhívást kapott arra, hogy dicsőítéssel, hálaadással, cselekvéssel válaszoljon. Az, hogy valaki belebocsátkozzon egy bibliai szövegnek ilyen fáradságos befogadásába, fegyelmelzetséget és szeretetet igényel (hálatelt válaszként). Ebben is tisztulunk.

Megnehezítik a bibliaolvasást az egymással ellentétes magatartási fómák, amit ez az olvasótól elvár. Mégis, némelyik felszólítást, például „Ha szemed megbotránkoztat, vánd ki!” (Mk 9,46) — hála Istennek! — még a fundamentalista magyarázók sem értik szó szerinti. Tehát a bibliaolvasáshoz egyszerre szükséges, hogy a szó szerinti megértésen fáradozva szabadon ültessük át és alkalmazzuk egyéni helyzetünkre, de azt is, hogy ne relativizáljuk valamennyi kijelentést, például „aki nem veszi vállára keresztjét és nem követ, nem lehet a tanítványom” (Lk 14,27), túlzásnak tekintve, és visszautasítva, mint ami

nem érint személyesen. Az ellentmondások összekapcsolása, a szó szerinti és szabad értelmezés, a saját felfogás és a közösség, a tradíció meghallgatása, a szenvedélyes vágyakozás Isten szavára és a türelmes várakozás, míg Isten feltárja azt nekünk, — ez jellemzi a bibliaolvasást, és ezzel túllép az emberi képességeken. Mégis, aki ebbe belebocsátkozik, az megtapasztalja, hogy a folyamatban meghívást kap saját korlátozottságából Isten szeretetének végtelenségébe.

Ez a distancia sajátos módon kihívás saját énem felé, amikor a Biblia olvasása során valami nyitva marad, érthetetlen marad. Ez azt jelenti: el kell fogadnom, hogy gondolkodásom számára nem minden hozzáférhető. Többször tapasztaltam, hogy két-három évig is eltart, míg egy bibliai szöveg (néhány oldalnyi) úgy feltárul, hogy belső összefüggései is, és minden egyes szó a maga jelentésében áttetszővé válik. A bibliaolvasás — minden emberi igyekezetet megelőzve, — megvilágosítás Isten által. Így tisztít meg aktivizmusunktól, és tesz valóban befogadóvá.

A Bibliával való kapcsolat különböző aspektusainál mindig újra találkozhatunk azzal, hogy közben Isten maga jön elénk. Akkor olvassuk helyesen a Bibliát, ha tudatában vagyunk Isten jelenlétének, annak, hogy ebben a könyvben ő szól hozzánk.

„ÉRTED IS, AMIT OLVASOL?”. A Bibliával való alapvető kapcsolat még nem tartalmazza a megértéshez vezető konkrét lépéseket. A Biblia egyrészt nehéz könyvnek számít, másrészt azt tapasztaljuk, hogy egyes szövegeit gyakran még gyermekek is egészen könnyen és gyorsan felfogják. Ehhez hozzájön még az is, hogy Jézus hallgatóinak nagy része egyszerű ember volt, apostolai és tanítványai nem voltak teológiailag képzettek. Biztosan lehetséges tehát a Biblia megértése hosszantartó tanulmányok nélkül is. Így hozzánk is szól Pülöp kérdése, amelyet az etióp udvari tiszthez intézett (ApCsel 8,30).

A következőkben egy bevált módszer lépéseit követve⁷ öt kérdésben a megértés egy lehetséges útját ismertetjük, amelyek sorrendje a felfogás logikáját követi. Segít, ha minden szövegnél a magunk számára megválaszoljuk ezeket a kérdéseket, amennyiben lehetséges, írásban.

— *Mi a központi mondanivaló?* A próbálkozás, hogy egy mondatban címszerűen összefoglaljuk, mi a bibliai rész lényege, fontosságuk szerint osztályozza a sok kijelentést, bázist és tájékozódást ad a további tevékenységhez.

— *Mit nem értek?* A megértett alapvető mondanivaló keretein belül érdemes rákérdezni arra, ami idegen vagy érthetetlen. Ez a kérdés az alapos elolvasást célozza, szemben egy felületes átolvasással, abban a hiszemben, hogy már mindent értünk. Sok esetben segíthetnek a jegyzetek (pl. az Új Jeruzsálemi Bibliáé), vagy a további kérdések megválaszolása.

— *Milyen összefüggések találhatók?* Többféle szinten léteznek összefüggések. Egyik ilyen, ha megnézzük, hogy az olvasott szövegrészt mi előzi meg, ill. mi követi, és az egymásutániségben milyen belső kapcsolat van. A bibliai írók az elrendezéssel rendszerint ki akartak fejezni valamit. Más esetben, éppen az evangéliumoknál, párhuzamos helyek találhatók, ezek összehasonlítása hasznos lehet. A vakgyógyítás sajátossága Máténál (20,34), Jézus résztvevő könyörölete Márknál (10,50), a vak drámai magatartása, és Lukácsnál (18,43) a kétszeres istendicsőítés. Ezekben a sajátosságokban előtérbe kerül az, ami az evangélista számára speciálisan kedves. Végül hasonló témák felkutatása a Biblia más helyein (pl. a Jn 10 a jó Pásztor képéhez még Iz 40,11; Jer 23; ez 34)⁸ hozzájárulhat, hogy az olvasottakat ne elszigetelve, hanem a maguk széles összefüggéseiben lássuk, és ezzel érzékeljük a bibliai ének gazdag, sokféle hangzását.

— *Mi az, ami tetszik, ill. mivel nem értek egyet?* A szövegre irányuló első három kérdés után az utolsó kettő a személyes reakciókra vonatkozik. Először érzéseinket kérdezi, és szabad őszintén kimondanunk, mi az, ami örömet okoz, de azt is, ami nehézséget jelent. Őszinte elismerése annak, hogy nehézségem van Isten szavával, előbbre vihet, mint ha nem veszünk róla tudomást vagy elfojtjuk.

— *Mit tehetek konkrétan?* Az utolsó kérdés a felismerésnek a gyakorlati életben való alkalmazását szolgálja. Csak az előző kérdések alapján lehetséges egy ilyen átvitel a

mindennapokba. Szükséges ahhoz, hogy a bibliaolvasás ne váljék intellektuális sporttá, vagy irodalmi tanulmánnyá. Másrészt nem szabad ezt úgy félreérteni, mintha minden egyes bibliaolvasásból valami kézzelfogható tettek kellene következnie; külső akcionizmus helyett inkább belső indításra, belső történetre gondolunk.

A bemutatott módszer a bibliai szövegek mélyebb megértésének egyik útja. Az Ó- és Új-szövetség valamennyi szövegére alkalmazható, akár elbeszélés, költemény, evangélium, levél vagy bármi más. Erősíti a figyelmes hallgatás képességét, a Bibliára való alaposabb odafigyelést, és az emberekre való figyelmes odahallgatás képességét. A gondos figyelem a Bibliára és embertársainkra nagyon sok hasonlóságot mutat. A kérdések megadott sorrendje pedig megakadályozza a meg nem értett dolgok elietett aktualizálását.

„MINDENKI ALÁZATOSAN A MÁSIKAT TARTSA MAGÁNÁL KIVÁLÓBBNAK”. Bibliai szövegek olvasása gyakran *közösségben* történik. Ilyenkor az üzenet személyes megértését a *megosztás* követi. Ehhez nagyon fontos az az alapszabály, amelyet már a Bibliával való kapcsolatban eleve felismertünk: hogy akarjunk másokra odahallgatni, véleményüket — amely gyakran különbözik a miénktől — megismerni. A páli idézet (Fil 2,3) aláhúzza az ilyen beállítottság nagybecsülését.

Aki valóban figyel másokra, az nem fog a csoportban hosszú történeteket mesélni önmagáról. Ez eltérít Isten szavától. Amit megosztunk, az legyen rövid és lényeges. Így a csoportban a többiek könnyen megértik mondanivalónkat, és megőrizzük az isteni szó elsőbbségét saját beszédünkkel szemben. Ahol a megosztás vitává alakul, ott általában túlsúlyba került a saját vélemény érvényre juttatása, — a közös megértés hátrányára. A megfelelő reakció az elhajló véleményekre a konfrontáció és támadás helyett inkább a másik komolyan vétele és az, hogy hagyom magamat megkérdőjelezni, ugyanakkor helyénvaló az általam felismertek nyugodt előadása is. A Bibliát soha ne használjuk magunk igazolására. Ez azonnal belátható, ha Jézus megkísértésére tekintünk, ahol maga a sátán idézi a Szentírást (Lk 4,10-ben, a Septuaginta változat szerint Zsolt 91,11). Jó, ha életünk összhangban van a Bibliával. De ha személyes védekezésként használjuk, visszaélünk vele.

Bibliai szövegek megosztásánál gyakori, hogy csak kevesen beszélnek. Egyesek nem mernek, abban a hiszemben, hogy nincs mondanivalójuk. Anélkül, hogy valakit is erőltetnének, mindenkinek szóhoz kellene jutnia. Ezért a csoportok ne legyenek túl nagyok (ne többen hét személynél, különben jobb több csoportot alakítani), és hogy azok, akik könnyen beszélnek, esetleg dominálnak is, inkább fogják vissza magukat, inkább bátorítsanak másokat.

Hogy az Isten szaváról való emberi beszélgetésben megmaradjon középpontnak és célnak az Isten szava, ajánlatos a végén bizonyos időt csendben tölteni (legalkalmasabb ilyenkor egy képet szemlélni, amely az olvasott témához illik), és befejezni egy közös imával, hálás odafordulással ahhoz, aki megszólított minket.

Ahol egy csoportban az emberek így figyelnek a Bibliára és egymásra, ott nemcsak a Biblia szavának kimeríthetetlen gazdagsága nyílik meg, hanem a mély megértés is a közösségben és a szeretetteljes együttlét.

„ISTEN SZAVA NINCS MEGBILINCSELVE”. Kezdetből fogva megkísérelték az isteni szó erejét korlátozni vagy fékezni. Röviddel ezelőtt a Kelet kommunista államai megtiltották a Biblia behozatalát és terjesztését. Felismerték ennek a könyvnek a veszélyességét, ti. a hazugságra és elnyomásra felépített rendszerre nézve. Emiatt a diktatúrák még ma is félnek olyan emberektől, akik csoportokban közösen olvassák a Bibliát. Isten szavának *hatása* minden tiltás és támadás ellenére kibontakozik. Az isteni szó hirdetőit megbilincselhetik, de magát a szót nem (2Tim 2,9).

Tudomásul kell vennünk a „fékezést”, ami a Bibliával szemben — rossz szándék nélkül is — sokszorosan megtörténik. Ez elkezdődik a hivatalos fordításnál, amely azon fáradozása következtében, hogy érthető és könnyen olvasható legyen, egyes helyeket enyhítve vagy másképpen ad vissza. Folytatódik a „megnyírbált” olvasmányokkal, amikor

pasztorációs okok miatt a liturgia számára kihagynak részleteket, és a „megnyesegetett” breviáriummal, amelyből a kemény vagy kihívó zsolnártverseket kihúzták. A fékező hatás sok egyházközségben a felolvasás módjával tovább folytatódik; a gyors, érthetetlen vagy túl halk felolvasás, az olvasmányok között hiányzó szünet, együttesen azt eredményezik, hogy Isten szava alig fogadható be. A legerősebb korlátozás természetesen életmódunkkal éri a Bibliát. Aki maga másként él, aligha tud nyitott lenni feléje.

Isten szava mégis élő és erőteljes. A Józsefről és testvéreiről szóló elbeszélés (Ter 37–50) még ma is magával tudja ragadni hallgatóit, olvasóit, évezredekkel keletkezése után. Az akkori viszály és a kiengesztelődéshez vezető hosszú út olyan példaszzerű helyzeteket tartalmaz, amelyeket mi is átélünk. Ez az elbeszélés bátoríthat minket, hogy hasonló módon keressük a kiengesztelődést. A bibliai történetek nem gyakorolnak ránk nyomást, hanem szabaddá tesznek a határainkat áttörő szeretetre.

A bibliai szövegek hatását mindenekelőtt akkor érzékelhetjük, amikor egészen spon-tán vágyat érzünk arra, hogy kövessük az olvasott vagy hallott magatartást. Amikor halljuk, hogyan közeledik Jézus egy kirekesztett emberhez (pl. Zakeus, Lk 19), hogyan hagyatkozik rá Ábrahám egészen Isten szavára (Ter 15), hogyan könyörög egy asszony a lányáért (Mt 15,21–28), akkor — anélkül, hogy előírás-ként meg lenne fogalmazva! — erőt ébreszt bennünk, hogy kövessük a jót. Az élő bibliai szó mintegy felszabadítja az akkori erőt, újra jelenvalóvá teszi.

Isten szava nem avul el. Életünk során évente halljuk ugyanazokat a szövegeket újra meg újra, és mégsem válnak soha elcsépeltté. A más ismert szövegben váratlanul feltárul az, amit addig nem vettünk észre. A bibliai szó mindig új.

„Világosságom és üdvösségem az Úr — mitől félnék?” így kezdődik a 27. zsolnár. Számptalan embert emelt föl ez a mondat, örömet hozott nekik veszélyekkel teli helyzetekben is, súlyos betegségben, egyeseknél a halálba vezető úton. Megszorították azok kezét, akik így imádkoztak velük, és ebben oltalmat és segítséget találtak.

A Biblia veszélyes könyv, de egyben veszélyt legyőző könyv is. Ereje olyan mértékben bontakozik ki, amennyire megélik az emberek, amennyire „az ige szolgáláivá” válnak (Lk 1,2).

A harmadik világ országaiban ez a legszegényebb embereknek gyakran könnyebben és jobban sikerül mint nekünk, akik a jólét és biztonság szemüvegét hordjuk. De mi is kiszolgáltatathatjuk magunkat az isteni szónak, megtapasztalhatjuk erejét. Különösen a nehéz döntési, megkülönböztetési folyamatoknál van segítségünkre a hatékony isteni szó. Eligazít, hogy mennyire kell szó szerint érteni a bibliai helyet: megérezzük a helyes mértéket abból az átváltoztató, megújító erőből, amellyel a Biblia elvezet minket az egyre növekvő szeretetre.

Jegyzetek: 1. Egészen hasonlóan látja ezt S. Kierkegaard „Zur Selbstprüfung der Gegenwart anbefohlen” c. írásában, ahol a Bibliát szerelmeslevélhez hasonlítja. — 2. A „kedvesemnek” így is fordítható: „kedvesemről”. Ebben az esetben a fenti gondolatot erősíti meg, hogy Isten az éneknek legfőbb tartalma is. — 3. Ez hangsúlyozandó mindazokkal szemben, akik Marcion nyomán az ószövetségi „igazságos (= bűntető) Isten” megkülönböztetik az újszövetségi „jó Isten”-től. Az ilyen hozzáállás nem veszi figyelembe az olyan helyeket, mint pl. Mt 22,13; Lk 19,22, és nem méltányolja, hogy Jézus beszédei az Atyáról az Ószövetség Istenére vonatkoznak. — 4. A Biblia esetében a szöveg áthagyományozásánál tapasztalható megbízhatóság és hűség szokatlan az ókor könyveinél. — 5. Vö. a megtorláshoz akárcsak a Ter 4,23-at! — 6. Egy szó abban a szellemben értendő, amelyben elhangzott (lásd ehhez a Dei Verbum dogmatikai konstitúció az isteni kinyilatkoztatásról, III. 12.). Ez az elv a Szentírással való kapcsolathoz az olvasó részéről hitet és imádságot kíván, mert ez a magatartás jellemezte azokat az embereket is, akik azt írták. — 7. A bibliaolvasásnak (közösségben is) ezt a módját Bludesch-módszernak hívják, megtalálható többek között az „Entschluss” folyóiratban, 43 (1988), 30–32. o. — 8. Ezek az egyéb szövegek, valamint a párhuzamos helyek általában megtalálhatók a bibliakiadások lapszéli utalásaiban (vagy az egyes könyvek végén. — a ford.), esetleg egyszerűen a bennünk felmerülő asszociáció segítségével.

Georg Fischer SJ: Die Bibel — Zeichen Gottes für alle Zeit. Az írás megjelent: Werkheft für Gemeinschaften. Christlichen Lebens 1/1992. 4. o.

Fordította: Horváth Ilona

Pomogáts Béla

A BIBLIA ÉS A MAGYAR IRODALOM

A Biblia nemcsak a kereszténység (és még előbb: a zsidóság) alapkönyve, amelynek szavain, tanításain és történeteiben keresztül Isten szól az emberhez és az emberiséghez, hanem az európai kultúra egyik legáltalánosabb forrása is, amelyből azok is bőven merítettek, akik máskülönben nem hallották meg a kinyilatkoztatást. A magyar irodalom is együtt él a Bibliával, több mint hét évszázad óta, amióta csak megszületett. Belőle merített istenhitet és emberi reményt, s voltak sötét századok, így a török hódoltság kora, midőn a magyar népnek szinte egyetlen vigaszát a Szentírás jelentette: az Ószövetség történeteiből saját sorsát olvasta ki, az Evangéliumokból, az Apostolok leveleiből pedig biztatást merített, erőt kapott, nemegyszer a túlélés, a megmaradás erejét. Költőink és íróink mindig a nagy belső küzdelmek és elhatározások óráiban fordultak a Bibliához, történelmi és nemzeti megpróbáltatások idején, midőn úgy tetszett, csupán a szent könyvekből remélhettek menedéket, vigasztalást, reményt. Voltak költőink, íróink — például Arany János, Ady Endre, Kodolányi János, Sík Sándor, Rónay György —, akiknek keze ügyében mindig ott volt a Biblia, és nem múlt el nap, hogy tanácsot ne tőle vártak volna.

Irodalmunk születésénél már ott volt a Biblia. A magyar középkor kolostoraiban: benedekrendiek, dominikánusok, ferencesek és pálosok között bibliafordítások is készültek, igaz, ezek szinte mind elpusztultak vagy elvesztek a történelem viharai között. Árpád-házi Szent Margit legendája említi, hogy a nyulak-szigeti klostromban élő királylányoknak szerzetesnővérek magyarul olvasták fel Jézus szenvedéstörténetét az Evangéliumból. Később ferences barátok: Bálint és Tamás fordították le a Szentírás számos részletét, őket azonban eretnek hírbe keverték, mint Husz János mozgalmának híveit. Munkájuk három kódexben: a *Bécsi*-, *Müncheni*- és *Apor*-kódexben maradt fenn. Nyomukba a budaszentlőrinci kolostorban élt Bátor László pálos szerzetes — sajnos elveszett — munkája lépett, amely a kutatók többsége szerint nem bibliafordítás volt, hanem biblia-magyarázat — magyarul. Ugyancsak a szent könyvek részletei találhatóak a XVI. század elején keletkezett *Jordánszky-kódex*ben, majd Komjáthy Benedek ültette át nyelvünkre Szent Pál leveleit, Pesti Gábor és Sylvester János az Újszövetséget, s a kolozsvári Heltai Gáspár is a népszerű bibliafordítók közé tartozott. Így vezetett az út a teljes magyar bibliafordításhoz, amelyet a református Károli Gáspár, majd a katolikus Káldy György hozott tető alá. A Biblia így bekerült a magyar irodalom és szellem történetébe, sőt a Biblia nyelve rendkívüli módon hatott nemzeti nyelvünk fejlődésére is. (A régi magyar bibliafordításokból nemrég — *Magyar bibliafordítások Hunyadi János korától Pázmány Péter századáig* címmel — Nemeskürty István adott közre terjedelmes válogatást!)

A szent könyvek ihletése ettől kezdve állandó volt irodalmunkban: a reformáció és az ellenreformáció egyaránt a Bibliából merített és arra hivatkozott, s a Biblia világa teljességgel átszötte olyan írók munkásságát, mint a protestáns Bornemissza Péter vagy a katolikus Pázmány Péter és Zrínyi Miklós. Később, a XVIII. és XIX. században is ihlető erő maradt, például Madách Imre és Arany János esetében. Madách nemcsak *Mózes* című bibliai drámáját írta az Ószövetség nyomán, — nagy művében: *Az ember tragédiájában* is szerepet kapott a bibliai hagyomány, mindenekelőtt a Genézis, de a megváltásra váró prófétikus tradíció is. Madách ahhoz az irodalmi hagyományhoz tért vissza, amely a bibliai történeteket a magyar történelmi sors metaforáinak látta, így az 1861 őszén befejezett *Mózesben* a szabadságharcban levert nemzet erkölcsi megigazulásának és felemelkedésének útját jelölte ki. Arany János ugyancsak a levert szabadságharc után nyúlt a Biblia után, midőn két versében — *Ráchel*, *Ráchel siralma* — utalt azokra a fiatalokra, akik

a gyilkos erőszak áldozatai lettek. Máté Evangéliumát idézte fel mottó gyanánt, s a második költemény zárószakaszaiban a reménykedés szólamának is hangot adott.

*Íme, a szép tavasz kiesett az évből,
Egy nemzedék holt ki az emberiségből,
Nyugszik temetőben;
Serdül Bethlehemnek, felhő számos ifja:
De egynek se léssen születése napja
E két esztendőben.*

*Hah, de mily panasz, hogy e kor méhe meddő!
Íme, látok, látok... megnyílt a jövődő
Távolban, közelben:
Kiről annyi jósnak zenge ihlett szája,
Megszületett, érzem, Júdának királya
Kicsiny Bethlehemben!*

*Zsarnoki féltésed vérengzése volt ez:
De tudd meg, de tudd meg, vérszopó Heródesz,
Hogy ő nincs elveszve!
Napjaid számítvák, megijult az idő,
És, kitől rettegsz, nem féli fegyverid ő.
Az Ige, az eszme!*

A magyar irodalom XX. századi megújulása egyszersmind a Biblia ihlető erejének megújulását is jelentette: mind a Nyugat nagy költői, mind a két világháború közötti korszak népi és urbánus írói jól ismerték és fel is használták a Bibliát, Közismert Ady Endre vonzódása a Szentíráshoz. Istenhitéről igen sok vitát folytatott az irodalomtörténetírás, és Rónay György bizonyára helyesen állapította meg, hogy Ady a nagy „istenkeresők” közé tartozott. Napi olvasmánya volt a Biblia, s nyilvánvaló, hogy akít ilyen szoros kapcsolat fűz a kinyilatkoztatás könyveihez, az nem utasíthatta el magától a Biblia mögött álló Istent sem. ennek az istenkeresésnek és istentalálásnak volt kifejezője a Genezisre épülő nagy vers, az „Ádám, hol vagy?”

*Oszlik lelkemnek barna gyásza:
Nagy, fehér fényben jön az Isten,
Hogy ellenségim leigázza.*

*Az arcát még titkolja, rejti,
De Nap-szemét nagy szájalommal
Most már sokszor rajtam felejtí.*

*És hogyha néha-néha győzők,
Ő járt, az Isten járt előttem,
Kivonta kardját, megelőzött.*

*Hallom, ahogy lelkemben lépked
S az ő bús „Ádám, hol vagy?”-ára
Felelnek hangos szívverések.*

*Szívemben már őt megtaláltam,
Megtaláltam és megöleltem
S egyek leszünk mi a halálban.*

A század másik költőóriásának, Babits Mihálynak az életét ugyancsak végigkísérte a bibliai hagyomány. Ő, akit egyik legnagyobb katolikus költőnként kell számon tartanunk, a klasszikus európai és magyar tradíciók mellett gyakran idézte fel a Szentírás történeteit.

A jól ismert és népszerű *Jónás könyve*, zaklatott korban, a történelmi viszontagságok között élő értelmiségi ember felelősségének gondolatát szólaltatja meg. A költő meggyőződése, hogy annak, akit Isten ruházott fel küldetéssel, sohasem szabad meghátrálnia. Ezt a meggyőződést fejezi ki a személyes vallomás erejével a költeményciklus záródarabja, a *Jónás imája*:

Hozzám már hűtlen lettek a szavak,
vagy én lettem mint túláradt patak
oly tétova céltalan parttalan
s úgy hordom régi sok hiú szavam,
mint a tévelygő ár az elszakadt
sövényt jelzőkarókat gátakat.
Ó bár adna a Gazda patakom
sodrának medret, biztos utakon
vinni tenger felé, bár verseim
csücskére Tőle volna szabva rím
előre kész, s mely itt áll polcomon,
szent Bibliája lenne verstanom,
hogy ki mint Jónás, rest szolgája, hajdan
bujkálva, később mint Jónás a Halban
leszálltam a kínoknak eleven
süket és forró sötétjébe, nem
három napra, de három óra, három
évre vagy évszázadra, megtaláljam,
mielőtt egy még vakabb és örök
Cethal szájában végkép eltűnök,
a régi hangot s szavaim hibátlan
hadsorba állván, mint Ő súgja, bátran
szólhassak s mint rossz gégéből telik
és ne fáradjak bele estelig
vagy míg az égi és ninivei hatalmak
engedik hogy beszéljek s meg ne haljak.

A háborúkkal, majd sok évtizedes elnyomatással terhes XX. században irodalmunkban éppúgy megnövekedett a Biblia iránti érdeklődés, a Biblia eligazító szerepe, akár a török hódoltság másfél évszázadában. A Szentírás ihlete uralkodik a katolikus Sík Sándor és az evangélikus erdélyi Reményik Sándor költészetében. A Mózes-történet ihlette meg Kodolányi János nagy bibliai regényét: *Az égő csipkebokort*, s Júdás árulásának magyarázatát kívánja megadni ugyancsak Kodolányi sokáig kiadatlanul maradt mítoszregénye, az *En vagyok*, amely ugyanakkor feledhetetlen színekkel ábrázolja Jézus alakját. Ugyancsak Júdás árulásának történetét dolgozta fel Márai Sándornak már az emigrációban írott *Harminc ezüstpénz* című regénye. Jézus evangéliumi történetét költötte újra a Jézus-hívő zsidó író: Pap Károly *Megszabadítottál a haláltól* című regénye. Németh László (már a második világháború után) írott bibliai tárgyú drámai műve: a *Sámson* és a *Négy próféta* (Hosea, Jezaia, Jeremia, Ezékiel) a „babitsi” hagyományt folytatják, vagyis az értelmiség és a hatalom viszonyán gondolkodnak el, az értelmiségi ember felelősségtudatának érvényesüléséről mondanak drámai példázatot.

Az elmúlt félévszázad mozgalmas és zaklatott magyar történelmére igen sok bibliai ihlet nyomán született költői és prózai alkotás adott töprengő, kétségbeesett vagy éppen reménykedő feleletet, közöttük Áprily Lajos, Dsida Jenő, Tamási Áron, Weöres Sándor, Vas István, Rónay György, Rákosy Sándor, Pilinszky János és Sinka István, Pusztai Sándor, Kiss Tamás költeményei és elbeszélései. (Az 1945 utáni magyar irodalom bibliai, pontosabban ószövetségi forrásait a kiváló zsidó biblikus, Scheiber Sándor *A Biblia a magyar irodalomban* című bibliográfiai összeállításja tárja fel. Megtalálható a szerző *Folklor és*

tárgytörténet című tanulmánygyűjteményének második kötetében.) Két költői művet szeretnék idézni ezek közül. Az egyik *Sík Sándor: Az égő bokor* című nagyobb terjedelmű költeménye, amely az égő csipkebokorban Mózes előtt megjelent Istenre hivatkozva, a második világháború előestéjén kereste az emberi lélek benső békéjének lehetőségét:

*Elmondhatatlan sóhajtozásokkal
Fohászkodol bennünk egymagad után
Te mindnyájunkban egy és mindnyájunkban más,
Mindennél több, mégis mindennel egy,
Te, aki én vagy és mi és ti és ők,
Mindenben én és mindenben nem-én,
Mindenben mink és mindenben magad,
Akinek emberek és csillagok
És minden lelkes és lelketlen állat
Egy hangra sírja: Nyugtalan a szívünk,
Míg el nem nyugszik benned, Istenem.*

A másik vers *Radnóti Miklósnak* a szerbiai kényszermunkatábor poklában írott *Nyolcadik eclogája*, amely Náhúm próféta alakját eleveníti fel, s általa szólaltatja meg a remény szavait. A katolikussá vált költő ezt a reményt, nem sokkal emberi végzetének szomorú beteljesedése előtt, már Jézusnál és a megváltásban találja meg:

*Ismerem újabb verseid. Éltet a méreg.
Próféták s költők dühe oly rokon, étek a népnek,
s innivaló! Elhetne belőle, ki élni akar, míg
eljön az ország, amit ígért amaz ifjú tanítvány,
rabbi, ki bétöltötte a törvényt és szavainkat.
Jöjj hirdetni velem, hogy már közelít az az óra,
már születőben az ország. Hogy mi a célja az Úrnak, —
kérdém? lásd az az ország. Útrakelünk, gyere, gyűjtsük
össze a népet, hozd feleséged s mess botokat már.
Vándornak jó társa a bot, nézd, add ide azt ott,
az legyen ott az enyém, mert jobb szeretem, ha göcsörtös.*

A TEOLÓGIA folyóirat 1993. évi témái és a kézirat beküldési határideje:

3. szám: SZEKUALITÁS, EMBERSÉG, KERESZTÉNYSÉG (május 1-ig)

4. szám: DIALÓGUSKÉSZSÉG AZ EGYHÁZBAN (július 1-ig)

* * *

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretein belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszereket alkalmaznak. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitim sokszínűség harmóniájában kerül az Olvasó elé.

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

Dr. Jelenits István piarista tartományfőnökkel

„...AZ ÉN IGÉIM EL NEM MÚLNAK...”

Napjainkban könnyű Bibliához jutni. Megkapják a fásultak, a szenvedők, a menekültek. Kézbe veszik a közömbösek, a sikeremberek és a vallást alig ismerő fiatalok. Kérdésem az, mit nyerne velem?

— Azt gondolom, hogy a Biblia nem válik önmagától azonnal szenzációvá. Az a tapasztalatom, hogy többnyire embereknek a közvetítésével jut a másik emberhez. Valaki olyannak a közvetítésével, akinek számára sokat jelentett és most kezébe adja annak, akit szeret, akivel törődik, és egy-két segítő szót fűz hozzá vagy elmondja, mi volt neki ebben a könyvben először különösen fontos. Tehát hiszek abban és a tapasztalatom is arra utal, hogy a Bibliához is kell az emberi környezet. Összevág ez azzal, hogy mi, katolikusok úgy látjuk, úgy hiszünk, hogy a Biblia a hagyománynak a folytonosságában bizonyul az élő Isten élő üzenetének; másrészt belevág abba a tapasztalatomba, hogy a legnagyobb irodalmi művek is akkor válnak élményévé az olvasóknak, ha valamiféle emberi kulcsot kapnak hozzájuk. Ez sokszor igen kevés szó is lehet.

A Tanár úrról annyit tudok, hogy bizonyos értelemben „érett hivatás”. A diploma megszerzése után jött a rendbe, többek között azért, hogy az akkori körülmények között közvetlenül és nyíltan taníthassa a hitet. Magyarorszákos, hogyan kapcsolódott ehhez a Szentírás tudományos tanítása és a gyakorlati bibliai katekézis?

— 1951-ben érettségiztem. Akkor került újra a piaristák vezetése alá a budapesti és kecskeméti gimnázium. Itt Pesten érettségiztem, és valóban az egyetemi tanulmányok befejezése után, 1955-ben léptem a rendbe. Az egyetemen egyszakos magyar tanárként végeztem. De azért mégsem érezném pontosnak, hogy érett korban alakult volna ki bennem a szerzetesi hivatás. Tudniillik már jóval korábban piaristának készültem — és ha ezt nem is mondtam senkinek — a hivatás érlelődött bennem és vezetett tovább. Érettségi előtt szoltam néhány tanáromnak erről, de akkor az volt a helyzet, hogy a rendnek létszámát erőszakosan leszűkítették, sok rendtagot kereten kívül szorítottak, és a rendi növendékek közül is sokakat el kellett bocsátani. Ezért akkor azt tanácsolták nekem, ha én hazulról el tudom végezni az egyetemet, tegyem inkább azt, és utána lépjek be a rendbe, mert akkor rövidebb lesz a növendékidőm és így mások számára lehetővé teszem, hogy ebbe a keretbe ők is beférjenek. Egyébként az egyetemi tanulmányaimmal párhuzamosan a Hittudományi Akadémiára is beiratkoztam. Előbb teljes évfolyamokat végeztem, később már csak azokat a tárgyakat hallgattam, amelyekre be tudtam járni. Így 1955-ben már sok teológiai vizsgám megvolt, de mint rendkívüli hallgató, szigorlatokat nem tehettem. Ezek után a noviciátusi év kihagyásával hamarosan be tudtam fejezni a teológiát és 1959-ben teológiai doktorátust szereztem.

Nyelvszakos akartam lenni, — mivel az irodalmat jobban szerettem, semmint, hogy taníthatnám — ezért úgy gondoltam, a nyelvtanítás mellett az irodalomnak a művelése könnyebb lesz számomra. Amikoriban a piarista érettségivel nyelvszakra nemigen lehetett bejutni, magyarszakosra inkább szükség volt. Eleinte a teológiának a spekulatív része érdekelt, valamint a modern filozófiai irányzatok. Máiig is örülök, hogy Kecskés Pálnak tanítványa lehettem. Az egyházatyák is vonzottak. Mert latinszakosnak is készültem, hamar eljutottam odáig, hogy latin szövegeket könnyedén és nagy érdeklődéssel olvastam. Ágostont például úgy olvastam, mint más diákok a regényeket. A vele való

találkozás oda fordított, ahol az irodalmi stúdium és a teológia közelebb áll egymáshoz. Tulajdonképpen az atyák magyarázatai vezettek a Bibliához. Az előbb azt mondtam, hogy a Szentíráshoz valami személyes kalauz kell. Az én számomra a személyes kalauz elsősorban Ágoston volt, akinek János evangéliumához írt kommentárjait még gimnazista koromban forgattam, később pedig zsoltár-kommentárjait tanulmányoztam.

Tanár úr egyidejűleg tanított hittant a középiskolában, a rendi főiskolán és rendszeresen adott plébániai bibliórákat. Hogyan hangolta össze a különböző síkokat? Milyen tapasztalatokat szerzett mindebből?

— 1959-ben kezdtem tanítani egy évig Budapesten, utána öt évre Kecskemétre kerültem. Először magyar irodalmat, később az egész iskolában hittant is tanítottam. Majd előjáróim akaratóból visszakérültem Budapestre. Albert István tartományfőnökünk, aki addig a rendi főiskolán, a Kalazantinumban a biblikus tárgyakat tanította, rám bízta ezeknek az oktatását. Meglehetősen váratlanul ért, mert a Hittudományi Akadémián folytatott tanulmányaim során erre nem készültem igazán. Mégis nagy érdeklődéssel és örömmel fogadtam a feladatot. Később kifejezetten gondviselőmnek éreztem, mert a kétféle tanulmányi utam: az egyik az irodalom és filozófia, a másik a teológia, itt bizonyos fokig találkoztak. Jó hasznát vettem a filológiai iskolázottságnak — amit nem is a teológián sajátítottam el, hanem bölcsészkaron — a bibliai szövegeknek a megközelítésében. Mivel még igazán nem ismertem a modern biblikus irányzatokat, az egzegézisnek és az egész biblikus szemléletnek a világát, ekkor ébredtem rá arra, hogy mindez születésében egy tőről fakadt azokkal a filológiai irányzatokkal, amelyekkel viszont egyetemem tanulmányaim során már találkoztam.

Hozzá kell tennem, hogy akkor a Hittudományi Akadémián főleg Szörényi Andor professzor volt a biblikus tárgyaknak az oktatója. Ő ugyan jól ismerte a modern biblikus eredményeket, de úgy éreztem, nem tudta még igazán az ő katolikus iskolázottságával és meggyőződésével harmóniába hozni. Sok vonatkozásban bizonyos belső feszültség jellemezte óráit. Sokszor ki is mondta, hogy ha ezek a modern biblikus eredmények esetleg a katolikus hittal össze is hangolhatók, akkor sem valók például a nagy közönség elé. Meglepve tapasztaltuk, hogy amikor prédikált, másként értelmezte a szövegeket, mint amikor az egzegézis órákat tartotta. És ezt a belső kettősséget ő igazán sohasem tudta áthidalni.

Vajon nem azért tette-e, mert a szószéken inkább a Szentírás lelki gazdagságát akarta feltárni, és az új, még le nem ülepedett magyarázatoktól akarta megvédeni az arra fel nem készült hívek áhítatát?

— De, biztosan. Én azonban azt gondolom, azt hiszem — és ez az, amiben a mi nemzedékünk szerencsésebb — ezekről a legújabb szemléleti fordulatokról is lehet úgy beszélni, hogy az a híveknek a jámborságát ne hozza zavarba. Úgy vagyunk ezzel, mint a modern művészet megközelítésével. Azt hiszem, a gyerek számára ez nem okoz gondot. Nem a katolikus és a modern egzegézis között van ilyen szakadék, hanem a régi vágású és a katolikus egyházban hosszú ideig egyedül lehetségesnek gondolt bibliai megközelítés és a modern szemléleti formák között van az ellentét.

Azt tapasztalom, hogy ha igazán komolyan és egyszerűen nézzük ezeket a dolgokat — legalábbis számomra úgy volt — a modern bibliai megközelítések nem csökkentették a szövegnek Istenre nyíló mélységét vagy megrendítő hitbéli erejét, hanem inkább segítettek annak a feltárásában. Ha valamit lerombol, nem a hitet rombolja le, hanem egy prekonceptiót — fogalmi elővételezést.

Az egyháztörténelem bevezetéseként a gimnáziumi órákon biblikus történelmet is szoktam tanítani. És ezt nagyon modern módon teszem. Egyik iskolai beszélgetésben arról volt szó, hogy az Ószövetség könyveit hogyan értelmezzük ma és hogyan vegyük

ki belőle azt a történelmi magot, amely sokszor a képzelettől körülszótt hagyományban élt tovább és így kapta meg végső megfogalmazását. Jelentkezett egy gyerek és azt mondta: Tanár úrnál előbb szó van a Bibliáról, azután szó van a tudományról. És amikor a kettő valamiképpen — ha nem is ellenkezik, de nem ugyanazt mondja — akkor mi rendszeresen a tudomány mellett döntünk, és a Bibliából annyit fogadunk el, amennyit a tudománnyal is össze tudunk egyeztetni. Hát rendjén való ez?

Én akkor azt mondtam neki: Nézd, ez a kérdésfeltevés alighanem rossz. Itt nem a Biblia van, és a tudomány. Hanem van a Bibliának „naiv olvasata” és a tudomány. És mi, ha tudomány nélkül vesszük elő, akkor is egy nagy adag prekonceptióval olvassuk a Bibliát. Például önkéntelenül azt hisszük, hogy az olyan, mint egy mai újságrport, tudósítás vagy modern történelmi felfogás, holott ezelőtt 2500 évvel írták ezeket a könyveket. Ha ennek a tudatával közelítünk, akkor nem a Bibliát tépázzuk meg a tudománnyal, hanem a már első olvasással kialakított saját elképzelésünket. A bibliakritika nem a Bibliát, és pláne nem a Jóistent kritizálja, hanem önmagunkat kritizáljuk vele. Mert amint említettem, akkor is, ha „naiv olvasóként” vesszük kezünkbe a Bibliát, áldozatai vagyunk egy csomó előítéletnek vagy olyan elképzelésnek, amit meg sem fogalmazunk, de mégis érvényre jutnak bennünk, amikor értelmezni kezdjük a könyvet. Tehát nincs értelmezetlen bibliaolvasás. Ha jegyzetek nélkül kezdem olvasni a szent szöveget, akkor is már önkéntelenül a magam ismeretének a rendszerében helyezem el. Abban a koordináta-rendszerben, amiben az én szokásos olvasmányaimat is értelmezni szoktam. — Na, most a kritika arra szolgál, hogy figyelmeztessen: Az én koordináta-rendszerem ehhez a könyvhöz így nem alkalmazható. Tehát, ha azt akarom tudni, hogy ez a könyv mit mond, a szerző mit szánt bele —, akkor tudatosan ki kell lépnem a saját értelmezési rendszeremből és tudomásul kellennem, hogy ez 2000 év előtti könyv, és másfajta műfajban, másfajta közönségnek és másfajta feltételek között írták mint manapság szoktak születni a könyvek. A modern tudomány nagyon alázatosan pontosan arra törekszik, hogy az önkéntelenül kialakított, a könyvhöz nem illő értelmezésrendszer Prokrusztész ágyából kiemelje a könyvet és segítsen abban, hogy a hozzá illő értelmezésrendszert sajátítsam el, innen jussak el a könyv igazságáig és azt szembesítsem aztán saját életemmel.

A fent említett tudásban, tudományos gondolkodásban járatlan emberek felismerhetik-e a Biblia igazságát vagy mindenképp fel kell őket készíteni?

— Ezek nagyon érdekes kérdések és fontos elgondolkodni rajtuk. Valóban úgy van, — és nemcsak a modern biblikus eredmények megértéséhez van szükség valami fajta iskolázottságra, hanem a Biblia megértéséhez is. Ez persze furcsa ellentétben látszik azal, hogy Isten a szegényekhez fordul, az utolsókból lesznek az első... nem a tudósoknak, hanem a kicsinyeknek nyilatkozta ki magát.

— Nekem meggyőződésesem, hogy azért a Biblia nem az egyén kezébe való, hanem a közösség kezébe. És az az egyén is, aki egyedül olvassa a Bibliát, az is egy közösség tagjaként kell, hogy olvassa, különben nem jut el oda, hogy Isten szavát hallja ki belőle, hanem saját félelmének vagy reményeinek visszhangját fogja elsődlegesen kihallani.

A Szentlélek ereje, kegyelme közvetlenül nem indíthatja az embert a Szentírás helyes értésére?

— Így nem hiszem. A Szentlélek az egyházban van otthon. Maga Jézus azt mondta, hogy ahol ketten vagy hárman együtt vannak az én nevemben, köztük vagyok! — Persze azt is mondta az imádságot illetően, hogy a rejtekben kell imádkozni, az Atya ott hall meg minket igazán. Dehát a keresztény közösség olyan, hogy ott az ember egyszerre van rejtekben és mégis közösségben. A Szentlélek úgy működik, hogy ami a közösségnek a tudása meg a segítsége, az nem uniformizálja az embert, hanem meghagyja a maga intimitásában, de közvetíti a közösségnek a kontrollját és az információit az emberi lét legszemélyesebb központjába.

Kérdezte, hogy a tudományos gondolkodásban járatlan embernek mi a helyzete a Bibliával kapcsolatban. Nekem meggyőződésem, az ilyen embernek az a dolga, hogy bízva rá magát valami fajta vezetőre. Azért nagyon fontosnak tartom, hogy egy bibliaolvasó közösségben legyen szakember, aki tényleg ért a Bibliához és az ne egyenlő eséllyel szólaljon meg azokkal, akik nem értenek hozzá. Ez nem egy traccsparti, ahol mindenkinek egyforma lehetősége van a megszólalásra, itt különböző illetékességi fokon szólalnak meg. Bizonyos szempontból a legszentebb a legilletékesebb, és a legszentebb lehet a legegyszerűbb is. De más szempontból a legtudósabb a legilletékesebb. Az ő illetékessége más természetű, mint a szenté. És a szent pontosan tudja, hogy mikor kell a tudósnak az illetékességét igénybe vennie. Ennek a kívánalomnak meg kell lennie. Akár úgy, hogy leülünk és együtt elgondolkodunk, akár úgy, hogy magába a könyvbe kerüljön be a tudósnak az ismerete, okosan és egyszerűen megfogalmazott jegyzetek vagy kommentárok formájában.

Sajnos, mindmáig az az érzésem, — és itt nem akarom a kollégáimat bírálgatni —, hogy a magyar Szentírás-kiadások jegyzeteivel nem nagyon lehetünk megelégedve. Például a francia TOB-nak, a Traduction Oecuménique de la Bible-nek a bevezetése és jegyzetei mintaszerűek abból a szempontból, hogy hogyan lehet a tudományban járatlan embert nem fölösleges ismeretekkel elkápráztatni, hanem a legszükségesebb tudnivalókkal úgy felszerelni, hogy magához a szöveghez utat találjon. Ha a mi Bibliához kapcsolódó jegyzeteink és kommentárjaink ügyetlenek, ebben ludas az irodalmi műveltségünknek hiányossága is. Például egy évszázad óta nincs tisztességes Arany János kommentárunk. És hogyha az iskolában igazán jól tanítanak a Toldit, József Attila vagy Szabó Lőrinc verseit, akkor megtanulnák az emberek azt is, hogy a Bibliát hogyan kell magyarítani. Örömmel látom egyébként, hogy mostanában nálunk is lefordítanak egyszerű és rövid kommentárokat. A TOB-nak egész hangneme, szakszerű, tárgyilagos anyagkezelése azonban mindenképpen előnyös volna a magyar viszonyok között is.

Az nem tagadható, hogy a racionalisták a bibliakritikát a Szentírás isteni eredete ellenében előszeretettel használták fel.

— A racionalisták kétségtelenül a Biblia-szövegekkel kapcsolatban vagy azokkal szemben alkalmazták a modern filológiai és történelmi megközelítést. Nekik az volt a prekoncepciójuk, hogy a Biblia egyszerűen az emberi kultúrának a terméke, és ekként vették szemügyre. Érthető tehát, hogy emiatt, főként a katolikus körökben ez a megközelítés nagy felháborodást keltett, nemcsak a híveknél, hanem az egyházi hivatalokban és a hívő biblikusok körében is. Valamiképpen a szöveg szentsége elleni merényletnek látták. A protestáns teológia másként járt el. Tudósaik annyira átitatódtak a felvilágosodástól és a racionalizmustól, hogy nem láttak ebben semmiféle hitehagyást. Ám a protestáns közösségek a racionalista kutatókat nem fogadták be, szinte kizárták maguk közül. A katolikus egyház viszont hosszú időn át eléggé merev és egyértelmű elutasítás álláspontjára helyezkedett. Nem is volt igazi párbeszéd a hívő és a nem hívő kutatás között, hanem az elutasítás némasága fogadta törekvéseiket.

Annál csodálatosabb, hogy maga a racionalista kritika jutott el odáig, hogy a szövegnek az Istenre nyíló, sajátos mélységeit egyre jobban feltárta és egyre jobban tisztelni tanulta. Azt lehetne mondani, hogy a katolikus egyháznak a néma ellenállásán folyton megtorpanva és a szöveggel a maga módszerei szerint egyre árnyaltabban és behatóbban foglalkozva a kritika eljutott odáig, hogy lassanként a katolikus partner számára is párbeszédképes lett. Tehát nem arról volt szó, hogy egy idő múltán a katolikus fél belátta, hogy az ő álláspontja tarthatatlan, hanem egy sajátos párbeszéd alakult ki. Az egyik fél a némaságával vitázott, a másik az egymást váltó meggondolásaival és érveivel. Hamarosan kiderült, hogy egyiknek az álláspontja sem végleges vagy megmásíthatatlan, hanem új, harmadik lehetőség nyílik. Egy olyasfajta megközelítés, amely a szövegnek az emberi megnyilatkozásait is nagyon komolyan veszi és pontosan ezeknek a segítségével

jut közelebb az isteni üzenethez. Ez tette lehetővé a katolikus szemlélet átértékelődését és azt, hogy az egyház egy másfajta mélységű modernséget fogadott el. Egy olyan modernséget, amely így éppen a saját tudományos tisztessége következtében a saját racionalista prekoncepcióit is képes volt felülvizsgálni azért, hogy a szöveghez közelebb jusson. A tudomány becsületessége volt ez, és valamiképpen a Biblia diadala is. Az, amit a zsinat és a pápának korábbi megnyilatkozásai már jeleztek, egy része ennek a folyamatnak, ami egyben az újkori gondolkodás történetének egyik nagyon tündöklő szakasza.

Térjünk most a gyakorlatra. Milyen módszert használ a bibliamagyarázathoz? Kinek, hogyan tartja ezeket? A nem hívőknek, a közeledőknek ad-e a kezébe Bibliát?

— Nagyon szerencsésnek éreztem az életemben, hogy a rendben egyfelől főiskolai szinten kellett tanítanom. Megjegyzem, én ezt mindig annak tudatában végeztem, hogy igazában erre szolgáló megfelelő szakmai előképzettségem nincsen. Tehát például nem tudok úgy héberül, ahogy egy biblikusnak kellene, és így tovább. De a magunk módján egy ilyen kislétszámú teológiai főiskolán elég volt az a tudomány, amit könyvekből és másodlagos szakirodalomból összeszedtem. Jó nekem, hogy főiskolásokat is oktatok biblikumra azért is, mert a szakirodalomnak legelmélyültebb művei is eljutnak hozzám és foglalkozom velük. — Másrészt, a diákok között egyszerű középiskolai órákon is igyekeztem a bibliai eredményeket és ismereteket úgy megfogalmazni, hogy egy gyerek számára érthetőek és követhetők legyenek. Azt tapasztaltam, hogy a dogmatika és erkölcsstan is akkor válik élővé, éppen a zsinatnak az utasítása szerint, ha ilyen biblikus alappal műveljük és juttatjuk el az emberekhez.

Régebben az volt a szemlélet a katolikus egyházban, — éppen a protestánsokkal való vita következtében — hogy a Biblia forrása a hittudománynak, de csak úgy, ahogy a sót előbb kibányásszák, és a háziasszony már a kész, tiszta sóval ízesíti az ételt. A Bibliához értő emberek is így előre kiemelik azokat az idézeteket vagy mondatokat, amelyekkel a dogmai tételeket igazolni lehet. Manapság viszont meg akarjuk tanítani az embereket, hogy személyesen forgassák a Bibliát, ott találkozzanak az élő Isten élő üzenetével. Ezért inkább fordítva érezzük: a dogmatikát tanítjuk azért, hogy a Biblia tanulmányozása közben el ne tévedjenek. Ahhoz, hogy a Bibliát valaki az egyházon belül forgassa, és hogy félre ne értse, a háttérben szükséges egy jól kimunkált dogmatikai rendszer. A legegyszerűbb hittanórákon is ennek a szemléletnek kell érvényre jutnia. A gyermeket el kell segíteni ahhoz, hogy megcsodálja a szövegeket és kedve támadjon később is keresni azokat. A liturgiában, a szentmisében a Biblia részleteivel találkozik, és ha az Istenről való ismeretei ehhez kapcsolódnak, jó alkalmak lesznek arra, hogy később felelevenedjenek benne és saját életének elmélyülésével ezek az ismeretek is mélyüljenek, ahogy az irodalomban, a művészetben a remekművekkel való párbeszéd egy életen át folyik. Így vagyunk például a Háború és békével. Ha tíz évvel később olvassuk, akkor saját meggyapodott életünk alapján olyasmiket is felismerünk, amiket korábban észre sem vettünk. A mű nő, ahogy mi is növekszünk. A Bibliával méginkább így vagyunk. Egyfajta élő párbeszédet kell megindítani a hitoktatásban. Ne recepteket adjunk, hogy hogyan értelmezzük, hanem gusztust keltsünk és a gyakorlatba vezessük be az olvasót, hogy ön maga is így tegyen. Csak e közben lehet az olvasásnak egy-két szabályát tudatosítani. Ajánlani szoktam, hogy már szombaton vegyék elő a vasárnapi miseszöveget és annak szentírási ajánlásait, jegyzeteit keressék meg. Ahogyan az olvasmányok és körülöttük a zsol-tárversek egymásra utalnak a misében, hallatlan gazdag rendszert alkotnak és mint egy kutat nyitnak meg, melyből ki-ki annyit merít, amennyit győz. Amint egy Shakespeare műnek a színházi megtekintésére érdemes felkészülni, úgy érdemes a misére is felkészülni.

Utalt Ön a *Bakáts-téri bibliáórákra*, melyeket ma már újra a dunaparti piarista kápolnában tartunk. Ez úgy indult, hogy volt egy kedves lazarista pap barátom, Csikós atya, aki Franciaországban végzett és értett a munkáspasztorációhoz. Csepeli fiú volt, és amikor a rendjét feloszlatták, Csepelre került vissza káplánként. A hatvanas években már előre látta, hogy itt egyre kevesebb lesz a pap, és az volt a meggyőződése, hogy a világiakat is teológiai képzésben kell részesíteni. A munkások számára a sekrestyében kezdte el a képzést és a biblikus ismeretek tanítására engem kért meg. A szaktárgyak nem is bővültek, megmaradtunk a biblikumnál. Először úgy húszan gyűltek össze, azután Pestről is egyre többen jártak ki. Ekkor kérte meg a Bakáts-téri templom plébánosát, adjon helyet, mert oda a csepeliek is könnyen be tudnak járni. Évtizedeken át tartottam a bibliáórákat. A csepeli társaság is megmaradt, de úgy mondtuk, hogy egyetemistakorú fiataloknak tartjuk a bibliáórákat. Számomra nagyon tanulságos volt ez a környezet. Csak annyit tettünk, hogy elmondunk egy Miatyánkot, azután elővettünk egy szentírási szöveget és én azt magyaráztam. Sem beszélgetésre nem volt mód, sem modern kép-mutogatásra, vagy egyéb illusztrálásra. Egyszerűen az emberi szó maradt és a Biblia.

Az Ószövetségnél vagy az Újszövetségnél kezdte a magyarázatot? Az utóbbinál mérvadó volt az időrendiség?

— Ha emberhez vagy kezdő közösséghez kell a magyarázatot szabni, akkor én az evangéliummal kezdeném. Bár tudom, hogy időrendben nem az evangéliumok a legkorábbi iratai az Újszövetségnek, végül is Szent Pál levelei mögött is ott van egy élősóban hangzó igehirdetés. De azt a levelekből nehezebb elérni, mert azok a második elmélyedési szinten vannak. Az élősóbéli igehirdetéshez közelebb áll az evangélium, mely később fogalmazódott ugyan meg, de Krisztus tanításának a világot közvetlenebbül idézi. — Az a csodálatos a Bibliában, hogy akárhol kezdjük el, onnan rögtön máshová is utakat kell keresni. Így az evangéliumról sem lehet beszélni anélkül, hogy az Ószövetségről valamit el nem mondanánk és fordítva. Éppen ezért lehetetlenné tesz egy szisztematikus tárgyalást. A művészi megközelítésnek a világa ez —, azért érzem mindig a művészethez közel magam, amikor a Bibliáról beszélek. Itt nem arról van szó, mint egy filozófiai kompendiumban, hogy csak úgy elindulunk például Descartes Cogito-jától és abból kibontunk egy rendszert. Itt beleszöppenünk valamibe, amit nem lehet előlről kezdeni. Én lehetek kezdő, de körülöttem zsigong egy egész világ, elindulhatok abban akármerre és ugyanoda vissza is térhetek.

Ha a Bibliának ezt a művészi jellegét hangsúlyozzuk, akkor nem válik-e pusztán a gyönyörködés jogcímévé a bibliolvasás?

— Meggyőződésem, hogy tulajdonképpen az irodalmat is valamiféle üdvösségkereső igyekezetel kell olvasni. Tehát nem igaz az, hogy a művészet valami sznob, öncélú gyönyörűség forrása. Az biztos, hogy nincsenek pusztán hasznossági kiáramlásai. Nem politikai eszmerendszernek, propagandának az eszköze, nem is a reklámnak elegánsabb válfaja. De a művészet, még *l'art pour l'art* igyekezetében is voltaképpen az üdvösségkereső embernek a műve. És amikor ez az ember azt mondja, hogy játszik, akkor is a legszentebb titkokat ostromolja. Ezért, amikor azt mondjuk a Bibliáról, hogy művészet, akkor nem degradáljuk, hanem jelezzük, hogy Isten a művészetnek a nyelvén, eszközeivel fogalmazta meg a maga nagy igazságait, melyeket értésünkre akar adni. Ha én azt mondom, hogy Jónás könyve költészet, ezzel nem azt mondom: „költészet”, tehát nem igaz, hanem pusztán szórakoztató időöltés. A Jónás könyve igaz. De igazságait nem a történelem kottarendszerében írja le, hanem a költészetében. Ahogy a maga módján a János vitéz vagy a Toldi is igaz, és nagyon nagy emberi igazságok vannak megfogalmazva benne. A Toldit is lehet rosszul olvasni, ha valaki történelemlényként akarná forgatni és a János vitézt még inkább. Félreértés elkerülendő, a Jónás könyve valahogy úgy költészet, mint a János vitéz, — ha tetszik. Az evangélium, viszont nem úgy költészet,

hiszen sokkal egyértelműbb történelmi tények is szerepelnek benne, de a történelmi tények sem abban a megközelítésben, ahogy ma szoktuk közelíteni a történelmet.

Összefoglalva a kérdést: a Biblia könyvei igazságról szólnak és a maguk módján fogalmazzák meg. Ebben a költészetnek is megvan a maga szerepe. A Biblia olyan költészet, mely nem pusztán gyönyörködtetésünkre van szánva, hanem éppen azt látja feladatának, hogy az emberi szívet elkalauzolja az igazsághoz.

Mivel eddig főleg mint irodalomtanár szólt a Bibliáról, most megkérdezem, vallja-e a Szentírás isteni eredetét?

— Hát persze, hogy vallom. Az a biblikus szemlélet, amely manapság különböző egyházakban egyaránt eléggé otthonossá válik, szintén azt mondja: nem lehet a Bibliában szétválasztani, hogy idáig emberi, ettől kezdve isteni; hanem az emberi válik itt az isteni üzenet hordozójává. Természetesen megtanítjuk és elmondjuk a gyerekeknek, hogy mi ezt a könyvet nem pusztán emberi műként olvassuk, hanem hiszünk abban, hogy itt az embernek és az Istennek a találkozásáról tudunk meg valamit, és ennek a találkozásnak a részesei leszünk. Ha kívülről érdeklődőnek egy Bibliát adok, elmondom, hogy én ezt a könyvet azért találok különösen becsesnek, mert Isten üzenetét látom benne. De ugyanakkor hiteles emberi könyvnek is tartom. Tehát, ha ő nem látja benne az Isten üzenetét, akkor is érdemes foglalkoznia vele, mert emberi látását teljesebbé teszi és az emberi létnek, gondolkodásmódnak tapasztalatokban sajátos megfogalmazásait találja benne. Nem olyan dolog ez, hogy aki süket, annak nem is zeng.

A Biblia a nemhívó számára is felszólító értékű, és éppen emberi hitelességénél fogva lehet az. — Mint irodalommal foglalkozó papi ember, sokszor gondolkodtam azon, hogy egy szerelmi történetnek epikai vagy lírai követése — mint például Szabó Lőrinc szonettgyűjteménye, melyben szerelmének történetét idézi fel — egy olyan embert sem hagy szükségyszerűen hidegen, aki nem volt szerelmes. Ha az én életem történetéhez ez nem tartozott hozzá, azért ennek lehetősége hozzátartozik. És valahol azt meg tudom ítélni, hogy hiteles vagy nem hiteles az egész, és igenis követni tudom ezt az embert a maga beszámolójában.

Tanár úr számára jelentős igével fejezzük be beszélgetésünket.

— Sokszor gondolok Jézusnak erre a meghökkentően nagy gondolatára, hogy „Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak”. Horatius is megírta az Exegi monumentum-ot, hogy amíg latinul tudnak a világon, addig emlegetni fogják művét. — Jézus azonban szélbe szórta szavait..., nem írta könyvbe azokat. Hogy nem múlnak el igéi... nemcsak azt jelenti, hogy valahol mindig hozzáférhetőek lesznek, hanem azt is, hogy életető hatalmuk nem csökken, az emberek szívében eleven igeként élnek tovább. A Biblia is ennek az ígéretnek a szolgálatában kapja meg a maga szerepét és egészen kivételes üdvösségtörténeti rendeltetését.

Széll Margit

Szerkesztőségünk mindenekelőtt azokkal a kéziratokkal foglalkozik, melyeket a közreműködő szerzők felkérésre írnak. Az önként jelentkezőktől kérjük, hogy tervezett írásaikat, illetőleg azok vázlatát a jelzett határidők előtt ÖT HONAPPAL szíveskedjenek a szerkesztőségbe eljuttatni.

K Ö R K É P

József Niewiadomski

EGY DOGMATIKUS ELGONDOLKODIK ISTENRŐL ÉS A VILÁGRÓL

I. „Metodológiai tréfa”

Ha valaki megkérdezi tőlem, hogy tulajdonképpen mit jelentenek nekem a normatív megnyilatkozások, mindig egy hasonlittal válaszolok. A dogmákat, de az istenképeket és az erkölcsi eligazításokat is össze lehet hasonlítani az autópálya korlátjával, az autópályát magát pedig az egyházi és a lelki élettel. A korlát határokat tűz ki. Azt mutatja, hogy jobbra szakadék van, balra meg ingovány, s hogy tulajdonképpen csak középben lehet menni, a „szalagkorláton” soha. Ha valaki mégis összetéveszti a korlátot az autópályával, katasztrófa lesz a vége. Ez érvényes abban a kérdésben is, hogy mi a viszonya egymáshoz a lelki és egyházi életnek, valamint a normatív rendelkezéseknek: a kettő összetévesztése a hitre nézve halálos következményekkel jár. S az összetévesztés veszélye egyáltalán nem csupán elméleti lehetőség.

Először is naponta úzik ezt az összetévesztést a számtalan kis fundamentalista összefogóval: Azt hiszik, hogy ha tételekhez ragaszkodnak, fölmondják és megvallják őket, ezzel elevenen tartják a hitet. De másutt is úzik ezt az összetévesztést, ott is, ahol a legkevésbé sem várnánk: a teológiai fakultásokon és a püspöki rezidenciákban. Mi ennek az oka?

Ami ott történik, az sokszor a szalagkorlát intenzív ápolásához hasonlít. Az egyház dogmatikai ígérvetéseként kétségtelenül normatív jellegéből kiindulva páratlan gondossággal veszik körül a régi korlátot. Kiszidolozzák, megvizsgálják az állapotát: Hol és mikor készült? Milyen anyagokat használtak föl hozzá? Miért öntötték pont ebbe a formába, miért nem másikba? Miért így szerelték föl, miért nem másképp? Milyen horpadások vannak rajta? Milyen összeütközéseket segített elkerülni? — Mindezek a kérdések fókuszba gyűjtik a történelmi kutatások különböző tárgyait. Először pozitíve állapítjuk meg: az utóbbi évtizedekben éppen a dogmatikai tan kontextusában igen sok történt. De nem szabad megfeledkeznünk a mellékhatásokról sem. Alig van olyan püspöki szinódus, amely ne lett volna átfogó történelmi kutatások tárgyává, s alig van olyan dogmatikai „nímand”, aki ne produkált volna több disszertációt is. Mindennek nyilván a múltira irányuló elméleti érdeklődés az alapja, de vannak gyakorlati okai is: az akadémikus üzem mindig új és új promóciós és habilitációs témákat szeretne adni. A múlttal való ilyen intenzív foglalkozás viszont könnyen oda vezethet, hogy megfelelkezünk a jelenről.

A régi korlátokat, azonban nemcsak tisztogatják, hanem mindig újra föl is szerelik őket. Legtöbbször természetesen az egyházi tanítóhivatal viselői tevékenykednek ezen a területen. A szerelés néhol csupán nosztalgiából történik, s elavult módon. S néha van, amit ferdén szerelnek föl. A püspökök rendszeresen írják körleveleiket, hogy emlékeztetbe idézzék az „ősi tan”. Vannak, akik megelégszenek töredékes rekonstrukcióval: válogatnak a szinte kimeríthetetlen fundusban. Ismét mások a teljességet tűzik ki célul; mottójuk: „a meg nem nyírbált tan”. El akarnak helyezni minden lehető korlátot, akármelyik századból valók is, mégha az égisz kellene ehhez az autópályát betonozni. De nemcsak fölszerelik a szalagkorlátokat, modernizálják is őket. Attraktív megjelenítésre törekcsenek: foszforeszkáló festék, a legmodernebb macskaszem. Ezzel a vonzó tálalással jobban érvényesülnek a régi tételek.

Az egyik oldalon itt van tehát ez az intenzív korlát ápolás, s vele szemben, a másik oldalon viszont a korlátok intenzív leszerelése. Sok, tudománya által igazolt és karizma-

tikusan megáldott kritikus fűrészelei folyton a tisztogatott és modernizált korlátokat. Olyan lendülettel kritizálják a dogmákat, az istenképeket és az erkölcsi tanokat, hogy ez a kritika válik életük tartalmává és hitük mibenlétévé. Bármennyire paradoxul hangzik is, úgy hasonlítanak a fundamentalistákhoz, mintha a tükörképük lennének.

Azonban sem az intenzív korlátápolás, sem a korlátbontás nem tud felelni erre a kérdésnek: Mi van az úttal? Hogy áll az autópálya? Nem verte-e föl már régen a gaz? Bizony fű nőtt már rajta, néhány méter magas. S nem azért, mert elfelejtettek beállítani néhány munkást, hogy kaszálják le a fűvet. Másutt rejlik az ok: szinte senki sem jár ezen az úton. A legtöbb ember más utakon jár. S ezen nem segít a kozmetika. Nem segít, ha küldenek egypár jó kaszást azzal a feladattal, hogy kaszálják le a fűvet és csináljanak rendet. Az autópálya továbbra is majdnem üres marad, kettős értelemben. Tegyük föl maguknak a kérdést: Milyen fokig képes szabályozni egy klasszikus dogmatikai megfogalmazás a mai nem egyházi életet? Gondoljanak a géntechnikai kutatásokra, a géntechnikai iparra, amely nélkül sok minden nem volna meg az életünkben, ami ma már magától értetődő. Gondoljanak a dogmatikai antropológiára, az ember lelkéről és testéről szóló tanításra. Egész világok választják el őket egymástól. S aztán tegyük föl ugyanezt a kérdést egyházi körökben. Az eredmény mind a két esetben ugyanaz: a szalagkorlát jelölte út szinte üres. Autóoszlopok pedig közlekednek a földutakon, ösvényeken és kövesutakon, ahol nincsenek dogmatikai korlátok és táblák.

A „metodológiai tréfa” eredménye tehát: ha Istenről beszélünk, nem az áthagyományozott dogma, nem az áthagyományozott képek és nem a deklarációk a logikus kiindulópont. Ha ezeket helyezzük kiindulópontunkat, mindig ugyanaz lesz az eredmény: az egyik oldalon dogmatikus út autó nélkül, a másik oldalon teológiai útjelzők nélküli utak, autó autó hátán.

Összefüggésünkben nagy jelentőségű a II. Vatikáni zsinat döntése, hogy ti. nem kíván korlátokat termelni, hanem kérdéseket tesz föl, amelyek az út állapotára vonatkoznak. Ez a döntés fölveti egy új „dogmatikai kultúra” szükségességének a kérdését. Olyan kultúrának kell lennie ennek, amelyik mind a kettőt szemmel tartja: az utat is, meg a korlátot is.

Ennek a kultúrának az előfeltételét maga a zsinat fogalmazta meg a „Gaudium et spes” konstitúcióban: A mai emberekkel való azonosulás (és nem a nem egyházas világból az egyházas világba való áthozásuk) magának az egyháznak az önmegvalósulása. Ennek az értékelésnek az alapját már az egyház új emberszemléletében kell keresnünk: az emberek elsődlegesen nem bűnösök, akiket, török-szakad, téríteni és misszionálni kell, hanem Isten teremtényei, akiket egy „profundior et universalior appetitio” (mélyebb és általános vágy) ragad magával; s ezt meg kell látni és méltányolni (GS 9). Sőt a mai emberekkel való azonosulás eredménye be van ágyazva Jézus Krisztus és az ember viszonyába. Jézus megtestesülésében kapcsolatba lépett minden emberrel (GS 22).

A Zsinat ezzel a krisztológiai vallomással meghozta azt az alapvető döntést, hogy tovább kell írni a megtestesülés bibliai tradícióban gyökerező logikáját. Ez pedig fenntartás nélkül igent mond az életre, annak minden ellentmondásosságával együtt, s igyekszik Istent magán ezen az életen belül tematizálni.

II. Alapelvek

Annak megvallása, hogy a kereszténységnek a megtestesülés adja meg a jellegét, következményekkel jár. Először átfogó életmódnak kell tekintenünk (amely a mindennapos körülmények között is mindig számol Isten jelenlétével), s nem életszemléletnek (vagyis nem tételek, hitvallások, dogmák és normák, azaz „szalagkorlátok” kompendiumának, amelyek mind egy megvalósítandó programot jelentenek), vagy valamilyen szűken értelmezett egyháziasságnak (fegyelemnek).

Másodszor újra át kell gondolnunk az Isten-problematika témakörében ma oly kedvelt és annyira elterjedt tetszőlegességet. A hagyományosan keresztény (egyházi) elemek szelektív elsajátítása (a barkács-vallásosság) ugyanis egyáltalán nem csupán nega-

tíve ítélandó meg. Először is a szelektív megközelítés hozzátartozik az emberi élet feltételeihez: nemcsak azt válogatom ki, ami megfelel nekem, hanem elsősorban azt, ami emeli életem minőségét (ez a vallásosság hagyományos szotériológiai megközelítése, amely egyensúlyban tartja a korlát és az úttest perspektíváját). Vallásszociológiai szempontból ez a megközelítés nem tetszőleges. Ellenkezőleg, az élő vallás szükségképpeni feltétele: a szervezett vallásosság mindig olyankor roppan össze, amikor már többé nem képes integrálni az élet primér szükségleteit. A vallásosságnak azok az elemei, amelyeket az emberek nem vesznek tudomásul (mindazok a hagyományok, amelyek a szelektív elsajátítás során figyelmen kívül maradnak), vagy nem felelnek meg embertársaink szükségleteinek, vagy pedig az egyháznak nem sikerül fölmutatni róluk, hogy összefüggenek életünk gyújtópontjaival (itt kereshetjük a hagyományos ifjúsági munka bizonyos mértékű összeomlásának az okát is; s ebben az összefüggésben nem csupán ajánlatos, hanem szükségesszerű új stratégiákról gondolkodni). Másrészt viszont — s ez az egyik dogmatikai alapja a barkács-vallásosság pozitív megítélésének — a szükségletekhez igazodó vallásosság iránti vonzalomban a bibliai örömhír inkarnációs jellege tükröződik vissza: a mai emberek konkrét (és az egyházon kívüli) félelmei és reményei nem csupán az egyháznak a félelmei és reményei is, hanem főleg Istené. A bibliai Isten mindig kíséri az ember konkrét életét, bár legtöbbször „anonim módon és nem kifejezetten” (a dogmatikai korlátok nélkül való zsúfolt utat egyáltalán nem hagyta el Isten). Világunk nem annyira istentelen, mint amennyire szeretnék a frusztrált — vallásos színészeti — kultúrkritikusok (s nem azért, mert mi gondoskodunk róla, hanem mert Isten maga határozza meg a világban való jelenlétének az útjait).

Azok a panaszok, hogy „a kultúra nem keresztény”, először is abból fakadnak, hogy nem vagyunk képesek vagy képesek fölfedezni és megnevezni Istent, aki már jelen van abban a kultúrában. Mielőtt tehát az „újraevangelizálást” újramisszionálásnak fognánk föl, dogmatikailag kell megértenünk Istennek a jelenben megtalálható sokféle nyomát. E munka nélkül Isten megtestesülésének a megvallása csak az ajkak vallomása marad. De meg kell jegyeznünk, hogy az említett összefüggések az utóbbi évtizedekben a közép-európai egyházakban jobban funkcionáltak a gyakorlatban, mint az elméletben. Sokszor megtalálták az utat egyszerűen úgy, hogy mentek rajta.

III. Bibliikus-dogmatikus eszmélődés

az emberiség szükségleteiről, félelmeiről és reményeiről az Istennel való kapcsolatának a történetében, avagy az akkori és mai „országúti tapasztalatok” párhuzamos vonásai.

Amint az eddigiekből kiviláglott, az Istenhez való logikai és biográfiai eljutás mindig szinkretikus magatartásban áll. Ez a különböző életrendeket és élethelyzeteket integrálja az istenképben. Egy ilyen szotériológiai sokrétűség legitím az egyházi hagyomány előtt, hiszen a bibliai istenkép jegyeit mutatja. A Biblia Istene olyan Isten, akitől nem idegenek az emberek szükségletei; sőt olyan Isten, akinek kommunikációs és átváltozó képessége egyenesen isteni predikátumai közé számítandó (vö. a pátriárkák történetét a hatalmas vitalitásával és életszeretével). Az Istenhez való eljutás egy modern variánsa a kontextuális teológiákban található, és az általuk leszűrt következtetésben: Minden embercsoport, sőt minden egyes ember a maga hitét elvárásai és kultúrájának a jellege szerint alakítja. Az ilyen szotériológiai pluralizmus persze csak problematikánk kezdetét jelenti, és nem a végét. S csak akkor funkcionál, ha „nem nézünk nagyon a körmére”. Ha az ellenkezője történik, nem tudjuk elkerülni a konfliktusokat. Mert a szükségletekhez igazodó vallásosság eleve konfliktusokkal terhes. Már csak azért is, mert ami az egyik embernek az üdvössége, az a másiknak lehet valami szörnyűség. A hagyományos, nyugaton évszázadokon át bevált megoldás, ti. absztrakció útján jutni el az ellentmondások síkjáról az általános érvényű síkra, vezetett el — az első részben vázolt — távolsághoz a normatív tételek és az ezektől a tételektől sokszor elszakadt ellentmondásos életvalóság között. A szisztematikus teológia egyik feladata az új dogmatikai kultúra kontextusában, amely

szemmel tartja a korlátot és az utat, az volna, hogy ne meneküljön el az absztrakció segítségével az ellentmondások elől, hanem magában az ellentmondásos környezetben keresse a szotériológiai pluralizmus működésének feltételeit.

A szükségletekhez igazodó vallásosság konfliktusos voltát még tovább lehet súlyosbítani, s súlyosbítják is. Hogyan beszéljünk Istenről, hogyha Isten nevében tagadják a szükségleteket és korlátozzák a pluralizmust? Ha „Isten képviselői” határokat húznak és embereket rekesztenek ki? A jelenlegi fundamentalizmus-vita az érintett problémakörben csak a jéghegy csúcsa; tehát nem csupán politikai, egyházpolitikai dimenziója van, hanem elsődlegesen teológiai. Tematizálása megköveteli, hogy újra átgondoljuk Isten bibliai kinyilatkoztatásának üdvtörténeti logikáját: Ha a mindennapos környezetben mindig számolunk Isten jelenlétével, akkor biztosan valóságnak mutatkozik ez az elvárás, éppen istenképeink konfliktusos volta miatt.

Az üdvtörténeti logikában — az Isten nevében vívott, életre-halálra menő konfliktusokban — újra meg újra megfogalmazódik ez a szituáció. Azok az istenképek, amelyek úgy ábrázolják Istent, mint aki követői javára arat győzelmet, azok amelyek emberi fájdalmat idéznek elő, sőt törvényesítik azt, egyáltalán nem a múltéi. A jelenben épp ezek adják a különböző nacionalizmusoknak és szektás vallásosságnak nem lebecsülendő inspirációs forrását. Ezek az istentapasztalatok is a szisztematikus teológia reflexiói közé tartoznak. A velük való foglalkozásnak észre kell vennie, hogy a szükségletekhez igazodó szotériológiai sokféleséghez egy új — radikális — differenciálást adnak hozzá: A tettesek Isten nevében állandóan produkálnak áldozatokat (sokszor névtelenül és nem kifejezetten). Ez a megkülönböztetés azonban nemcsak kumulatív járul hozzá a többihez, hanem olyan megkülönböztetés, amely átfogja az összes többit, és újra fölveti „Isten istenségének” a kérdését. Hogyan viszonyul Isten megtapasztalása saját élettapasztalatunkhoz, tehát ahhoz a tényhez, hogy mi is produkálunk áldozatokat, vagy mi magunk leszünk az áldozatok?

A modern mentalitás ezt az összefüggést politikailag oldja meg, vagy pedig moralizálva elfojtja. Az üdvtörténeti logika nem tagadja, hogy az etika útján el lehet jutni a tettesek bűnösségének és felelőségének a kérdéséhez. Ellenkezőleg, igyekezett ezeket súlyosbítani, s ezáltal a szenvedést a minimumra csökkenteni. Sőt, még tovább ment abban a tudatban, hogy egyetlen politikai és etikai kritika sem jut el az itt fölvezetett szakadékhöz, s ezzel fölvetette a prófétai (szenvedéssel járó) sors „szükségyszerűségének” a kérdését. Ezáltal elmélyítette a megértést nemcsak az említett szinkretisztikus logika és barkács-mentalitás iránt, hanem az Isten nevében produkált áldozatok iránt is. Egy és ugyanazon élő, az embert — szükségleteiben is — kísérő Isten nincs túl az áldozatokat produkáló tényeken, amelyeket az ember teremt, még ha a legjobb lelkiismerettel teszi is azt. Isten szolgáltató igazságát az áldozatnak, azonban áldozat voltát az üdvösség forrásává változtatta a tettesek számára, s ezáltal — ha különbözőképpen is — egyetemes Istennek bizonyul: az áldozatok és a tettesek Istenének. Az áldozatok sorsáról kimondatik ezáltal, hogy „szükséget fordító” (de nem szükségszerű), és így üdvösséget adó is. Így jutunk el azokhoz az összefüggésekhez, amelyeket a bibliai kinyilatkoztatás a Deuteróizás teológiájának a kontextusában érint, s amelyet az Újszövetség Jézus sorsával hoz kapcsolatba: a helyettesítés kérdéséhez. Ez elmélyíti azokat a tapasztalati összefüggéseket, amelyek elvezetnek az istenproblémához. Isten istensége az emberi képülettel ellentmondásosságának a kontextusában éppen azért bizonyul kommunikációra képesnek, mert integrálni tudja nemcsak a vitalitást és az élet szeretetét, hanem a sötét zsákutcákat és a szenvedés megtapasztalását is. Hogy a szisztematikus teológus ennek elmélyítése során jut el a kommunikációképes Isten háromságos szemléletére, az már egy másik fejezetbe tartozik. Ez Isten megtapasztalásának az eredménye, sohasem a kezdete. A kezdet továbbra is ott marad az „autópálya” primér tapasztalatainak a kontextusában, amelyen naponta „végighajtanak” az emberek.

Forrás: Wie heute von Gott reden, BAKEB-Informationen, Wien 4 (1992)

Fordította Bánhegyi B. Miksa OSB

Németh Géza

A BIBLIAI ÜZENET MEGISMERÉSÉNEK ÚTJAI ÉS TÉVÚTJAI

Annak analógiájára, amint Jézus Krisztusban is az igaz *ember* és az igaz *Isten* szól hozzánk a Biblia megismerésének alapfeltétele, hogy tanulmányozása közben tekintetbe vegyük: a Könyv egyszerre isteni és emberi mű. Melyek a Szentírás emberi természetének komponensei?

1. Mindenekelőtt a történetisége. Az „akkor és ott” világa megértése nélkül az „itt és most” alkalmazása is csak önkényes „belemagyarázás” lehet. Ez a „háttér kutatás” a hívő (és esetenként a „hitetlen”) tudomány feladata. A bibliai földrajz, régészet, történelem, nyelvészet, összehasonlító vallástörténet stb. alapvető munkája lényegében véve megszületett, a mai kutatás már csak a részleteket gazdagítja. Az elmúlt évtizedekben megjelent bibliai kommentárok — magyar nyelven is — már ezekre a segéd tudományokra is épülnek és a felelős szentírásmagyarázó nem tekinthet el ezektől az eredményektől. A múlt században működő racionalista tudósok közül sokan azt hitték, hogy a történeti, régészeti, szövegkritikai munkák tudományos hitelességgel fogják a keresztény világnézetet megrendíteni. Valójában éppen a fordította történt. A bibliakritika és történeti vizsgálódás mind szövegkritikai, mind régészeti tekintetben egyértelműen megerősítette a Biblia hitelességét és történeti megbízhatóságát.

2. A Genezistől az evangéliumokig haladva észleljük a folyamatos „progresszív kijelentés” elvének érvényesülését. A kijelentés az üdvtörténet idői folyamatosságában történik, ezért a Biblia is folyamatosan „világosodik ki”, míg Krisztushoz érünk. A Krisztusban felragyogó világosság ugyanakkor érvényteleníti az előző korszak „árnyékait” — tehát mindazt, ami az Ószövetségben Krisztussal „ellenkezik” (pl. kegyetlenkedések, külső, rituális törvények, bosszú-zsoltárok stb.) A „progresszív kijelentés” elve azt jelenti, hogy a Biblia értelmezésénél kötelezően kell alkalmaznunk a krisztocentricitás elvét. Ezért a Bibliában minden Krisztus előtti (és utáni pl. Jelenések könyve bosszú-látomásai) a Centrum mérlegére teendők. Ha ezt az elvet a megértésnél nem alkalmazzuk, akkor korunk számos bestiális „vallásháborúját” is igazoljuk az Ószövetség valamely passzusával.

3. A műfaji meghatározottság elve alkalmazásánál figyelembe vesszük, hogy a Biblia történeti, költői, apokaliptikus és prófétai könyvek ill. szövegek gyűjteménye. A szerzők gyakran egy-egy könyvön belül is váltakozva élnek a történeti-leírói, illetve a költői-képi-példázati kifejezés eszközeivel. A műfaj félreértése évszázados oktalan vitákat és nyakatekert apologetikai-hitvédelmi erőlködést eredményezett. Pl. A Teremtéstörténet és a Jelenések Könyve nem kronológia, nem a kezdetről és a végről szóló történeti és természettudományos leírás, hanem a korabeli mitikus és apokaliptikus képek nyelvén elmondott *kijelentés*. Ezeket a képeket természetesen nem szó szerint értjük, hanem értelmüket keressük. Ezért nincs értelme a bibliai hat nap és a modern földtörténet egyeztetésének, vagy olyan vitáknak, hogy a Jónás könyvében szereplő cethal lenyelhet-e egy eleven embert? Hiszen ez az utóbbi könyv műfajánál fogva nem történeti, hanem novellisztikus, példázatszerű írás még akkor is, ha Jónás maga történeti személy volt.

4. A világnézeti korhoz kötöttség miatt különbséget kell tenni a bibliai világkép és a bibliai világnézet, üzenet között. Az előbbi *nem kijelentés*, az utóbbi *érvényes isteni Szó*. A világkép a világról alkotott mindenkori mítikus vagy tudományos ismeretek összessége.

A világnézet a létezés egészéről alkotott, a *végző kérdésekre válaszoló egzisztenciális állásfoglalás*. Ebből következik, hogy

- a) bármelyik világnézet bármelyik világméretben kifejezhető;
- b) a világméret korhoz kötött, változó; az ember világnézete független a világméretől;
- c) a Biblia teremtésről és világvégéről szóló üzenete, bár a ptolemaioszi világméretben hangzott el először, de a mai, mondjuk így, „einsteini” világméretben is érvényesen kifejezhető;
- d) mivel a Biblia világméretje eleme nem kijelentés, nem is a hit tárgya, hanem — mint bölcső a gyermeket — csupán hordozza a kijelentést;
- e) a szentírásmagyarázó az a feladata tehát, hogy *ugyanazt* az üzenetet, amit egykor a ptolemaioszi világméret nyelvén mondtak el, kifejezze — mintegy lefordítsa — korunk világméretének nyelvére.

Mindehhez még azt is hozzátehetjük, hogy korunk természettudományos világmérete nincs ellentétben a bibliai világnézettel, sőt, itt is ugyanaz történt, mint a biblia-kritikával, inkább összhangba került azzal (pl. a világegyetem keletkezéséről alkotott modern fizikai elméletek). A szentírásmagyarázó tehát akkor jár el helyesen, ha nem akarja a ptolemaioszi világméretet „egyeztetni” a maival, hanem az Üzenetet szűri ki abból. Előbbi példánknál maradván a Genézis 1 és a Jelenések Könyve *üzenetét* így rendszerezhetjük:

- a) a világegyetem nem öröktől fogva létezik, hanem kezdete van. Ez a Kezdet: a Teremtés;
- b) a Teremtés „oka” a Teremtő, aki előbb Izrael prófétáiban, majd Jézus Krisztusban közölte saját világát. Ő ugyanaz a Személy, Akit a vallástörténet és a filozófia megsejtve keres;
- c) a Teremtés *fokozatosan* bontakozott ki, előre adott „program” szerint. Ez a program ma is tart;
- d) a *program* az egyszerűtől a komplex felé, a tudattalantól a tudatosig, a fizikaitól a szellemi felé halad;
- e) a világegyetemnek *célja* van. Ez a cél a teremtmény harmonikus egyesülése a Teremtővel;
- f) a totális harmónia: a *totális szeretet*. Ez a vég-eredmény (telosz) ma ígéret, reménység.

5. A centrum-periféria elv szerint különbséget kell tenni központi, egyértelmű igazságok és perifériás (homályos) igazságok között. Az előbbieket a kijelentés fényes „belvárosai”, az utóbbiakat a rosszul világított „külvárosok”. A Szentírás centrális, dogmatikai és etikai igazságai annyira világosak, hogy mindmáig ökumenikus konszenzus van minden lényeges Üzenet értelmezésében. A perifériák pedig néha annyira homályosak, hogy magyarázatukban egy-egy keresztény denomináción belül is eltérés mutatkozhat. Míg a központi igazságok a kereszténység sine qua nonjai, addig a perifériák ügyében az az egyház jár el helyesen, amelyik értelmezésükben szabadságot ad a kutatóknak, de semmiképpen nem engedi, hogy a periféria az egyházközösség hitéletének a centrumába kerüljön. Az óegyházi zsinatoktól fogva a modern szektákig az egyháztörténet számos szomorú példával szolgálhat arra, hogy mi történik, amikor a Biblia egy-egy perifériás mondanivalóját, törvényét, vagy vallási gyakorlatát úgy állítják a hitélet centrumába, hogy egyúttal elszakítják, radikálisan megkülönböztetik magukat az ezt nem vallóktól.

Ha a Szentírás igaz emberi mű voltának vizsgálata után az igaz isteni oldal felé fordulunk, akkor mindenekelőtt azt kell megvallanunk, hogy mi, keresztények nem egy „könyvben” hiszünk, hanem abban a Személyben, Aki ebből a könyvből szól hozzánk. Ezt a Személyt történetileg Jézus Krisztusban jelöljük meg, ezért ez a Könyv számunkra „isteni”, mert a Jézus Krisztusban Önmagát kijelentő *Istenről* szól. Az Ószövetség feléje megy, Őt jövendőli, az Újszövetség Róla szól, Tőle indul. Az írott Ige azért szent-írás, mert a Testet Öltött Igeről szól. Az pedig irodalomtörténeti tény, hogy a Szentírás az egyetlen olyan részletes, szövegkritikailag megbízható, korhű, szemtanúk által szerkesz-

tett mű, amely a történeti Jézus Krisztust „dokumentálja”. Vannak ugyan biblián kívüli forrásaink is, ám azok szórványos volta csak kiegészítheti azt a teljes képet, amit az Új-szövetség ad.

Ám a Krisztus-hithez nemcsak a történeti Jézus ismerete és tisztelete tartozik, hanem éppen abból következik az élő, velünk lévő Feltámadott hite is. A Szentlélekről szóló misztérium így válik lélektanilag is mérhető tapasztalássá. Az inspiráció (a Szentírás Istentől akkor és ott történő ihletése: az illumináció) az olvasás és a hallás közbeni megvilágosodás tapasztalatában igazolódik. Ez a Könyv azért egyedüli, mert nemcsak Krisztusról szól, hanem ma is Krisztus szól belőle.

Ernek nyomán a mai egyház (és olvasó, hallgató) hittapasztalata azonos az ősegyházzal. Az *akkori* igazság (logosz) ma is megvilágosító és életmegváltoztató hatalom (dünamisz).

Ezért a szentírásmagyarázat — ha igazi —, akkor nem csupán ismeretközlés, meditáció, vallásos elmélkedés vagy moralizálás, hanem mindenekelőtt az „itt és most” aktualitásában felforrósodó és megelevenedő Üzenet. Ebből az is következik, hogy különbség van a Szentírás generális tanításai és aktuális próféciája között. A Szentírás mérhetetlenül gazdag „adattárából” a Szentlélek hívja fel „képernyőnkre” az aktuális üzenetet.

A keresztyén ember akkor tapasztalhatja meg a Szentírásból az éppen ma és éppen neki szóló üzenetet, ha azt kitartóan olvassa, ismeri összefüggéseit. Az Üzenet meghalásának lényeges spirituális előfeltétele a ráhangolódás. Ez azt a belső készséget jelenti, hogy jelenlegi gondolkodásunk és életvitelünk *más*, isteni alternatívájára is felkészülünk. A Szentírás „elhallgat”, ha meghallott szavának nem vagyunk képesek engedelmeskedni, ám folyamatosan „vezet”, ha követjük útmutatását.

A mai próféciaként felhangzó egykori írott Ige nemcsak az individuum, de egy-egy korszak közegyházi, népi, nemzeti, sőt emberiség-történeti összefüggéseiben is érvényesen megszólal. Az aktuális prófécia gyakran a konfliktusok és az ellenállás leküzdésével érvényesül — néha az egyházon belül is. Ám — kérdezhetjük — miből tudhatjuk meg bizonyossággal, hogy egy-egy személyes vagy kollektív Szentírásra vonatkozó üzenetben nem pszichológiai öncsalásnak vagyunk áldozatai vagy egy-egy magacsinálta próféta akar minket félrevezetni?

Az válaszolnám az önkényes (tehát téves) szentírásertelmezésnek legalább három ellenpróbája van: 1) Az „itt és most” üzenetének összhangban kell lenni az „akkor és ott” körülményeivel, valamint a konkrét mai üzenetként felfogott gondolattartalomnak az *egész* Szentírás szellemiségével. 2) Az egy-egy személyre vagy kollektivumra vonatkozó konkrét felismerésnek összhangban kell lenni a kétezeréves egyház ökumenikus konszenzusával éppenúgy, mint a mai egyház spirituális érzékenységével. Az egyháztörténeti tapasztalat azt mutatja, hogy az egyház spirituális érzékenységét nem mindig képviselték az adminisztratív egyházvezetések — tehát egy-egy „próféta” Üzenetre hivatkozó mozgalom értékelésénél egyenlő arányban kell tekintetbe venni a „szenteket”, a „tudós teológusokat” az adminisztratív pásztorokkal, ha az egyház konszenzusát keressük. 3) A jézusi próba se hanyagolható el: „gyümölcsjeikről ismeritek meg őket”, azaz egy-egy „elhivatottság” próbaköve, hogy tevékenységével építi-e az egyházban és a világban a jézusi értékrendszert. A jézusi értékrendszer dogmatikai hitelessége azonban minden esetben a jézusi etika mérlegén minősíthető.

A huszadik század *nagy ökumenikus eredményének* tekinthetjük, hogy a fentiekben előadott gondolatok mind a római katolikus, mind a történelmi protestáns egyházak közmegegyezésévé váltak, mivel a kereszténység mindkét áramlata századunkban erőteljesen fordult közös gyökere, a Szentírás felé.

A Szentírás megértésével kapcsolatos növekvő ökumenikus konszenzus azonban nem feledtetheti el velünk, hogy *századunkban jelentős bibliáértelmezési tévutakkal* is találkozhatunk.

1. A liberális racionalizmus kritikai fegyverzetét azzal a céllal fordította a Szentírás ellen, hogy annak emberi oldala kizárólagos hangsúlyozásával semmisítse meg az egyház világnézeti hitelességét. Mint láttuk, ez a törekvés éppen az ellenkezőjére fordult. Ám a mai szentírásmagyarázónak hazánkban nem szabad megfélemlenie arról, hogy a ma élő nemzedék többsége ateista-marxista neveltetésénél fogva nem ismeri a Szentírás történeti hitelességére vonatkozó tudományos eredményeket. Oktatási rendszerük segítségével honfitársaink millióinak tudatát vezették félre, ezért szinte minden alkalommal szükség van a Szentírás magyarázatakor az apologetikus, tényszerű, és a téves, propaganda-ismereteket revidáló tanításra is.

2. Az ideologikus szentírásmagyarázatra akkor törekednek, ha egy-egy ideológiai-politikai rendszert kívánnak a Szentírással megtámogatni. A marxista egyházpolitika taktikájához tartozott, hogy egyrészt az előbbi módon a vulgáris materializmus áltudományos eszköztárával küzdött a keresztény világnézet ellen, ugyanakkor több-kevesebb sikerrel megkövetelte, hogy az egyházak a rendszer ideológiáját teológiailag is legitimálják. Az elmúlt negyven év hivatalos nyilatkozatai, a békepapi és protestáns békekonferenciás állásfoglalások mind a Szentírással hivatkoztak s egyháztörténeti unikumként az egyházellenes, véreskezű diktatúra teológiai hitelesítését adták. Éppen azért indokolt kritikai óvatosságunk minden olyan szentírásmagyarázati divattal szemben, amelyik egy par excellence szekuláris mozgalom hitelesítésére törekszik. Ide sorolnám az ún. feminista teológiát éppúgy, mint azt a radikális „felszabadítási teológiát”, amelyik a megváltás művét a gerillaharcval véli beteljesíteni. Nyilvánvaló mindkét irányzat igazságtartalma is, de ideologikus radikalizmusa miatt a *teljes* Szentírás értelmezésének igényével nem léphet fel.

3. A protestáns-neoprotestáns egyházaknak a katolikus egyházba is átszűrődő dilemmája, hogy míg a Szentírás emberi és isteni oldalát szintézisben szemlélő hagyományos egyházak világszerte stagnálnak vagy sorvadnak, addig az ún. fundamentalista egyházak, mozgalmak növekednek. A fundamentalizmus lényegében nem ismeri a fentiekben előadott megfontolásokat, hanem azt tanítja, hogy a Szentírásban minden betű Istentől ihletett (verbális inspiráció), következésképpen azt betűszerint kell értelmezni. A fundamentalista nem veszi tekintetbe, hogy a kezében levő bibliai szöveg is gondos bibliakritika eredménye, tehát sokezer kódex, töredék, fordítás összehasonlítása nyomán hozott felelős tudósi döntés közreműködésével állt elő. A fundamentalizmus a világprotestantizmus testében sokszáz szakadást hozott létre, agresszivitása és ítélkező lelkülete pedig taszítja a higgadt elméket.

4. A legelfogultabb fundamentalizmus sincs kívül a keresztény közösség testén, sőt gyakorta megmutatókozó buzgalma és áldozatkészsége sok tekintetben példamutató lehet. Ám napjainkban hazánkban és a volt szocialista országokban megjelenő *destruktív kultuszok* már nem tekinthetők az anyaszentegyház tagjainak, inkább farkasainak. A *-destruktív kultuszok* közül némelyik eleve nem keresztény hátterű (a krisna szekta hinduista, a baháj muszlim hátterű, míg a scientológia nem vallás, hanem pszichotechnika) — ám mások szinkretista alapon ugyan, de számos keresztény bibliai motívumot is felvettek eszmerendszerükbe. A legismertebbek a Jehova Tanúi, akik bibliai nyersanyaggal építenek fel egy antikeresztény gondolatrendszert, akárcsak a mormonok, akik Krisztus amerikai előéletének képtelen science-fikciónjával megtoldva az Újszövetséget, misszionálnak hazánkban is. Nemzetközi botrányok sora övezte, míg hozzánk érkezett, a Moon szektát, amelyiknek koreai alapítója megjárta a presbiteriánus, pünkösdi egyházakat, míg saját egyházat alapított azzal az igénnyel, hogy ő a megváltó, aki beteljesíti azt, amit Ádám és Éva elrontott, amiben Jézus kudarcot vallott. Különös módon hazánkban egy nyugaton jelentéktelen „keresztény” szekta keltette eddig a legnagyobb közfigyelmet — a dunaföldvári „nevenincs” egyház: lényegében neoprotestáns-evangelista eszmerend-

szert hordoz, — ám az a mód, ahogy híveiket toborozzák, majd indoktrinálják, mégis a destruktív szekták közé sorolja őket. A felsorolt destruktív kultuszok eszmerendszere bár különböző, de megegyeznek abban a módban, ahogy a Bibliát vagy egyéb irataikat áldozataik személyiségének megtörésére, átformálására, fegyelmezésére fordítják. Destruktívok, mert eddig soha nem látott módon taszítják áldozataikat teljes függőségbe, sőt gyakran a szó szoros értelmében vett rabszolgaságba. A Biblia ezekben a szektákban nem a szabadság és szeretet forrása, hanem csupán önkényesen összekapott idézetgyűjtemény, aminek segítségével „hitelesítik” magukat, a keresztény háttérü érdeklődő gyanúját pedig elaltatják. Valójában nem a Szentírás hat ezekben az agresszív kultuszokban, hanem a pszichotechnika és az agykontroll. Ebben az egyre több áldozatot követelő járványban a Szentírás talaján álló egyházaknak ökumenikus összefogásra van szükségük: az orthodoxiától a neoprotestáns baptista-pünkösdista közösségekig, amelyek — bár esetenként az erőszakosság minősítése esetükben is jogos — tudvalevőleg nem sorolhatók a destruktív kategóriába.

Végezetül hadd zárjam gondolataimat **személyes önvallomással**. A Szentírás dinamikus, megszólító erejével kora ifjúságomban találkoztam — amikor életkorom miatt sem volt módom az itt előadott megfontolásokat átgondolni. Ez a találkozás nemcsak hitre való elhivatást, de egyidejűleg életre szóló küldetést is jelentett. Teológus éveimben olyan kiváló professzorok adtak, mint Pap László (Ószövetség) Nagy Barna (etika), Victor János (dogmatika), akik hozzásegítettek a Szentírás kutatásának árnyaltabb ismereteihez. Mintegy negyven esztendő igehirdetési életformára visszatekintve azt mondhatom, hogy a tőlük tanultakat mindvégig alkalmaztam. Egy-egy igehirdetésre, bibliórára készülve minden alkalommal — ma is — az „akkor és ott” átgondolásával kezdem. Ebben elsőrendű segítségem a görög biblia (az ifjúkoromban szerzett Nestle-kiadás ma is az asztalomon van), a görög kézi konkordancia, valamint a német vagy angol nyelvű kommentár, melyekből többszáz kötetet gyűjtöttem össze. Ám a szentírásmagyarázat hasonlóan nélkülözhetetlen eleme az „itt és most” üzenetének keresése. Olyan ez, mint ha az igehirdetésre készülő ilyenkor egy antennát nyitna Felfelé, úgy, hogy ebben a választ kereső Isten előtti Csendben egyidejűleg előtte van az a „helyzet”, azok az emberek, az a világ, amelyhez szólni KELL. Már teológus korom óta éreztem ezt a belső késztetést, hogy egy lélegzetvétellel keressem a Felülről való üzenetet, az egyes emberhez (evangelizáció) és ahhoz a közösséghez, amelyikhez küldtettem. Ebből az igehirdetői alaphelyzetből adódott, hogy különböző egyházi és társadalmi változások idején a legkülönbözőbb kérdésekben kellett megnyilatkoznom. Az ateista propaganda, nyílt vagy rejtett egyházüldözés idején a hit és tudomány, kereszténység és kultúra kérdéseiről kellett az ifjúságnak tanítást adni, a marxista infiltráció egyházi kísértései közt az ellenállás és konfrontáció szavát szólni, míg a közelmúlt magyar kisebbségi kérdéseiben a solidaritás és megbékélés üzeneteit. Látszólag „világi témák” tárgyalása mögött is a Szentírás ihletése állott, akkor is, ha az „Üzenet” nem-vallásos terminusokban kellett megfogalmazni.

A magyar kereszténység napjainkban gyökeresen új helyzetbe kerül. Azt érzem, hogy a tegnapi „manna” ma már nem található ugyanúgy, mint évtizedekkel ezelőtt, noha tudom, hogy az Evangélium örök. Ám alkalmazása az adott situációtól is függ. Ökumenikus feladat, hogy együtt keressük, minden spirituális és intellektuális energiánkat mozgósítva: Mi a Szentírás aktuális üzenete ebben az új történelmi korszakban? Hogyan fogalmazzuk meg? Hogyan alkalmazzuk? Úgy tűnik, jobban tudjuk, hogyan *nem* szabad szólnunk. Minden elhívott igehirdető esengő imádsága, hogy a HANG, AKI a nehéz évtizedekben *szólt*, most se némuljon el. Jaj nekünk, ha Ő elhallgat! Így válik témánk egzisztenciálissá: „Szólj, szólj hozzám, Uram...”

Tarjányi Béla

A SZENTÍRÁS APOSTOLAI

A lelkipásztori munka új útjai és távlatai a Zsinat után

A DEI VERBUM ZSINATI HATÁROZAT. A II. Vatikáni zsinatnak az Isteni kinyilatkoztatásról szóló határozatát olvasva ma már kevesen érzékelik azt, hogy milyen gyökeres előrelépést jelentett ez a dokumentum az egyház életében. Nagy bátorság — és mély-séges alázat — kellett ahhoz, hogy a zsinati atyák a Szentírással kapcsolatban kijelentsék: az egyházban a századok folyamán „egyre teljesebb lesz az áthagyományozott tények és igék értelmi megragadása” (DV 8), — hiszen ez annak beismerését jelenti, hogy a Szentírás megértése, a Biblia titkainak feltárása sohasem befejezett és tökéletes. Minden időben helye van tehát az élményszerű felismeréseknek, fontos szerepe a tanítóhivatal bibliáértelmező karizmájának, de ezeken túl a Szentírás tudományos kutatásának, magyarázatának is (uo.).

A szentírásmagyarázatról szóló részben ér bennünket az igazi meglepetés: a zsinati atyák olyan kutatási módszerek alkalmazását ajánlják, amelyekről még a Zsinat előtti évtizedekben is óva intették a katolikus bibliamagyarázókat (műfajkutatás, történeti kritika, stb.). A Zsinat szerint ugyanis ezek segítségével tárhatjuk fel a szövegek azon értelmét, amelyet a szent szerző ki akart fejezni. Észre vesszük-e vajon ebben a döntően új szemléletet? Nem azt az értelmet kell tehát keresnünk, amit a mondat vagy részlet ma, vagy bármikor és bárhol, vagy szerintünk jelent, — hanem azt, „amelyet a szent szerző ki akart fejezni”. Márpedig ha ez a kulcsa a Szentírás, a kinyilatkoztatás egyre tökéletesebb megértésének, akkor teljesen kézenfekvő a tudományos kutatási módszerek létjogosultsága, sőt: feltétlen szükségessége.

A Zsinat a Szentírást olyan értéknek tartja, amelynek központi helyet kell elfoglalnia a lelkipásztori munkában, az egyház, a keresztény hívek életében. A lelkipásztori munka alapvető feladatait a következőkben határozták meg:

— A Szentírásnak kell táplálnia és irányítania az egész egyházi igehirdetést (= igehirdetés a Biblia alapján [homiliák]; DV 21) — Krisztus hívei előtt szélesre kell tárni a kaput, hogy hozzájussanak a Szentíráshoz (= jó szentírásfordítások, olcsó kiadások; DV 22) — Isten Igéjének minél több szolgálja nyújtsa gyümölcsöző módon Isten népének az Írás táplálékát (= az igehirdetők biblikus képzettsége; DV 23) — az Ige szolgálói (papok, diakónusok, hitoktatók, stb.) kötelesek Isten Igéjének roppant gazdagságát közölni a rájuk bízott hívekkel, kiváltképpen a szent liturgiában (= Bibliától áthatott liturgia; DV 25) — az összes keresztény hívek folyamodjanak magához a szent szöveghez, akár lelkiolvasmányképpen, akár megfelelő bibliamagyarázatok és egyéb segédeszközök által (= egyéni és csoportos szentírásolvasás és -tanulmányozás; DV 25) — az emberek szívét töltse el egyre jobban a kinyilatkoztatásnak az egyházra bízott kincse (= élet a Szentírás szellemében; DV 26).

A zsinati atyák az idők jeleit értették meg, és a Szentlélek vezetésének engedtek, amikor az egyház történetében első ízben fogalmazták meg ilyen nyíltan és határozottan ezeket a feladatokat, mint alapvető lelkipásztori célokat. Az egyház megújulásának útját abban látták és jelölték meg, hogy a Szentírás kapjon hangsúlyozottan központi helyet a lelkipásztori munkában: az igehirdetésben, a liturgiában, a papság és minden keresztény közösségi és egyéni életében.

A KATOLIKUS BIBLIASZÖVETSÉG. A Zsinat végeztével a világ minden részéről összesereglett püspökök hazatértek a jól végzett munka örömeivel, s azzal a meggyőződéssel, hogy új korszak kezdődik az egyház életében. Tudjuk, hogy a zsinati határozatok megvalósítása nem történhetett meg egyik napról a másikra, nem volt elég ehhez a ha-

tározatok közzététele, sem néhány lelkes pásztorlevél, prédikáció. Évek és évtizedek múlnak el, míg ezek a határozatok és irányelvek mint kovász, lassanként átfomálják az egyház egészének életét. — Az átalakulás azokon a területeken volt a leghatékonyabb és legkézzelfoghatóbb, ahol mind az egyház egésze, mind az egyes püspöki konferenciák ill. egyházmegyéik intézményes és szervezett kereteket hoztak létre a továbblépés érdekében. 1966-ban Bea bíboros, aki hosszú biblikus tanári tevékenysége után akkor már a Keresztény Egység Titkárságának elnöke volt, az Egységtitkárság keretében létrehozott egy külön osztályt a Dei Verbum ajánlásainak végrehajtására. Ennek első vezetője, Walter Abbott felvette a kapcsolatot a már létező biblikus-lelkipásztori központokkal (pl. Németországban a Katolikus Bibliatársulattal, amely ekkor már 33 éves múltra tekinthetett vissza), kérdőívekkel kikérte a világ összes püspökeinek véleményét, tárgyalt a száz-nál több ország protestáns bibliatársaságát egybefűző Egyesült Bibliatársasággal.

Az előkészítő munka során nyilvánvalóvá vált, hogy a zsinati ajánlások megvalósítása érdekében létre kell hozni egy központi intézményt, amely ezt a munkát szervezi, koordinálja az egész világon. Bea bíboros 1968-ban meghalt, így utódának, Willebrands bíborosnak védnöksége alatt, 1969. április 16-án Rómában született meg ez a központi szervezet Katolikus Biblia Apostolság Világszövetsége néven (1991-től: Katolikus Biblia-szövetség). Az alapítók szándéka szerint a Világszövetség célja „segítséget nyújtani a püspököknek, hogy megfelelhessenek annak a felelősségnek, amelyet a Biblia ismeretének és használatának terén hordoznak”, főként pedig „hogy megvalósuljanak azok a rendkívül fontos célkitűzések, amelyeket a II. Vatikáni zsinatnak az Isteni kinyilatkoztatásról szóló határozata megfogalmazott”.

A Világszövetség első védnöke, majd 1972-től első elnöke König bíboros volt. A szövetség első központi irodája Rómában jött létre, 1972-től pedig Stuttgartban működik. Az ügyeket a Szövetség főtitkára intézi. A Világszövetség tagjai az egyes országok püspöki karai, azok, amelyek vállalják, hogy szorgalmazzák a biblikus lelkipásztorkodást: a biblia-apostolság azon céljainak megvalósítását, amelyeket a zsinati határozat jelölt meg; ennek érdekében létrehoznak és működtetnek egy olyan országos intézményt, amely a biblikus-lelkipásztori munkát szervezett keretek között végzi és segíti; és a központi iroda fenntartására tagdíjat fizetnek (évi 1500 márka).

A Világszervezet ugyanakkor szorgalmazza és támogatja a biblia-apostolság országos intézményeinek létrehozását, és minden lehetséges módon (tapasztalatok cseréje, anyagi támogatás, továbbképzések, fordítói szemináriumok, stb.) elősegíti az egyes országokban folyó biblikus-lelkipásztori munkát.

A Világszövetség tagszervezetei földrészenként alegységeket, ezeken belül regionális egységeket alkotnak. A Magyar Bibliatársulat a Közép-európai Régió része, melybe rajtunk kívül Dél-Tirol, Svájc, Németország, Hollandia, Belgium, Csehország és Horvátország bibliatársulata ill. bibliaközpontja tartozik. A tehetősebb országok intézményei — a központi titkárság irányítása mellett — szükség esetén közvetlenül is hathatós segítséget nyújtanak egymásnak. Így például a mi Szent Jeromos Bibliatársulatunk a kibontakozás éveiben a Német Bibliamű (Katholisches Bibelwerk) és az ausztriai Bibliai Egyesület (Biblia Verein) anyagi támogatására számíthat. Az utolsó világgongresszus 1991-ben volt Kolumbia fővárosában, Bogotában. Ezúttal a nyolcvan tagszervezet sorában már Magyarországot is teljes jogú tagként személyemben képviselhettem mint a Szent Jeromos Bibliatársulat ügyvezető elnöke. A bogotai kongresszus alaptémája a Szentatya által meghirdetett újraevangelizálás gondolata volt, amely rendkívül időszerű, és elképzelhetetlen a Szentírás értékeinek kiaknázása, előtérbe helyezése nélkül. A több mint egy évszázada hatékony és igen sikeresen működő protestáns bibliatársaságok tevékenységének kulcsszavai: bibliafordítás, bibliakiadás, bibliaterjesztés. A Katolikus Bibliaszövetség esetében a kezdetektől fogva világos volt, hogy a katolikus biblia-apostolság nem korlátozódhat erre a hármas feladatra. A katolikus egyház ugyanis mindenkor alapvető fontosságúnak tartotta a bibliai szövegek megfelelő értelmezését is. Ahogyan az apostolok sem csupán idézték az Ószövetséget, nem csak ismételtették Jézus szavait, hanem ki is

fejtették azok értelmét, úgy igyekeznek a katolikus egyház is mindenkor kellő magyarázat és eligazítás kíséretében nyújtani a híveknek az Ige táplálékát.

Éppen ezért a Katolikus Bibliaszövetség — és tagszervezetei az egyes országokban — a bibliakiadás és terjesztés mellett kezdettől fogva alapvető feladatának tekintik megbízható kommentárok, segédeszközök kiadását és terjesztését is (DV 25), szakemberek, papok, hitoktatók esetében a megfelelő biblikus képzés előmozdítását (DV 23); a Biblia rendszeres olvasásának, tanulmányozásának előmozdítását, népszerűsítését (DV 25) — de mindenkor kellő eligazítás biztosítása mellett.

Mivel mindez távolról sem olyan egyszerű, mint a hagyományosan protestáns út (a Biblia fordítása–kiadása–terjesztése), tulajdonképpen régi katolikus álláspontnak tekinthető, hogy a hívek ne olvassák a Bibliát, mert mindenféle ferdeségeket fognak abból kiolvasni. A veszély valós (l. a szektákat, vö. a szentírásolvasó hívek sok-sok kérdését), így ez az álláspont igen kényelmes és biztonságos: ne tégy semmit, nem vétkezel! Csak éppen az nem valósul meg, amit a Zsinat ajánl: „a hívek előtt szélesre kell tárni a kaput, hogy hozzájussanak a Szentíráshoz” (DV 22). Ha azt akarjuk, amit a zsinati atyák, hogy „az emberek szívét egyre jobban eltöltse a kinyilatkoztatásnak az egyházra bízott kincse” (DV 26), akkor minden erőnkkel azon kell fáradsunk, hogy — megfelelő irányítás mellett — a katolikus egyházban is állandó, mindennapi gyakorlat legyen a Szentírás olvasása, tanulmányozása, az egyes szentírási gondolatok és részletek átélmelkedése, — és életre váltása.

Ez a célja és értelme a Katolikus Bibliaszövetség létének és minden egyes tagszervezet működésének.

A SZENT JEROMOS BIBLIATÁRSULAT. Mint sok más zsinati határozatnak, úgy a Dei Verbumnak az ajánlásai sem voltak korábban kívánatosak Magyarországon. A Püspöki Kar 1964-ben kiadott ugyan egy körlevelet, és elrendelte, hogy évente meg kell ünnepelni a Szentírásvasárnapot, — de a dolog gyakorlatilag ennyiben maradt. Valójában nem lehetett semmi többet tenni. Hisz maga a Biblia sem volt hozzáférhető. (Rendkívüli segítséget jelentett ebben az időben a Nyugatról okkal-móddal, egyesével-kettesével bejuttatott sokezer Békés-Dalos Újszövetség.) Csak 1971-ben alakulhatott meg egy szentírásfordító bizottság, hogy a teljes Biblia új fordítását elkészítse. Jól képzett, bibliai nyelveket ismerő szakember azonban alig volt köztük. Így franciából (Jeruzsálemi Biblia) fordítottak, vagy éppen a francia fordítás német fordítását vették alapul. 1973-ban készült el és jelent meg az új fordítás. Harminc év után végre kapni lehetett teljes Bibliát magyarul. Ez az addigi helyzethez képest igen jelentős eredmény volt, még akkor is, ha az ilyen közvetett fordítások készítése réges-rég kiment már a divatból. (A magyar katolikus egyháznak a mai napig nincs héber és görög eredetiből készült, teljes szentírásfordítása!)

Biblia volt már, de szervezett biblikus-lelkipásztori munkára még sokáig nem nyílt lehetőség, jöllehet a Katolikus Bibliaszövetség gyakorlatilag az első évektől kezdve kapcsolatot épített ki hazánkkal is.

A kapcsolat első húsz évében a hazai viszonyok miatt lehetetlen volt Bibliatársulat létrehozása. Csak a rendszerváltás után, az összes biblikus tanár együttes kérvénye alapján volt lehetséges az (egyházi) engedély elnyerése, hogy hazánkban is elkezdődjék a biblikus lelkipásztori munka intézményes kibontakozása.

Az általános gyakorlat az, hogy az egyes országokban a Püspöki Konferencia hozza létre, tartja fenn és működteti a biblikus lelkipásztorkodás országos intézményét — a Püspöki Kar egyéb közérdekű intézményeihez hasonlóan (Lelkipásztori Intézet, Hitoktatási Bizottság, Liturgikus Tanács stb.). Hazánkban nem ez történt. Papok és hívek egy lelkes kis csoportja tette magáévá a gondolatot, és alulról szerveződő — később egyházilag és polgárjogilag is elismert — egyházi egyesület formájában született meg a bibliapostolság hazai intézménye, a Szent Jeromos Bibliatársulat. A Társulat ünnepélyes megnyitó ülése éppen három esztendeje, 1990. február 13-án volt, hét magyar püspök, valamint a Világszervezet főtitkára jelenlétében. Az egyesület alapszabályát egyházilag 1990. március 23-án hagyták jóvá, a polgárjogi bejegyzés 1990. június 28-án történt. Mi-

után a Bibliatársulat létrejött, a Magyar Püspöki Kar teljes jogú tagként felvételt nyerhetett a Katolikus Világszövetségbe (1990. ápr. 13.). 1990 Szentírásvasárnapjára jelent meg a Társulat biblikus-lelkipásztori, ismeretterjesztő negyedéves folyóiratának (Jeromos füzetek) első száma. A budapesti Nagykörúton (Teréz krt. 28. I/6.) működő Bibliaközpon-ton keresztül a Társulat fizetett és önkéntes munkatársai a lehetőségekhez mérten igen sokrétű és eredményes tevékenységet bonyolítanak le:

— Szerkesztik és kiadják a Társulat biblikus folyóiratát; — Árusítják, terjesztői háló-zaton keresztül ill. postai úton terjesztik az összes hazánkban megjelent, értékesnek ítélt, Bibliával kapcsolatos könyvet, kiadványt, segédeszközt; — Forgalmazzák a Szentírás eredeti szövegének kiadásait (héber, görög, Vulgáta), valamint modern bibliafordításokat a legkülönbözőbb nyelveken; — Ismeretterjesztő előadásokat, bibliaiskolát, biblia-vezető-képzőket szerveznek ill. tartanak; — Biblikus szakkönyveket, kommentárokat fordítanak, lektorálnak és adnak ki; — Szervezik és segítik a területi kezdeményezéseket az egyes egyházmegegyekben működő alközpontok (koordinátorok) közreműködésével; — Jótékonyági akciókat szerveznek, hogy a határon túli magyarságot elláthassák magyar nyelvű Szentírással.

A HATÁRON TÚLI MAGYARSÁG SZOLGÁLATA. Az első sikeres bibliaakció után (a Szentatya és a magyar fiatalok találkozása alkalmával 2800 Újszövetség kiosztása a kül-földi magyar fiatalok között) a Szent Jeromos Bibliatársulat 1992. szeptember 13-ra a Ze-neakadémián jótékonyági hangversenyt hirdetett meg azzal a céllal, hogy a határainkon túl élő magyarok számára magyar nyelvű Szentírásokat biztosíthasson.

Élvonalbeli művészek készséggel [ellenszolgáltatás nélkül] vállalták a szereplést, így igen színvonalas műsort sikerült összeállítani. — A fővédnök tisztét Dr. Franz König bíboros úr, Bécs nyugalmazott érseke, a Katolikus Bibliaszövetség egykori elnöke töltötte be.

A jötevők hozzájárulásai nyomán a hangverseny költségei megtérültek, és a megmaradt összegből november-december folyamán 8000 db. Újszövetségi Szentírást és 1000 db. teljes Bibliát szállíthatott ki a Társulat a határainkon túli magyaroknak Felvidékre, Erdélybe, Moldovába, Kárpátaljára, Kazahsztánba, a Vajdaságba és a Muraközbe. Az el-osztásnál a Társulat figyelembe vette az adakozók kéréseit és az egyes területeken élő magyarok lélekszámát.

A Szentírások kiszállítását a Magyar Karitászt vállalta magára és a Transsylvania Alapítvány munkatársainak segítségével teljesítette. Meglepően sok adakozó kérte, hogy a csángó magyaroknak is jusson a magyar Szentírásokból. Ennek megfelelően az Erdélybe szállított 4000 db. Újszövetségből és 630 teljes Bibliából jelentős mennyiséget Moldovába küldtünk.

A Bibliatársulat reméli, hogy ez csak a kezdet volt. Hiszen egyedül az erdélyi magyar-ságnak mintegy 100.000 Újszövetségre és kb. 30.000 teljes Bibliára lenne sürgős szüksége. A Társulat továbbra is mindent megtesz azért, hogy a külföldi magyarságnak ezt a teljesen érthető és egészséges igényét a lehetőségekhez mérten kielégíthesse.

A SZENTÍRÁS APOSTOLAI. A Szent Jeromos Bibliatársulat rövid, hároméves története egyértelműen tanúskodik arról, hogy a magyar katolikusok nagy családja rendkívül fogékony és készséges a zsinati határozatok megvalósítása területén. A társulati tag-létszám évenkénti megkétszereződése, bibliaakcióink sikeressége, a Társulat céljaira rendszeresen beérkező adományok — kézzelfoghatóan bizonyítják, hogy az egyház szándékának megfelelően a magyar katolikus egyházban is sokan, elkötelezetten kívánják ezt a nemes ügyet szolgálni. A bibliaiskolában a kétszeres, a bibliaóra-vezetőképzőre a háromszoros túljelentkezés jelzi, hogy mennyien vannak, akik szeretnének alaposabb biblikus ismereteket szerezni. Legtöbbjük másokat is segíteni akar a Biblia helyes értelmezésében, s az egyház útmutatása szerint ránevelni a Biblia lélekelő, életgazdagító, rendszeres olvasására, tanulmányozására. A magyar katolikus hívek ezrei örömmel ajándékozzák a Bibliát mindazoknak, akik nem vagy csak nehezen tudnak a Szent-íráshoz hozzájutni. És a magyar katolikus hívek is kezdenek ráébredni: nem csak az

„egyház” (a papok) kiváltsága Isten Igéjének ismerete, megértése, életre váltása; nemcsak „az egyház” (a papok) felelőssége, hogy embertársaink megismerik-e, megszívlelik-e és követik-e Jézus tanítását.

A Szentírás nálunk, magyar katolikusoknál egyre inkább az érdeklődés, az élet, a vallásgyakorlat középpontjába kerül. És mindannyian lehetünk — akarunk is lenni — *a Szentírás apostolai*. A „kaput” nekünk kell „szélesre tárjunk” magunk és mások előtt. Hogy minél többen, minél többet forgassák a Szent Íratokat, és Isten Szava egyre jobban átalakítsa sokak életét — s az egész magyar társadalmat.

Bán Endre

„TOLLE, LEGE!”

— Néhány tanács bibliaolvasóknak —

AMINT AZ ESŐ ÉS A HÓ LEHULL AZ ÉGBŐL. Az Úr igéjét a földet megtermékenyítő esőhöz és hóhoz hasonlítja Izajás költői szövegében (5,10). De hol van már nemcsak a „tavalyi hó”, hanem a régi idők ragyogóan fehér hava? A modern ember számára a hó nem a tél tündöklő csodája, hanem közlekedési akadály, amit mielőbb el kell takarítani. A járművek által összemocskolt és veszélyesen kicsiszolt vagy lucskossá vált hó már nem az igazi. De vajon a hegyek hava még el tud-e varázsolni bennünket? A hegyeket borító hó csak potenciális sípálya, amit sürgősen ki kell használni?

Nem így vagyunk-e Isten igéjével is? A tevékenység lázában élő ember nem tud mit kezdeni azzal, amivel nincs mit „tenni”. Csak úgy csendben leülni és figyelni valamit — ez számunkra naplopás.

Igen tanulságos a példabeszéd arról az emberről, aki kolostorba vonult egy kis lelki magányra. Megérkezésekor Bibliát kér a lelkivezetőtől, aki így válaszol: „Minek adjak én Bibliát? Írja meg a saját bibliáját! Írja meg, hogy a saját lelkében hogyan éli át a szövetségkötést Istennel, hogyan szabadul ki a fogságból, hogyan vándorol a pusztaságban, milyen új földre vezet be Isten, hogyan találkozik a Messiással... és így tovább! miért olvassa mások Bibliáját, miért nem a sajátját?” — A tanács valóban lényeges tanulságot hordoz. Nem arról van szó, hogy ki-ki egyénileg értelmezze a Bibliát, hanem arról, hogy milyen belső magatartás szükséges Isten igéjének felfogásához. Hiszen a Bibliában szereplő személyek is átélték azokat az eseményeket, amelyekben Isten megnyilatkozott számukra, s az ő istentapasztalásaik nyertek lerögzítést a Bibliában.

TÜKÖR ÁLTAL, HOMÁLYBAN. Mikor Szent Pál a földi istenismeretet homályos tükröképhez hasonlítja, akkor a kinyilatkoztatás iránti határtalan tiszteletre is tanít. Aki a Bibliához nyúl, az a kinyilatkoztatást adó végtelen Istennel lép kapcsolatba, s nem képzelheti be magának, hogy megragadja a végtelen Isten titkát. Ezt érzékelteti Jeremiás próféta feljajdulása: „Rászedtél, Uram...” (Jer 20,7), ezt a megfoghatatlanságot szenvedti meg Szent Pál a zsidók hitetlenségével (Róm 9,11) vagy saját gyengeségével kapcsolatban, melytől Isten nem akarta őt megszabadítani (2Kor 12,7–9). Ezt a titokzatosságot élte át Mária a gyermek Jézus közelében (Lk 2,19.33.51).

A kinyilatkoztató Isten iránti tisztelettel jár az is, hogy hálás szívvel fogadjuk a közölt üdvös igazságokat. Isten azért ad kinyilatkoztatást, hogy a tőle kapott igazság fényében éljünk. Világos példa erre Jézus megváltói halálának értelmezése.

Szent Pál a római jogi gondolkodásnak megfelelően használja a helyettesítő elégtétel eszméjét. A Zsidóknak írt levél az ószövetségi áldozati teológiából kiindulva magyarázza a keresztládozat jelentőségét, míg Szent János evangéliumában szinte kozmikus tör-

vényként jelenik meg az áldozat: csak az önmagát feladó mag hoz termést. Véggözetketésünk: nem a *megváltás tana*, nem a *Szentháromság tana* van kinyilatkoztatva, hanem a *megváltás ténye*, Isten *szentháromságos lénye*.

Isten nemcsak a Bibliában tükröződik, hanem teremtményeiben is. Ami tehát Isten terveiről a teremtményekben egyértelműen megmutatkozik, azzal nem értelmezhetjük ellentétben a Szentírás egyes kijelentéseit. Példaként említhetném egyes szekták tanítását arról, hogy Isten mindenkit meg akar gyógyítani, hogy minden betegség a sátólól van. Ismerjük ezeken a közösségeknek szinte mágikus praxisát, mellyel minden betegséget száműzni akarnak. Holott csak körül kellene nézniük a világban, s meglátnák, hogy a szenvedés belefér Isten terveibe. — A Szentírás szerzői nem voltak kompilátorok, akik „szakdolgozatokat” készítették, hanem olyanok, akik egy üzenetet akartak továbbadni.

VEDD ÉS OLVASD! A tépelődő Ágostont a gyermekhang így figyelmeztette, elindítva ezzel benne lelki fejlődését. Ma öröndetesen sok ember, — fiatal is, idősebb is — nyúl a Szentíráshoz, hogy lelki táplálékot találjon benne. Érdemes szemügyre venni, hogy mi-képpen használják a Bibliát.

a) Vannak, akik rendszeresen olvassák; ebben nyújt segítséget több egyházi naptár vagy egyéb kiadvány, amely minden napra javasol meghatározott perikópákat. Jó ez a módszer, főleg ha elsegít oda, hogy az üdvtörténet egésze, az isteni üdvrend folyamata tálul fel általa. — Ezzel kapcsolatba két problémával találkoztam: a kisebbik az, hogy sok hívő napi penzumnak fogja fel a bibliaolvasást, s bűnként gyónja meg, ha valamelyik nap elmulasztotta. A nagyobbik veszély az, ha az Ószövetséget és az Újszövetséget egyenrangú kinyilatkoztatásként fogjuk fel, elfelejtve azt, hogy a „törvény csak nevelőnk volt Krisztusra” (Gal 3,24). Ha nem értjük meg a kinyilatkoztatás előrehaladó folyamatát, mi is elmondhatjuk egy mai fiatalal: „Nem tudtam Mózes Jahvéját összeegyeztetni az evangéliumok Jézusával.”

b) Van olyan, aki egyszerre olvas el hosszabb részletet. Ennek előnye, hogy így a kinyilatkoztatás atmoszférája jobban megériinti az embert. Így írta le egyik fiatal-ember: „Ekkor adta kezembe a szomszéd néni az Újszövetséget, hogy olvassam el. Amúgy fekvé, lustálkodva olvastam, és ahogy egyvégtében elolvastam az evangéliumokat, megériintettek a szavak, és kimozdítottak a holtpontról.” — Probléma lehet ennél a praxisnál, hogy rendszertelen, hangulattól függő. Ugyanez a fiatal-ember bevallja: „Két nehézségem volt ezután a bibliaolvasással: Lusta voltam kinyitni, és vadásztam az újabb élményeket benne. Amikor ugyanazt az evangéliumot újra és újra hallottam, a dögunalom kerülgetett.”

c) Az is bevett mód, hogy valaki választ vár egzisztenciális kérdéseire a Szentírásból. „Ha valami probléma volt, vagy nem sikerült valami, mindig a Bibliától reméltem egyfajta lelki támogatást és segítséget”, — így vall szintén egy mai fiatal. Néha egészen speciális, kifejezett formában jelentkezik az isteni válasz, mint az alábbi esetben: „Égy alkalommal igen el voltam csüggedve, mert (vallástalan) környezetemben nagyon erős ellenállásba ütköztem. Valahogy bejutottam egy olyan templomba, ahol azelőtt talán csak egyszer voltam, — akkor is csak néhány perre. Éppen szentmise kezdődött. Az olvasmányban pedig ezt hallottam: „Fiam, ha Istennek szeretnél szolgálni, készülj fel igen sok megpróbáltatásra. keményítsd meg szíved, és légy állhatatos...” (Sir 2,1–2.b). Eleredtek a könnyeim.” — Megható kegyelmi élményeket tapasztalhat meg így az ember, — ha a szíve valóban Isten választ akarja hallani, s képes elviselni türelemmel Isten esetleges hallgatását is. Probléma lehet, ha az ember mágikusan, vagy automatászerűen használja a Szentírást Isten válaszáának meghallására.

d) Sokan közösségekben olvassák és beszélnek meg a Szentírást. Ezzel a módszerrel kölcsönösen gazdagíthatják egymást a nekik jutott adományoknak megfelelően. A kölcsönös, közösségi bibliaolvasás azonban csak lelkileg érett és jól összecsiszolódott közösségekben, vagy jó vezető irányítása mellett problémamentes. Ellenkező esetben fecsegéssé fajul vagy egyesek ráerőltenek saját nézeteiket a többiekre.

Végül két meglepő tapasztalatomat kívánom elmondani. Elég sokan használnak protestáns Bibliát, ami annyiban probléma, hogy nem tartalmaz magyarázatokat. Igaz, hogy ezek könnyebben kezelhető „zsebkönyvek”. Jobban fel kellene hívni a figyelmet a katolikus, magyarázatos Bibliákra. (Persze itt is szerencsésebb lenne, ha a magyarázatok nem a fejezet végén szerepelnének, hanem a lap alján, mint azt több kiadásnál megoldották.) — A másik meglepő tapasztalat, hogy egyesek akkor is meggyónják a Bibliával kapcsolatos mulasztásukat, ha napi misehallgatók; vagyis nem tudatosítják, hogy ott is Isten szavát kapják. Az egyik kispap bevallja, hogy a szemináriumi bibliaolvasás után ő „Bibliát olvas”.

NÉHÁNY TANÁCS. Mivel az emberek sokféleképpen olvassák a Bibliát, talán nem árt, ha egypár bevett, a hagyomány által kicsiszolt, hasznos módszert idézek fel.

1. *A bibliai jelenet* vagy részlet életbeli, *történeti háttérének megismerése* hozzásegít a kinyilatkoztatás jobb megértéséhez. Vegyük például Jézus kiűzését Názáretből. Elgondolkoztató, hogyan váltott át a hangulat olyan gyorsan, s Jézus hogyan „ment át köztük”. De ismerjük meg a korabeli helyzetet! A Bibliát állva olvassák, állva hallgatják, — tiszteletből. Majd mindenki leül, Jézus visszaadja a tekercset a szolgának. A kis szünet lélektani hatása: mindenki tele van várakozással. A magyarázat rövid: „énrólam szól a szöveg”. A korabeli rabbinikus magyarázat a felolvasott részt nem vette messiási szöveggé, hanem egyszerűen a prófétai küldetésre értelmezte. A hallgatóság ezt érzi meg jóleső diadallal: „A lenézett Názáretből, miközülünk támadt próféta! Micsoda dicsőség!” És ekkor Jézus kezdi korigálni ezt a téves képet, ami hirtelen az érzelmek átfordulását okozza: „Értünk, Názáretért nem tesz semmit! Micsoda botrány!” — „Le akarták taszítani”: ez nem kivégzési szándék, hanem kikergetés. Az önbíráskodás tilos volt: a tetrarka, a jeruzsálemi főtanács és a római hatalom ilyent nem tűrt. A názáretiek ezzel tisztában vannak, de haragjuk visszaüt: „...mi nem kellettünk neked, te sem kellesz nekünk!”

2. *A bibliai jelenetbe való beleélés* is hasznos és megbízható mód a Szentírás használatára. Ilyenkor az olvasó próbálja a szereplők helyébe képzelni magát: mit érezhetett, mit gondolhatott ez vagy az a résztvevő személy? — Az adott példánál maradva: mit érezhetett Jézus, amikor régi ismerőseit, barátait, rokonait láthatta maga előtt a zsinagóga pulpitusáról. Hogyan buggyant ki belőle az öröm, amikor először mondhatja el küldetése titkát! Nem száraz előadás folyik, hanem valóban megnyilatkozás, a szív kitarulkozása. S mit érezhettek a zsinagózában szorongó szegények, egyszerűek? Hogyan üthette szíven őket ez a váratlan üzenet! Az ő társuk hozza a reményt. S hogyan párolog el a remény, mikor a tekintélyesek újból felülkerekednek, mint annyiszor a mindennapi életben? — S mit éltek át a hangadó? Meglátták-e egyáltalán Jézus alakját, személyét, vagy csak az elképzeléseiket megzavaró valakit vették észre benne? Megértették-e a felolvasott szentírási részletet az örömhírről, ha utána a düh fúriái tomboltak bennük? És én, én vajon hogyan hallgattam volna Jézust?

3. *Az erkölcsi tanulságok levonása* is értékes bibliaolvasási mód. A fenti példánál: — *a)* Az az ember, aki mindig a szenzációt keresi, mindig elvétí az igazi, nagy szenzációt, mert az legtöbbször észrevétlenül jön. — *b)* A haszonkeresés olyan logikusnak tűnik, ezt várják a názáretiek is. De mit ér a haszon, ha életem nem az igazságra épül, hanem szubjektív vélekedésekre, vágtyól fűtött légvárakra? Kiderül, hogy a „realitás” a legirrealisabb! Ilyen „reális” ember Júdás is, aki három év alatt sem képes Jézust megismerni és megszeretni. — *c)* Az önző embernek nincs más megoldása, mint az útjában állót félrelökni. Nem képes dialógusra, fejlődésre, csupán monoton ismétlésekre.

Mit jelent számomra a Biblia?

— kérdéseinkre megküldött válaszokat az alábbiakban közöljük. A személyes jellegű, valamint a szakszerűbb megfogalmazású írásokat egyaránt köszönjük.

szerk.

Tulajdonképpen még sohasem gondoltam végig komolyan, mit jelent számomra a Szentírás. Úgy voltam vele, mint a levegővel. Katolikus családban nőttem fel, ministráltam, hittanra jártam, valahogy a Szentírás benne volt a levegőben anélkül, hogy ez tudatosult volna bennem. Természetesen a liturgia, a hittan stb. háttere mindig a Szentírás volt. De a hagyományos katolikus nevelés alapján nem merném azt állítani, hogy a Szentírás maga — és nem csupán a szelleme — fontos szerepet játszott volna katolikus neveletésünkben.

Most már felnőtt fejjel megítélhetem a Szentírás szerepét életemben. De most már hosszú teológiai tanulmányi évek és a papi élet tapasztalata áll mögöttem. Akárhogy is fontolgatom, a Szentírás már számomra az, aminek a II. Vatikáni zsinat tekintti.

„A Szentírásban tehát — mindenkor az Isten igazságának és szentségének sérelme nélkül — megnyilvánul az örök Bölcsesség csodálatos leereszkedése, hogy megértsük, mily kimondhatatlanul jóságos az Isten, és mennyire igazodott hozzánk beszédmódjával, amikor gondosan törődött természetünkkel.” Isten igéi ugyanis emberi nyelveken szólaltak meg, és így az emberi beszédhez hasonlultak, ahogy egykor az örök Atya Igéje az emberi gyöngye test fölvetelével emberekhez lett hasonlónak” (DV 13.). Mivel a Reformáció a „sola Scriptura”-t tűzte zászlajára, az Ellenreformáció a Hagymányt hangsúlyozta. A Reformáció előtti „Krisztus követése” még így írt:

„E kettő nélkül lehetetlen élnem: mert Isten igéje lelkem világossága, a te szentséged pedig az élet kenyere. Ezeket két asztalnak is lehet mondani, mely az Anyaszentegyház tárházában jobbra-balra van felállítva. Egyik asztal a szent oltár, amelyen a szent kenyér, azaz Krisztus drága teste van. A másik Isten törvényének asztala, rajta a szent tudomány, mely az igaz hitre oktat és biztosan vezet a kárpit mögé a szentek szentjébe” (IV. 11,23–26. Pázmány—Zsíros fordítása).

A II. Vatikáni zsinat helyreállította az egyensúlyt. Jézus Krisztus az emberré lett isteni Ige, a Szentírás pedig az emberi szóvá lett isteni igé. Nem kell tehát csodálkozni, hogy a 72 szentírási könyv — jölehet ugyanaz a Szentlélek sugallta — annyira eltér stílusában. Jézus Krisztus igaz Isten és igaz ember volt, tehát volt hajszíne, tudott mosolyogni, mindenben hasonlónak lett hozzánk, a bűnt bérve (Zsid 4,15), megsíratta Jeruzsálemet, nemzete büszkeségét. Akkor a Szentírásban is van jogunk Izajás vagy Jeremiás sajátos emberi próféta hangját felismerni, a Szentírást történelemkritikai módszerekkel kutatni, mert a szent szöveg egyszerre isteni és emberi: az emberi szóban megtestesült isteni szó.

Ha Isten levelet — pontosabban egész könyvtárat (72 szentírási „könyv”) — írt nekünk, akkor azt a levelet nekünk olvasnunk kell. A bennlakásban élő diák milyen szeretettel olvassa édesanyja levelét. A sorok között is olvas. Akármilyen hosszú lenne, még mindig olvasná, mert soraiból, sorai közül anyai szeretet árad. Mi lett volna — mondja John N. M. Wijngaards MHM atya (Communicating the Word of God, Bangalore 1979. 32–35) —, ha Isten rövid iskolás katekizmust adott volna kezünkbe azzal, hogy ez az üdvösség útjának rövid foglalata? Talán a tudósoknak ez jobban imponált volna. De a szeretetre szomjas lélek nem elégedett volna meg azzal, hogy az isteni irgalomról szóló halhatatlan példabeszédek, például az irgalmas szamaritánus, a tékozló fiú helyett iskolás meghatározást kapjon. A Szentírás az élő Isten örök atyai szeretetét sugározza felénk, s éppen ezért mindig olvasni kell. Szép zsidó szokás szerint az őszi Tóra-örömmünnekor befejezik Mózes Öt-könyvének évi olvasási ciklusát, de az utolsó szakasz után azonnal felolvassák az elsőt is. Így fejezik ki azt, hogy Izraelben a Tóra-Szentírás olvasása sohasem ér véget. Isten mindig szól az emberhez sugalmazott szavában. A Talmud intelméből nótát is faragtak: „A Tóraolvasást szabd ki magadnak. Szánj rá meghatározott időt. Ha egy napra elhagyod, ő két napra hagy el téged!” (vö. Talmud, Atyák mondásai IV. 12.).

Visszagondolok gyermekkoromra, amikor még a „Biblia” szó szinte kizárólag protestáns vagy szektás jellegű volt. Mi Szentírásról beszéltünk. De a bibliai történeteket mind tudtuk, mind ismertük. Gyermekfantáziánkat magával ragadta az őszövétségi hősök, csodák kalandos története, az Ur Jézus élete pedig egyenesen követésére ösztönzött. Diák voltam, amikor a hittanórák lelkesedésében elhatároztam, hogy elolvasom az Újszövétséget. Az evangéliumok vonzóttak. Igaz, a harmadik, negyedik evangélium már sok ismétlést hozott. Az Apostolok Cselekedetei ismét izgalmas volt. De Szent Pál leveleit már csak becsületből olvastam el. Nem is értettem sokat belőlük. A Jelenések könyve egy kicsit kárpótol, de túl titokzatos volt. Azután jöttek a teológiai tanulmányok. Magam is szentírásánár lettem 18 éven át. Minden álmom az volt, hogy eredetiben olvassam a

Szentírást. Fülemben csengett Kis Szent Teréz annyit idézett mondása: „Ha pap lettem volna, megtanultam volna héberül és görögül, nem elégedtem volna meg a latinnal. Így megismertem volna a Szentlélek által diktált igazi szöveget” (CJ 4.8.5; CSG p. 80; Utolsó Beszélgetések, Róma 1974. 81). Hála Istennek, elértem. Azóta naponta olvasok egy héber és egy görög szakaszt, azaz egy ószövetségi és egy újszövetségi fejezetet. Igaz, az Enchiridion Indulgentiarum (Vatikán, 1986. 67) ezt írja: „Részleges búcsút nyer az a keresztény hívő, aki a Szentírást az isteni ígének kijáró tisztelettel és lelkiolvasmányként olvassa. A búcsú teljes lesz, ha ezt legalább fél órán át teszi.”

Guido Berardi (1904–1973), az érdemei ellenére elfeledett fanoi szentírás-paptanárnak sajátkezűleg faragott héber és görög betűkkel nyomtatta ki hallgatóinak a szentszövegeket tartalmazó segédfüzeteket. Két kötetben most újra kiadta a Vatikáni és Fanoi könyvkiadó közösen (Le lettere del Nuovo Testamento 1987). Előszavában egy ifjú hölgyről beszél, aki mindig vele fordította le angol vőlegénye leveleit. Végül a hölgy bejelentette: Atya, angol kurzusra iratkozom be, mert én magam akarom közvetlenül megérteni, mit ír nekem vőlegényem. Berardi atya levonja a következtetést: minden kispapnak arra kell törekednie, hogy tolmács nélkül olvashassa azt a levelet, amit Isten írt jegyesének, az egyháznak.

Wijngaards atya külön könyvet írt arról, hogy a Szentírás — sőt csak egy-egy mondata — milyen szerepet játszott a szentek életében. Hat példát hoz. (Experiencing Jesus, Notre Dame, Ind. 1983). Elgondolkodtam: meg tudnám mondani, hogy a Szentírás melyik mondata nyomta rá lélegyet életemre? Nem tudtam dönteni. Egyszerre több mondat is előlépett. De nem is fontos dönteni. „A betű ö, a lélek pedig élet” (2Kor 3,6). Primitiás képekre gondolok, a jelmondatra, amelyet a püspök-szenteléskor is megtartottam: „Magnificat” (Lk 1,46). Magasztalja lelkem az Urat! A Szűzanya így foglalta össze élete célját. Amikor Kis Szent Teréz megírta előljárói parancsára önéletrajzát, akkor csak azt kezdte el, amit egy örökkévalóságon át kell folytatnia, „énekelni az Úr irgalmáról” (Zsolt 88,1; vö. Önéletrajza, Bp. 1974. 21).

A liturgiában, — ebben benne van a szentmise, a zsolozsma, a szentségek és szentelmények kiszolgáltatása —, a napi szentírásolvasásban és elmélkedésben, a tanulmányok során a Szentírásban Isten szól hozzám és válaszom csak a Szűzanyáé lehet: „Magasztalja lelkem az Urat!” Ezt jelenti számomra a Szentírás.

Jakubinyi György gyulafehérvári segédpüspök

Megbocsát az Olvasó, ha a kérdésre adandó válaszom előtt visszanézek a múltba. Ez a múlt több mint félévszázadot foglal magába.

A gimnázium felső osztályát végeztem, amikor a hosszú ideje gyűjtögetett pengőkért megvettem az ötkötetes Szentírást. Akkor minden könyv, melyet sajátunknak mondhattunk (kortársaim jó része ugyanígy volt ezzel) bizonyos öntudatot jelentett. Az én Bibliám már kezem ügyében volt, beleolvastam, ám mélyebb hatást nem gyakorolt rám.

Kispapi éveimben kötelezően találkoztam a Bibliával: Aug. Merk S.J.: Introductio c. tankönyve alapján. Hogy mélyebben nem érintett meg a Könyvek Könyve, — érthető, hiszen „tantárgy” lett. Ezenkívül még kötelezően hallgattuk és kaptuk a „pontkát” késő estéken, majd kora reggel elmélkedve. Ebben az időben nemcsak én, hanem kortársaim is „ráharaptunk” Prohászka könyvére, az Elmélkedések az Evangéliumról c. csodálatos, mindnyájunkat megragadó művére! — A „krisztusi élet kifejlésében” segítségünkre siető szerző közelebb vezetett az Írásokhoz is.

Ötvenkét évvel ezelőtt induló papi tevékenységem az akkori idők behatároltságában kezdődött és folytatódott. Minden iskola minden osztálya számára előírt hittankönyvek voltak. Ezeket meg kellett tanítani, természetesen a hosszabb-rövidebb bibliai vonatkozásokkal együtt. A heti 30 vagy több hittanóra, hozzávéve még az egyesületekben végzendő feladatainkat is, a Szentírással való alaposabb foglalkozásban erősen gátolt. — Ezért gondviselésszerűnek tartom, hogy ezekben az években jelent meg Kosztolányi István regnumi atya két könyve: Így szólott az Úr, — majd az Így szeretett az Isten. Előszavában írja is: „mentesíteni akartuk az időt nagyon igénybe-vevő kutatómunkától azokat, akik a hittan tanításával foglalkoznak és idejük nagyon is igénybe van véve.”

Számomra ez a könyv bizonyos fokig szemléletbeli fordulást jelentett. Ebben az időben gimnáziumban tanítottam, olyanokat is, akik a dolgozók gimnáziumának esti tagozatára jártak. Az ő számukra nem volt külön hittankönyv. Az Így szeretett az Isten c. könyvből részleteket gépeltem ki, sokszorosítottam és a legtöbbször fáradt dolgozóknak kézbe adtam. A hittanóra arra volt jó, hogy azt kérdések, válaszok egymásutánja közben végigbeszélgettük.

Természetesen ezekre az órákra nagyon fel kellett készülni, mert az „élet sűrűjéből” jött emberek rázós kérdéseket is tettek fel. — Bizony „tanulva tanítottam” — s ehhez nagyon jól jött a Biblia-magyarázat könyve.

Ugyanebben az időben több egyesületben is felnőttek részére előadásokat kellett tartanom. Gondoltam, őket is érdekelni fogja a Biblia. Ehhez nagyon jó forrásnak kínálkozott Szentiványi Róbert: Századok halhatatlan Királya c. könyve.

Ebben az időben jó néhány éven át csak írógéppel sokszorosított jegyzetekhez juthattunk, így például Gál Ferenc: Szentírásmagyarázatához. A kézirőlkézre adott művekből jó segítséget kaptunk a prédikációkhoz. Számomra, hála Istennek, ezek a kiadványok mindjobban megszerették az Írásokat, az Úr üzenetét. Nemcsak úgy, hogy felhasználtam az ígéhirdetésben, hanem ezzel a kérdés-feltevessel is: Mit üzen nekem az Úr?

Később elkövetkezett az az idő, — munkatársaim egyetértésével — hogy hetenként egyszer összejöttünk, másfél, két órát is elbeszélgettünk a következő vasárnapi evangéliumról vagy leckéről, ezzel a kérdéssel: Mit üzen nekem Jézus ebben a szövegben?

A többi — meggyőződésem — a Lélek műve volt.

Hogy eljutottam eddig, hálás vagyok érte a Gondviselő Istennek. Így tudtam, szerény tehetségemért, a rámbízottaknak is élvezhető lelki-táplálékot nyújtani az Írásokból!

Számomra tehát a Biblia „kincse” a hosszú szolgálat, a tanítva-tanulás, egy szükséghelyzet (hittankönyv hiánya), meg a saját magunknak feltett kérdés (mit üzen nekem Jézus?) nyomán lassan tárult fel.

— Talán nem túlzás, ha a most feltett kérdésre: Mit jelent számomra a Biblia? — azt mondom: **MINDENT!** — Részletesebben: **Megnyugvást és vigaszt** (mert máshol hiába is keresném) — **Világosságot** (mert idős korom ellenére is botorkáló ember vagyok) — **Táplálékot, erőt, indítást**, hogy újra kezdjem, ha belefáradok.

Marosi Izidor ny. püspök

A magvas kérdés igazi magva a kérdés közepe, a „*nekem*” szó. De, hogy megfelelően találhassuk ezt az ízesnek ígérkező feltört magot, vizsgáljuk meg természetes összefüggésében. Vagyis mondjuk meg, mi a *Biblia önmagában*, és mi a *jelszerupe* általában a *hívők életében*.

— **1. Először is tehát mi a Biblia önmagában?** — Egy *könyv*, amely bizonyos részleteiben már négy évezreddel ezelőtt először szájhagyományként, majd fokozatosan írásban is megfogalmazódó a Krisztus utáni első század végével lezáruló vallásos írások gyűjteménye. Könyvbe foglalása azok által történt, akik hitelt érdemlően találkoztak az egyetlen élő Istennel, Abrahámtól az utolsó, krisztusi apostol haláláig. Lényeg, hogy ezek az írások az *egyetlen élő Istennel való találkozások* hiteles Isten-élmények lerögzítései. Az ilyen találkozásokra ráhangolódni képes ember ennek a Könyvnek olvasásakor látja és hallja, egyszóval érzékeli mindazt, ami az emberrel találkozó Istenből egyáltalán felfogható és érzékelhető.

Az *őszövétségi hagyományra támaszkodó* rabbinikus hagyomány vallja és tanítja, hogy minden egyes szentírási szóban az Isten Lelke lélegzik és az Isten Szíve dobog. Így, aki hittel olvassa a Bibliát, az együtt lélegezni tanul az Istennel, és a szíve is egy ritmusra tanul dobogni az Istenével. (Ezt jelképesen még azzal is szemléltetik a régi rabbik, hogy az őszövétségi Szentírás legutolsó és legelső héber betűjének egybeolvasása a „szív” szót eredményezi.)

A *keresztény ember* számára a Biblia Isten Igéjének Könyvvé testesülése. Mint ahogy Szűz Mária méhében történelmi Jézus Krisztussá testesült, ugyanúgy a kenyérben és a borban étel-ital Krisztussá, a hívők közösségében pedig Egyház-Krisztussá testesül ma is.

Ezért tiszteljük a Szentírást kezdettől fogva úgy, ahogyan tiszteljük: az első századoktól kezdve áhitattal őrizzük, mécsest gyújtunk előtte, megtömjénezzük, liturgikus csókkal illetjük, sőt térdet is hajtunk előtte. Ez a hívő keresztény magatartás áll Szent Jeromos sokszor hangoztatott mondása mögött is, hogy aki a Bibliát nem ismeri, az Krisztust sem ismeri. Ilyen értelemben szoktuk azt is mondani, hogy a Szentírás a Könyvvé lett Krisztus. Ennél nagyobbát nem mondhatunk róla.

— **2. Szóljunk most arról, mi a Biblia jelentése, jelszerupe általában minden hívő számára?** — A világot megteremtő és benne minket is létrehozó Isten ugyanis jelekkel érintkezik velünk abból a bizonyos „más” világból. Egy olyan világból, amelyet Jézus Krisztus „Isten Országának” nevez, és olyan beszédes parabolákat, hasonlatokat mond róla, hogy már most örvendezhetünk eljövendő bírásának. Hiszen értékesebb minden kincsnél és minden drágagyöngynél, amiért mindent oda kell adnunk. (Vö. Mt 13. fej.) Szent Pál pedig a Szentlélek sugallatára elragadtatással írja ennek az Isten Országának életéről, hogy „szem nem látta, fül nem hallotta, ember szívébe föl nem hatol, amit Isten azoknak készített, akik szeretik őt” (Kor 2,9). — Végeredményben tehát a Biblia minden hívő számára minden keserves megpróbáltatás ellenére és azok elviselésén túla tekintve: „*Evangélium*”, vagyis a leghitelesebb Örömhír.

A *hűd ember* számára nyilvánvaló, hogy Isten szüntelen jelzéseket ad: „Ember, a sorsod engem érdekel, hiszen az enyém vagy, szeretlek öröktől fogva és örökké!” Ilyen jelzés, ilyen „jel” a Biblia. A „jel” egyébként a Biblia egyik kulcsszava, összesen több mint kétszáz alkalommal fordul elő Isten Könyvében, a Teremtés könyvének elejétől a Jelenések könyvének végéig. Kiderül, hogy végeredményben kivétel nélkül minden teremtmény az Isten hozzánk hajlásának, velünk maradásának, gondviselő atyai szeretetének a jele. De nemcsak a nap, a hold, a csillagok, jel maga Jézus Krisztus, jel minden üdvösségre meghívott Krisztus-hívó, élen Máriával, de ugyanúgy jel lehet egy hang- vagy fényjelenség, egy esemény, egy cselekedet, és jel Isten választottjai által tett minden csodája is. — Ezeknek a jeleknek nemcsak leírása és közlése, de hiteles értelmezése is elsősorban magában a Bibliában található, illetve a kinyilatkoztatás „jelei” által hitelesített személyek magyarázatában.

— 3. A kérdés leglényegesebb része, hogy *nekem* mit mond a Biblia? Mi volt a szerepe egész életem folyamán attól fogva, hogy megismertem a Könyvek Könyvét, a mai napig. — Még mielőtt olvasni megtanultam volna, már kívülről tudtam egyes részeket a Bibliából. Szerettem Jézus példabeszédeit, de megvallom, akkor még a tékozló fiú történeténél, és a dúsgazdag és a szegény Lázárnál is jobban érdekelt, jobban vonzott az ószövetségi Józsefnek, Sámsonnak, Dávidnak, Gedeonnak a története. Így tudtam megérteni később, hogy egyrészt a mai (és mindenkori) kisiskolások miért lelkesednek jobban az ószövetségi tanításokért, másrészt, hogy a kevésbé művelt bibliaolvasók, különösen ha nélkülözik az Egyház irányító szavát, miért ragadnak le olykor életük végéig az ószövetségi színes képi leírásoknál. Nem azt állítom, hogy rossz ez a lelkesedés, csak veszélyes lehet, ha bibliai érdeklődésünk nem nevelődik tovább, nem érlelődik „Krisztus nagykorúságának mértéke” irányában. (Vö. Ef 4,13) Hiszen azok az ószövetségi képek csak „árnyképei az eljövendőnek, a valóság azonban Krisztusban van!” (Kol 2,17).

Ennek a lélektani, pedagógiai jelenségnek — a gyermekek és a kevésbé művelt felnőttek ószövetségi képekhez tapadó igényének — én a pozitív oldalát szeretném most hangsúlyozni. Azt tudniillik, amit mind a mai napig nemcsak a gyermekeknek és az említett felnőtteknek tudtam jó eredménnyel alkalmazni, hanem a legműveltebbek körében is, ha azok éppen vallási kérdésekben valami miatt nem szereztek (nem szerezhetek) megfelelő információkat. Magyarán nem részesültek megfelelő vallási oktatásban, nevelésben. Ezenél is csak az ilyen képi megközelítéssel tudtam jó eredménnyel kiindulni a Jézus Krisztusban beteljesedő kinyilatkoztatás irányában. És ezt így tapasztaltam, hogy akár tízéves korú „mozgalmi” fiataloknál, akár a „naplemente” korú liberálisoknál: az említett ószövetségi típusú színes képi kiindulás egyenesen kívánatos. Sőt azt is tapasztalatból mondhatom, hogy nemcsak magyarok körében, de a délszláv falvak lakói között, vagy a görög diákok, sőt a szovjet katonákkal való egykori beszélgetéseink során is, Jézus Krisztusnak az említett képi, vagy inkább előképi megközelítése jól járható út. Ne feledjük: az újszövetségi igazságokat maga Isten is így készítette elő.

Több évtizedes hivatalos és nem hivatalos bibliai katekéziseim során sokszor eszembe jutott a múlt századi nagy orosz pedagógus szava: „Mutass egy jó képet és a néma is megszólal!” Csak ne ragadjunk le a képnél. A marxista filozófus-irodalmár Lukács György szerint a Biblia „a világirodalom leggyönyörűbb folklór gyűjteménye.” Szép méltatás, de azért itt többről van szó.

A Biblia nekem misztérium: Istent rejtő és érzékelhető „megtestesülés” könyvalakban. Természetes, hogy így csak akkor szólhatok, ha ki tudom nyitni a szívemet is a hitre. Ha erre képes vagyok, akkor minden szava ISTEN IGÉZETES IGÉJE, amire én csak IGEN-nel felelhetek. Ez az igen a bibliai ámen tükörszava. Az igéi nekem egytől egyig „lélek és élet.” (Vö. Jn 6,63)

Kerekes Károly O.Cist. zirci apát

Nem tudós tanulmányt, nem hiteles tanítást, nem kegyes elmélkedést, hanem a Bibliával naponta megújuló találkozásaim sűrített és szubjektív naplóját tartja kezében az olvasó. Az első szerelem élménye öregkoromra sem halványult el. Mindig új és egyre újabb, szebb és fiatalabb az én kedvesem: a Biblia.

Isten tenyerében. Ha költői képességekkel rendelkeznek, a Biblia olvasásának perceit elsősorban ilyesféle hasonlatokkal írnám le: Isten kezének simogatása, elhelyezkedés az Atya ölében — azaz a biztonság, a megnyugvás képeinek segítségével, — vagy ellenkezőleg: jeges sziklacsúcsok megközelítése, ereszkedés egy sötét szakadékbá, — vagyis a kockázat, a kaland, az emberfölötti erőfeszítés jelképeit sorolnám fel. A Bibliával való foglalkozás egyszerre jelenti számomra a békés elnyugvást és a minden nyugópontból kiszakító elindulást. Betakarózom a Biblia lapjaival és otthon vagyok, a szó legigazibb szellemi értelmében, de nem tudom, hogy nem fordul-e meg velem és bennem az egész világ, nem fordítja-e ki megszokott benső otthonomat, értékrendemet egy számtalan-szor megcsodált így szupernóvaként felrobbanó új jelentése. Példát is mondok. Az egyik ilyen szu-

pernővám, ami már többször felrobbant: a „Kövess engem”. Mindeddig sikerült az állapotbeli kötelezettségeim napszemüvegével megnyugtatom a megindult lelki szemem villózó retináját, — de gyakran érzem, hogy hazudok. A „kövess” nem a kötelességeim, szeretetkapcsolataim elhagyására, hanem azok minőségileg más megélésére vonatkozik — amelyből esetleg azonnal, vagy évek múlva szükségképpen lényeges pályamódosítás is következne. Félek ettől. Túlságosan is jól érzem magam a bőrömben.

Beliülről derengő világosság. Néha — úgy érzem, mintha az olvasott szavak nem kívülről, a könyv lapjairól indulnának felém, hanem fordítva: egy bennem, legbelül rejtőző forrásból fakadnának és onnan vetülnének rá a nyomtatott papírra. Különös kegyelmi állapot: ez a kifelé történő áramlás nem üresít ki, hanem egyre inkább feltölt. Ha a szöveget többször egymás után, lassan elolvasom, s főként ha egyébként is kívülről tudom, akkor az ilyen állapotok gyakrabban lepnek meg.

A rezonátor. Ugyancsak ritka esetben — egyfajta rezonátornak érzem magam, amelyik bizonyos bibliai igékre, néha csak egy-egy szóra rezgésbe jön és megtölti lelkemet a belső falakról sokszorosán visszaverődő áramlatokkal. Nem hangokat hallok, nem képek vetülnek elé; auditív-vizuális képzelőerőm ehhez túl szegényes. Talán a legpontosabban úgy fogalmazhatnám ezt, hogy az igéből (Igéből) áradó megértés-fény sokszorozódik meg idebent.

A jóbarát. A Biblia számomra elsősorban nem olvasmány (akármilyen szent is), hanem — különleges, átvitt értelemben, de valóságos módon — élő személy, egy jóbarát, akitől kérdezni lehet, aki válaszol; aki megszólal, ha nem is kérdezem; aki mindennap egy kicsit más: néha szelíd, néha haragvó; néha mesél, néha tanít; egyszer néma, és egy szót sem tudok kihúzni belőle, máskor meg bőbeszédű, s egy óra hosszáig sem hagyja abba, pedig csak egy mondatot vagy egy szót olvastam el belőle. (Így jártam például a „Mi Atyánk” szövegének olvasásakor: hosszú ideig nem jutottam túl ezen az első két szón...)

A szerződés. Isten és ember között sokféle módon jöhet létre valamilyen szerződés. A klasszikus módjai ennek — a keresztény világban — a keresztség, a házasság, s általában a szentségek. Ilyen a szerzetesi fogadalom is. Egy különös, átvitt értelemben a Szentírás olvasása is szerződést hoz létre. A Biblia olvasásakor nemcsak az olvasó szubjektumában, hanem az Író és az Olvasó közötti kapcsolatban is egy új fejezet nyílik: az olvasott és befogadott ige Istent is, az embert is kötelezi a kölcsönös bizalom és szeretet szálaival. Ahányszor olvasom a már jól ismert sorokat, ez a szívembe írt, de valóságosan létező szerződés ismételten megújul és új fejezetekkel bővül. Az olvasás és az írás aktusa ugyanaz. A szerződés tanúi és ellenőrei a velem közvetlen kapcsolatban élő hozzátartozók, de tágabb értelemben az egész társadalom is: ők igazolják vagy cáfolják, hogy az olvasott ige jó földbe jutva sokszoros termést hoz-e.

A történelem Istene. Dönteni kell: az Írás „apropónak” használom-e saját, Istenre vonatkozó gondolataim tárgyiasítására, vagy úgy fogadom, ahogy az önmagáról beszél: a világtörténelem, szorosabban Ábrahám, Izsák, Jákob és a többiek Istenéről szóló tanúságtételek. Az első a „filozófusok istenét”, az utóbbi a Föld örömet és szennyt egyaránt ismerő, bár csak merő antropomorfizmusokkal kifejezhető Istent állít elé. Az előző csillogóbb, de távolibb, — a második kevésbé elegáns, néha érthetetlen, ellentmondásokkal teli, de gyengeségeinket megértő, a bűnössel, a hitetlennel, a történelemmel és a mai társadalommal is párbeszédre kész Isten képét mutatja. Dönteni kell: én a másodikat választottam.

A szabadító üzenet. A Biblia szabadító üzenet. Tudom, mennyi borzalom, gyilkos indulat, torzszülött érzelem és gondolat él lelkem mélyén; a Biblia lapjain konkrét történések formájában pontosan ezekkel is találkozom. Én vagyok a rászédett Ádám, a gyilkos Káin, az elűzött Izmael, az elsőszülöttségét eladó Ézsau... Olyan jó, hogy nem vagyok egyedül! Olyan biztató, hogy az Írás már megrajzolta lelkem barlangjainak térképét, s a benne élő Minotaurus legyőzéséhez útjelző vezérfontalat adott! — Ugyanakkor a Biblia hűséges olvasása megszabadít a konfúz, értelmetlen büntudattól és ós-aggodalomtól, s értelmes bűnbánatra, ós-bizalomra vezet.

A teremtés botránya. A Biblia nem eszményíti, szépiíti az embert, s nem rejti el a teremtés szerkezetébe mélyen beleágyazott szenvedést sem. Az emberi lét szenvedés-szerkezetű. Ugyanakkor azonban megmutatja azt az egyetlen szűk ösvényt, ahol át lehet jutni a szenvedés őserdején anélkül, hogy az ember önmagát becsapná vagy másokat letiporna. Ez az út a minden következményével együtt a megalkuvás nélkül vállalt szeretet és szabadság ösvénye; útjelzője a nyolc boldogság, vezérő jele a Golgota keresztje. Az őserdő ott ér véget a Golgota csúcsán.

„Járt utat járatanért el ne hagyj” — így szól a közmondás. Én az ellenkezőt vallom: a járt utat kizárólag a járatanért érdemes elhagyni. S ha ifjúkoromban nagy vágyat éreztem is az emberem-járta sziklacsúcsok megmászására vagy barlangkutatásra (majdnem áldozata lettem mindkettőnek), a szellemi csúcsok ismeretlensége jobban vonzott. A csúcsok csúcsa számomra még ma is, sőt, egyre hívogatóbb, magasabb csúcsa a Biblia. Minél többször veszem a kezembe, minél többet tudok meg róla, annál nagyobbra nő, annál izgalmasabb mélységeket tár fel. Igazgyöngy, amiért az evangéliumi kalmárként érdemes mindenemet eladnom, hogy ezt megvegyem.

Aszalós János matematikus

Számomra és számunkra... csak így tudok írni és vallani bibliaszerezetemről és szeretetünkről.

Az Isten üzenete ugyanis minduntalan közösségbe von magával a kinyilatkoztató Istennel és hasonlóképpen a népevel. „...Nektek is hirdetjük, hogy ti is közösségben legyetek velünk. Mi ugyanis közösségben vagyunk az Atyával és az ő Fiával, Jézus Krisztussal” — így ír Szent János az Evangéliumát kísérő első levelében (1Jn 1,3) és éppen ezt a mondatot idézi elsőként a II. Vatikáni zsinat az Isteni kinyilatkoztatásról szóló dogmatikai konstitúciója bevezetésében (DV 1.) Feltűnő, hogy majdnem mindenütt többszámban gondol a zsinati írás a Bibliával foglalkozókra. Úgy tekint a Szentírást az Egyház életében (V. fej.), hogy annak bármilyen szintű hirdetőinek, továbbadóinak „szakadatlan buzgó olvasással és gondos tanulmányozással kell csüggeniük a szentiratokon”, mert kötelesek „Isten igéjének roppant gazdagságát közölni” rábizottaikkal. (DV 25.) Isten szava fölötti örömről természetesen kölcsönös: hiszen még a szigorúan kontemplatív közösségekben is van olykor olyan rekreációs óra, amelyben Isten igazságai fölötti élményeiket megoszthatják egymással a szerzetesek. Mindennapos igényünkről és tapasztalatunkról nem is szólva, hiszen ma alig lehet úgy elképzelni fiatalokkal, fiatalabb felnőttekkel lelkipapot, találkozózt, hogy az előterjesztett tanítást ne kövesse az azt feldolgozó csoportbeszélgetés. Bizony, az Ige kenyerét is meg kell törnünk, és szét kell osztanunk egymásnak. Ilyen értelemben tanúsítom, mit jelent számomra és számunkra a Biblia...

A Biblia a felfedezések könyve. Minduntalan meglepetéseket kínál, ha az ember, a közösség szívén üthető. Valóban a Lélek tüze olykor-olykor felizzít egy-egy mondatot, amely mellett már ki tudja, hányszor mentünk el érzéketlenül. A főléségen Krisztus-központú Kolosszei levélben például az elmúlt hetekben figyeltem föl erre az azóta számomra alapvetően fontos kijelentésre: „a valóság Krisztusban van.” (2,17) Krisztusban, és nem az illúziókban, a pötcselekményekben, a diktált bálványokban... Krisztus a valóság alapja, mércéje, minden más valóság végcélja. Aláztatra int, ha arra gondolok, hogy már javában papnevelőként döbentem rá az 1Jn 4,10 életértékére: „A szeretet ebben mutatkozik meg: Nem mi szerettük Istent, hanem ő szeretett minket”. Ennek bizonyítéka, hogy „elküldte Fiát engesztelő áldozatul bűneinkért...”. Azóta, hogy ez az ige eleven, átható, éles kardként belémhatolt, megfordult teológiai életszemléletem: tehát nemcsak Jézusért, Jézusnak kell élni és cselekedni, hanem Óáltala, Óvele és Óbenne. Nemcsak szemközt van velünk az Úr, de „hős Harcosként” velünk küzd, mellettünk áll, ahogy Szent Bernát kifejezi magát.

Az ilyen személyes élmények a dobbantók ahhoz, hogy egymás Biblia-élményeit is tisztelni és szolgálni tudjuk. Emlékszem, micsoda maradandó erőt jelentett egy keménysorsú bányászváros egyik egyházközségében, amikor a fokolarini életigét olvasva az Új Emberben, megpróbáltuk elsőpéntektől kezdve egy hónapon át gyakorolni azt. „A te szavadra mégis...” — egész kötegyeni hitválas gyűlt össze a fent említett közösség (koinonia) építőköveiként a hónap végére.

A Biblia életünk menetrendjének könyve. Eszerint lehet élni, közlekedni, célokat kitűzni és szakadatlanul hinni-remélni. Az évek távlatában örömmel, ha barátaim újmisése jelmondata kiverődik sorsukon. (Az enyém ebben a fogalmazásban, hogy hűség az Isten — háromszor is szerepel az Újszövetségben. (Bizonyuljanak ezek a mondatok az életút mérőföldköveinek!) Anyám biblías ízü Szent Ágostoni mondását: „Mindent másoknak, magamnak csak az Istent” megtaláltam a misszáléjában az esküvőjük napjánál. Hasonlóképpen értettem meg, miért is lettünk népes családdá, amikor Apám egy manrézai lelkigyakorlatos cédulája s a rajta lévő, áldozatkészégre sürgető biblías megjegyzés perdült ki egyik jegyzetsomójából. — Nyári nagyleptékű egyházközségi táborunk megszervezésénél a remek fiatal családos munkatársak azt kérték, „komponáljuk” végig ezt a hetet egy bibliai motívumra. Többfelé is kutattunk olyan háttér után, amely ebben segít: „Ismerd meg magad, Szent Imre!” (Kemény teológiai meglátásokra kényszerített ez a keresgélés, mert hát Isten gondolatai nem mindig olyanok, mint az emberéi.) Végül is a plébánia 300 tagú nagyközsége — a legapróbbaktól kezdve — a Kolosszei levél egy bekezdésnyi tanításában (2,1–3) találta meg azt a jó ízt, amely az egész táborot oly maradandó élménnyé tette mindnyájuk számára.

A Biblia a számonkérés könyve is. Normát jelent, megörzi, helyreigazít, bátorít a bocsánatkérésre, hiszen „Isten nagyobb a szívünknel!” Ezáltal a ma annyira kívánatos megerősítést nyújtja. Ugyan mi ad nagyobb biztonságot, mint Isten megszenvedetten megragadott akaratát? — Négy házaszár jön össze havonta a késő esteben, miután gyermekeiket már elrendezték. A Bibliát közösen olvassuk, medítaljuk át, és imádkozzuk meg. Mennyire átröngenezte környezeteszennyezett magunkban hordott álhumanizmusunkat, tudattalanul a „jókodásba” menekülő tartásnélküliségünket a tíz szűzről szóló példabeszéd?!

Ös óta igen összefogott „szabadegyetembe” kezdtünk vagy negyven fiatal-középkorú diplomás testvérünkkel, hogy hitünk sarkalatos pontjait jól átgondoljuk, átbeszéljük. Nagy erre az igény! A havi egy vasárnap délutáni háromórás elmélyedés nyomán egy kis „házifeladat”-ot is felkínálunk. Amikor hitünk forrásairól beszélgettünk és próbaként egy ó- és újszövetségi szakasz rövid leírását kértük, egyvalaki egy öszvetségi szolgáló (Abigail) esetét és az igazi szőlőtörő szülő jézusi tanítást választotta. Elmélkedése nyomán ezt írta: „Sokáig kerestem, talán kissé játékból, a kapcsolatot az ó- és az újszövetségi történet között. Már letettem róla, hogy a két csodálatos történetet

összefűzzem, s akkor ötlött belém a gondolat: az abigaili történetben az asszony több ízben is szolgálónak, Dávid szolgálójának mondja magát. S azután jön az újszövetségi példabeszédben Krisztus szava: Nem nevezlek többé szolgálóknak benneteket, mert a szolga nem tudja, mit tesz ura. Barátainak mondalak benneteket... Hát nem csodálatos?"

Köszönöm, hogy mindezt a testvéri felszólítás nyomán kénytelen voltam végiggondolni és a Rómaiaknak írt levél 10. fejezete jegyében leírni.

Brückner Ákos Előd O.Cist. plébános

Mindenekelőtt *életem első könyvét* jelenti. Szinte eszmélésem óta szenvedélyesen olvasok, s mindmáig a „Gutenberg-galaxis” foglya maradtam. Séta közben Anyám unszólásomra minden cégtáblát megfejtett. Így már iskolás korom előtt jól ismertem minden betűt. Szüleim, akik maguk is bibliai emberek voltak, hatodik születésnapomra egy Újszövetséggel leptek meg. Hamarosan el is olvastam, annak ellenére, — vagy talán éppen azért — hogy a nyelvezete régies volt, és sok minden érthetetlennek, titokzatosnak tűnt a számomra. Az első benyomás tehát a Biblia második főrészéről nem önkényesen kiragadott részletek, hanem a teljes szöveg textúrájának alapján ért. A megismerés olthatatlan vágya ezután még sok más könyvet is elolvastatott velem, de a Szentírás megmaradt mindvégig sok között az elsőnek. Volt idő, amikor ritkábban vettem elő, de a hamu alatt kisebb-nagyobb részletek akkor is éltek bennem, és így a döntő pillanatokban emlékezetem felzízíthatta őket. Mi volt a vonzereje ennek a régi, közel kétezer éves múltat idéző írásműnek? Így, utólag mérlegelve a dolgot, csak azt mondhatom, hogy az az ezerszínű valóság, amely minden sejtjén átüt, de úgy ahogy az Isten világlágának ámenziójában és távolatában helyet kap és megmutatkozik. Olyan döbbenet ez, amely a világirodalom klasszikusainál is csak elvétve, talán még leginkább Shakespearenél vagy Dosztojevszkijnél fogja el az embert. Sohasem lettem egykönyvű ember. Számomra a Biblia nem tette feleslegessé a humánus értékeket hordozó irodalmat. De az igényt és a mértéket, ha nem is mindig tudatosan, ez az egyetlen könyv szabja meg nekem. Minden más a kielégületlenség szájízét hagyja maga után.

A Biblia számomra a *legkeservesebb vívódások kiváltója és egyúttal tárgya* is: Kiváltképp azoknál, akik „gyermekkoruktól fogva ismerik a szent írásokat” (2Tim 3,15), és szinte összenőttek a Szentírással, de a szemellenzöt sem tűrik, elkerülhetetlenül bekövetkezik egy olyan életszakasz, amelyben sok más tekintéllyel együtt a Biblia tekintélye is meginog. Azt hiszem, ebben a döntő szerepet nem a felgyülemelő és a bibliai világképpel feszültségben álló tudományos ismeretek vagy a Biblia belső ellentmondásai játsszák, hanem egy általánosabb, mindent kétségbe vonó szellemi magatartás. Amikor az ember nem elégszik meg másodkézből származó meggyőződésekkkel, és igyekszik mindennek saját maga utána járni. Ez a folyamat nálam már kamaszkorom elején beindult, s teológus éveimben, amikor a Bibliával kapcsolatos ismereteim kibővültek, csak fokozódott. Ragaszkodás és kétkedés közt hányódva mit tehet az ember? Visszakényszerítheti magát a gyermeki naivitásba nagy erőfeszítéssel elfojtva magában minden ágaskodó „hitetlen” kérdést. Vagy feladhatja a küzdelmet és kivetí elete hajójából a Biblia ballasztját. Ám egyik megoldás sem viheto keresztül öncsonkítás nélkül. Istennek legyen hála, az én viszonyom a Szentírással nem így alakult. Egyre inkább el tudtam fogadni azt az igen bonyolult módot, ahogy ez a rendkívüli iratgyűjtemény esendő és tévedéseknek kitétt emberek közreműködésével egy évezreden át létrejött, ugyanakkor azonban egyre határozottabb kontúrokat kapott előttem a benne rejtőző szent történet: *Isten szeretetének kitaró fáradozása a mi szívünk megnyerésére*. A Biblia ma már számomra azt az evilági vegyületekből építkező csipkebokrot jelenti, amelyen mégis Isten jelenlétének olthatatlan tüze ég (2Móz 3,4–5). Ez a szöveg is osztozik az Ige testet öltésének titkában és csodájában. S ha igyekszem is tudományos becsületességgel megismerni keletkezését, nem felejtem el leoldani a sarumtat, „mert szent föld az, ahol állók”.

Végül számomra a Biblia a *munkaeszköz* jelenti. Három évtizedes lelkeszi szolgálatom alatt, amikor hetente tucatnyi alkalommal kellett megszólaltatnom az Írás egy-egy szakaszát, éveken át tartó bibliafordítói munkám során, írásmagyarázati művek megírása közben, majd pedig egy évtizede mint teológiai tanár, minden időmet és energiámat az Újszövetségre összpontosítva, nemigen volt módom fogyasztóként élni a Bibliával. Amikor kinyitottam, gondolataimban máris megjelentek mások, reám bízott kisebb-nagyobb közösségek, akik számára közel kell hoznom, meg kell értenem az Írás üzenetét, mert talán kevésbé vannak beavatva titkaiba, mint én. Ha pedig valami munkaeszközzé válik, könnyen megtörténhet, hogy a szuszter cipőjének talpa lyukasan marad. Személyes tapasztalataim szerint azonban a Bibliával ez másként van. *Akkor válik élvezenné, ha valaki mást is részeltetnek benne*. A magról a magvető tudja igazán, hogy micsoda élet és a termésnek micsoda ígérete rejlik benne. A Biblia összefüggéstelen igazságok halmaza marad számunkra mindaddig, míg nem Isten munkatársaként, az Írás közvetítőjeként foglalkozunk vele, akárcsak egyetlenegy ember-társunk részére. Mert csak így szerzünk tapasztalatokat arról, hogy Isten szava ugyanolyan szaba-

dító, megelevenítő erő ma is, mint a bibliai időkben volt. csak így leszünk részeseivé annak a szent történetnek, amelyről a Biblia tanúskodik, és amely folytatódik Isten történelmen keresztül vándorló népének életében. Egy hatalmas ívű, küzdelmes élet tanulása sűrűsödik össze a Szentírás doktrínájának, Luther Mártonnak utolsó néhány sorában, amelyet halála után találtak meg asztalán. „Senki nem értheti meg Vergilius Bucolicáját, ha nem volt pásztor legalább öt éven át. Senki nem értheti meg Vergilius Georgicáját, ha nem volt földműves legalább öt éven át. Cicerót sem értheti meg leveleiből senki, ha legalább huszonöt éven keresztül nem foglalkozott egy nagy közösség ügyeivel. Ne gondolja senki, hogy eléggé belekóstolt a Szentírásba, ha nem kormányozta száz éven át olyan profétákkal, mint Illés és Elizeus, Keresztelő Jánossal, Krisztussal és az apostolaival a gyülekezeteket. Ne mérd magad ezekhez az Aeneasokhoz, inkább lépj imádattal a nyomukba.” Majd végül: „Bizony koldusok vagyunk. Egy így igaz.”

Ezért ha a Biblia munkaesközömmé is vált, birtoklása, kézhez igazítása kimeríthetetlen feladat. Nem hiszem, hogy ez valaha is sikerülhet. Jobbik esetben ő kerít hatalmába engem.

Cserhádi Sándor evangélikus teológiai professzor

Az ötvenhatos forradalom leverése után éreztem, sőt tudtam, hogy apám ebbe a csapásba belehal, pontosabban: ebbe hal bele — bármi is történjék vele. Néhány hónap múlva — egy látogatásomkor — arra kért, hogy szemfedője a magyar zászló legyen, akkor azt is tudtam már, hogy ő is tudja. Amikor Kádár rendőrsége engem keresve a parókian minket is meglátogatott, az első vonattal egy vidéki kisváros pereméről felszökött — a kitelepítésből —, hogy megtudja: mi van a fiával. Még láttuk egymást, de egy anginás roham után valósággal megszakadt a szíve. Totális infarktus — mondta kórházi orvosa.

A nővér szalvétába kötve adta át apám személyes apróságait, köztük agyonolvasott Bibliáját: egyetlen örökségemet, amelyet akkor is kezében láttam, amikor főnt volt, és akkor is, amikor lent, — ilyen lent, a halálos ágyán.

Azóta is meghatva lapozom és egyeztetem, ha tudom, a lap szélére írt dátumokat és eseményeket: mikor melyik Ige vigasztalta, erősítette, vagy feddette. A sorok és „versek” ilyen helyeken alá vannak húzva, többszörösen megjelölve. Különös életrajz és emlékirat ez, és egyetlen örökségem, minden mást elsodortak a hetvenes évek. Egy helyütt Jézus neve mellé — párhuzamosan — a könyvek könyve szélére odaírta: A Gazdám. Már régen én sem tudok Jézusról másképpen vallani, szószéken, katedrán, lelki betegeimmel beszélgetve, vagy imás csöndemben, mint a Gazdámról, mert Ő az. A Szentírás bármelyik fejezetét olvasom, mindegyik Róla beszél, vagy mint aki eljövendő, vagy mint aki már eljött és itt járt ezen a véres bolygón: tanított, szeretett, szenvedett és meghalt — értem is. Örökségem része ez is.

De bárki lehet, aki kezébe veszi a Bibliát és végigolvassa — többször is. Ilyenkor eszembe jut az az érdeklődő egyetemista, akinek a Bibliát idéztem, s aki kedvetlenül jegyezte meg: „Önök szintelen erre a könyvre hivatkoznak, citálják és ajánlgatják, csak azt felejtik elmondani, hogy talán egyetlen könyv a világon, amit jobb a közepén elkezdni, az Újszövetségnél, csak aztán lapozzanak előre, az elejére s akkor már érteni fogják az Oszövetséget is, különben elakadnak Mózes III. könyvénel. Én ugyanis ott akadtam el s tudom, hogy mások is. Egy fiatal káplán ajánlotta egyszer ezt a sorrendet és így már ment és a végére értem, azóta nem is egyszer olvastam el ezt az egyedülálló könyvet.”

Lehet, hogy az olvasási sorrend nem tudása is hozzájárulhatott a Biblia félretevéséhez. Ám abban a korban éltem le az életem közepét, amikor megtörténhetett és meg is történt, hogy egy kislány nagytakarításkor édesanyja körül serénykedve, az egyik könyvespolc könyvei mögött eldugva megtalálta a Bibliát. Leporolgatta és odaállt anyja elé és azt kérdezte tőle: Igaz, hogy ez az Isten Igéje? Az zavartan válaszolta: Igen... azt mondják... — Akkor miért nem adjuk neki vissza, mi úgysem használjuk — így a kislány. Azokban az évtizedekben sokan visszaadták; még többen elcserélték arra a bizonyos Ezsau féle egy tál lencsére. Ám voltak olyanok is, — többen mint sokan hinnék — akiknek akkor ez volt az élő kanyarú és vizük. Reggelenként feleségemmel mi is ebből kértük el a „napiparancsot”. Esténként fölötte számolt be ki-ki Gazdájának, hogyan bukdácsolta át azt a napot a Jézus ajánlotta „keskeny úton”.

A széles — és keskeny utat még kisgyerekkoromban csodáltam meg szabolcsi nagyanyám szobája falán, az aranykeretes nagy képen: hogyan tolongtak balra kanyarodva a széles út lenge-ledér, mulatozó gazdagjai, és hogyan vonultak el jobbra és imádkozva, énekelve a keskeny út szelid-szegény kevesei.

Azóta már — hosszú életem alatt azt is megtanultam, hogy ennél is nehezebb a *keskeny út* vándorának lenni, mert a keskeny út a széles úton *belül* vezet, valahogy úgy, mint az átkelőhelyek zeb-rája és ugyancsak vigyáznunk kell a „fényjelzések”-re, mikor indulhatunk és mikor kell megáll-nunk s közben arra is, hogy le ne lépünk a keskeny útról, mert elűhetnek, elgázolhatnak.

Számomra bibliabeli Igéim, üzeneteim ezek a fényjelek. Ha leveszem rólok a szemem, tüstént nekimegyek valakinek, vagy nekem ütődik egy-egy felebarátom. Sok sebem emléke őrzi félrelépéseimet. Aznap többnyire Ige és ima nélkül vágtam neki az utamnak, vagy nem figyeltem eléggé a fényjelekre.

Aki hideg szobából indul el a téli hidegbe, kétszeresen fázik odakint. Aki a Jézus ajánlotta „belső szobácskája” imádságos csöndje nélkül indul neki a napjának — az aznap még vacoghat is.

Egyszer azt kérdezte valaki, van-e imakönyvem? Kinyitottam a Bibliám közepét és megmutattam életem szent könyvében a százötven zsoltárt. Ez az én imakönyvem — mondtam. Nincs olyan örök emberi kín, fájdalom, öröm, ujjongás, düh, amit egy-egy zsoltárral Isten elé ne vihetnénk s éppen e zsoltárok közül való „dühös zsoltárok”-ból lehet bárkinek megtanulnia, hogy nemcsak kifelé lehet „robbannunk” másokat sebezve ezzel, vagy befelé, önmagunk felé, lelki-testi egészségünknek ártva, hanem fölfelé is: azaz lehet *felrobbannunk*, őszintén, emberien, de Isten felé, ahogy egykor a zsoltárosok tették.

A százötven zsoltár egyikére egyébként biztosan rezonál a szívünk. Ezt is apámtól tudom: Ha elapadnak saját imáid, olvasgassad a zsoltárokat, s valamelyiknél harangozni fog a szíved, mondta. Valóban, ha a zsoltárokat olvasom, előbb-utóbb harangszót hallok.

Mi nekem a Biblia?

Örökségem, ösvényem, és imakönyvem.

Gyököcssy Endre református lelkész, pszichológus

Ha egy regényt olvasok, az a szellemi életemhez tartozik, — ha a Szentírást, az már lelkiélet. Ennek intimitása teszi a kérdést az olvasónak érdekessé, a választ adónak nehezzé.

Lelkiéletünk minden eseményének megvan a maga szerepe. A szentmisére életem áldozatait viszem, az Eucharisziában Jézussal találkozom, az elmélkedésben rendezem belső világomat, a lelki-gyakorlat kikapcsol a hétköznapokból, a böjt megfegyvel, a Szentírás a forráshoz vezet.

Mivel a Biblia a szívembe szól, zavartalan körülményeket és odafigyelést feltételez. Ezért bizarr és az ellenkező hatást éri el, ha méltatlan helyeken jelenik meg, utcai plakáton vagy metróajtóra címkézve. A szektahírnökök erőszakossága is hatástalanítja a szent szöveget. Persze nem azért Szentírás, hogy ha kell, ne legyen erősebb az emberi butaságnál.

A Biblia megtanít a hiteles vallásosságra. Mint mindenben, ebben is hajlamosak vagyunk eltéveszteni a lényegét és az arányt. Amikor az igaz Istent és az igaz vallásosság példáját mutatja meg, a helyes vallásosságra tanít.

Segíti a személyes istenkapcsolat kialakulását azzal, hogy bemutatja Jézus személyét. Például ha végigolvassuk Lukácsot, megjelenik előttünk az elesetteken segítő Jézus. Olyan kézzelfogható közelségbe kerül, mintha ott lennénk mellette.

Életemben a *Szentírás igazi szerepe az, hogy segít a döntéseimben*. Úgy alakult a személyiségem, — ki tudja mennyi ebben az átélt élmények és mennyi a tudatos átgondolás szerepe — hogy kereszténységem fontos eleme a Gondviselésre hagyatkozás és a további életemet meghatározó döntések. Érzem, hogy csak akkor leszek boldog, ha megkeresem az Isten akaratát és hozzá igazítom az enyémet. Ezt sokszor az események közvetítik számomra, gyakran viszont a Szentírás. Egy-egy gondolata közvetlen eligazítást ad. Néha a róla való elmélkedés hozza meg a megnyugtató felismerést.

Harrach Péter

A Békés-Dalos Újszövetség 1955-ös kiadását még diákkoromban kaptam. Hozzám ez a fordítás van közel. Hittanárunk, Bajtai Oros évről-évre szentírási versenyt hirdetett: könyv nélkül kellett tudni valamelyik kijelölt evangéliumot. Márk evangéliuma volt soron harmadikos gimnazista koromban. Második lettem: majdnem az egészét tudtam. Márk evangéliumának mondatai aztán természetesen társaimmá váltak, — sok-sok költemény mellett. A legváratlanabb pillanatokban és helyzetekben szólaltak meg bennem ezek a mondatok, s jelentették az igazodási pontokat az életemben, és a tiszta kijelentéseket a fejemben.

Birkóztam a Szentírással, mint tananyaggal: nem volt mindig könnyű feladat. Irodalmat tanító tanárként felismertem s a diákjaimmal is sikerült talán megsejtennem, hogy a Szentírás motívumai újra és újra visszaköszönnék az irodalomban, és olyan háló csomóiként fogják át az életet, amelyek évezredek óta szinte mindenki számára érthetők: ugyanarról a valóságról beszélnek...

Sokszor kellett hívó és kevésbé hívó embereknek magyaráznom vasárnapi szentmiséken az evangéliumot. Az évek során rádöbentem, hogy mindannyian ott vagyunk az evangéliumi szakaszokban: vagy mint szereplői, vagy mint megszólítottak. S ahogy az emberélet útjának felén túljutva egyre többet gondolok arra, hogy mi lényeges és mi nem fontos ebben az életben, úgy veszem

észre, hogy nem csupán „okulásunkra” íródott a Szentírás, hanem tovább gondolásra, hogy valóban éljünk belőle. Egyre többször veszem észre a saját helyemet Péter mellett a főpap udvarában, de az emmauszi tanítványok csüggedt útján és a házukban is. A kereszten függő látor szavai: „emlékezzél meg rólam...”, értem is szólnak. Nyugtalan vagyok, amikor háborog a tenger, s úgy érzem, alszik az Úr... A kenyérszaporítás csodájában a fiú az öt árpakenyérrel és a két hallal mintha bátoran készenlétünkről-készenlétlenekről szólna, amin rajta van az Úr gazdag áldása, amint rendelkezésére bocsátjuk az Úrnak azt a jelentéktelenségnek látszó csekélységünket, amivel éppen rendelkezünk/rendelkezem.

Hadd ne használjam, hadd ne soroljam a Szentírásból elmondható hit-tanításokat. Ezeket megtanultam, de ez kevés volt. Az a felismerés tett gazdaggá, hogy nekem szól, engem üt szívem hol ez, hol az a mondat. Mindig csodáltam azokat az embereket, akik az élet minden helyzetére, eseményére szentírási idézettel tudtak válaszolni. Én ajándéknak, igazi kincsnek tartom, ha megszólal bennem, valahonnan igen-igen mélyről (s nem elérhetetlen, tudós távolságból) az élet-adó Szó: „Még ma velem leszel...”

Korzenszky Richárd OSB tanár

Először, a Bibliával kapcsolatos élményeimet istentiszteleteken kaptam. A templomban olvasott és magyarázott Ige gyermekkoromtól kíséri életemet. Még mielőtt a maga mélységében megértettem volna Jézus Krisztusnak és az ő keresztségének titkát, azt már éreztem, hogy az Isten Beszéde, ami az Írásban foglaltatik, kapcsolatot teremt Isten és ember, menny és föld között. Később megértettem és elfogadtam, hogy a Bibliában, mind az Ó, mind az Új Testamentomban Krisztusról van szó. Az ő eljövételét hirdeti és ígéri az Ószövetség. Ezeknek az ígéreteknek beteljesedését adja tudtul az Újszövetség. A két szövetséget Krisztus személye tartja össze. Ő teszi nyilvánvalóvá a maga teljességében, hogy mindkét Testamentomban ugyanaz az Isten cselekszik, és cselekedeteinek dinamikája, mozgástörvényei ugyanazok. „Strukturális analógia” van köztük — tanítja Gerhard von Rad.

A templomi élményekkel együtt Biblia-élményeket kaptam otthonunkban is. Édesapám vidéki tisztviselő volt, akinek sokszor éjjel is fent kellett maradnia a hazahozott munkák miatt. A napi biblia olvasást ilyen éjszakába nyúló munkák idején sem hagyta el. Én magam 14 éves koromban konfirmáló lelkipásztorom hatására kezdtem el a napi bibliaolvasást. Azóta — és a kései tizenévek alatti időszakos kihagyásoktól eltekintve — a Biblia naponkénti lelki táplálékká lett számomra. A templomban, bibliaórákon, különféle konferenciákon, táborozásokon és a csendesnapokon kapott bibliamagyarázatok további ösztönzést adtak a napi bibliaolvasásra, mert azt tartalmasabbá, érthetőbbé tették. Ily módon a Bibliával való magános és közösségi találkozásaim között kölcsönhatás alakult ki. Később, amikor magam is az Ige szolgájaként, lelkipásztorrá lettem, arra törekedtem, minél többen részesedjenek az énémhez hasonló élményekben.

Mit jelent az, hogy a Biblia „lelki táplálék”? Van ennek a gyakran használt kifejezésnek a Szentírás gondolkodásvilágát nem teljesen tükröző, az immateriális-szellemi és a materiális-testi világot élesen elválasztó görög dualizmus kategóriái szerint értelme: Az embernek nemcsak testi, de lelki-szellemi táplálékra is szüksége van. Ez valóban így van. Ezért lehet sajnálni a „szakbarbárokat”, akiket saját szakmájuk — esetleg nagyon magasszintű — ismeretén kívül semmi nem foglalkoztat. Itt azonban a szellemi-lelki világnak teljesen új dimenziójáról van szó. Ez fenomenológiailag része az ember szellemi-lelki tevékenységének. Lényege azonban az emberi szellem eszközeivel meg nem ragadható. A Szentírásban mutatkozó mélyebb értelme szerint a „lelki táplálék” kifejezés ugyanis a Szentlélek által való táplálásra vonatkozik (1Kor 10,3). Az embert Isten Lehelete (Lelke) tette emberré (Ter 2,7). Amikor az ember bűnös lázadásában elfordult Istentől, Isten szabadító tevékenységével vissza akarja fordítani őt magához. Ennek érdekében adja Lelkét, hogy az ember újra meghallja Isten életet adó beszédét. Ez a beszéd, az Ige az egész embert szólítja meg, nemcsak a lelkét, hanem a test-lélek egységében élő teljes emberi személyiséget. Ezért tökéletes lelki táplálék az Úri Szent Vacsora, az Eucharisztia, mert abban fizikai táplálátáson keresztül — miközben a Biblia szavait olvassuk, és a Szentlélek kiáradásáért is imádkozunk — *sub conditione operis Spiritus Sancti* — adja nekünk Krisztus testét és véré: önmagát.

A Biblia minden könyve a Szentléleknek a prófétákat, apostolokat és egyéb szentírókat megragadó, Isten szava felfogására képessé tevő munkájából született (2Pt 1,21). Ennek az eseménysorozatnak, amelyben a Szentlélek Isten embereket ragadott meg, hogy hallják Isten szavát (Amos 3,8) és lássák Isten tetteit (Számok 24,3), helye az egyház. Itt az egyház szót „kifeszített” értelemben használom. Magába foglalja az ószövetségi Isten népét (ekklésia Kyrriou: LXX. Második Törv. 23,2), mely az Újszövetségben kiteljesedő folyamatnak része. „Hiszek Szentlélekben... aki szólt a próféták által” (Nicea-Konstantinápolyi Hitvallás). E folyamat lényeges vonása, hogy Isten az Ige és a Lélek által embereket szólít meg, akik válaszolnak, és maguk is részévé lesznek ennek a szent, az egész történelmet átfogó folyamatnak.

A Lélek eleveníti meg az írott ígét számunkra az Egy Anyaszentegyház közösségében. A Szentléleknek erre a megelevenítő munkájára van szükség és lehetőség nemcsak az istentiszteleti közösségben történő felolvasásánál (Tim 4,13), hanem az otthoni bibliaolvasásnál is. Az Ige és a Lélek a kisközösségi, családi vagy magánáhitatot is az egyházban végbemenő tevékenységgé — az Egy Anyaszentegyház téréen és időn át egybekapcsoló Isten-magasztalás részévé — teszi. Így lehet otthonunk is templomná, az Úrral való találkozás helyévé.

Istenismeretre, önmagunk és a világ megismerésére Isten maga tanít bennünket a Biblián keresztül. Az írott Ige mögött ott van az Atya, a Fiú és a Szentlélek, a Három-Egy Isten, aki szól, aki kinyilatkoztatja, kijelenti magát. A Szentlélek Isten, — aki egy az Atyával és a Fiúval — tesz bennünket is részesévé ennek a szent esemény-sorozatnak. Ezért szükséges, hogy a Bibliával kezünkben is imádkozzunk a Szentlélekért: *Veni Creator Spiritus!*

Pásztor János ref. teológiai tanár, lelkipásztor

Számomra a Szentírás a Krisztusba vetett *hit* és a Benne való *élet* könyve. Egyre gyakrabban találkozom azzal a vélekedéssel, hogy a kereszténység végsősoron csupán az általános emberi értelem-keresés egy történelmileg adott variációja. Ezt a relativizáló és a hitet gyökerében támadó kijelentést hatástalanítja a Biblia, hiszen megmutatja, hogy Jézus istentapasztalata minden másnál mélyebben tárja fel az Isten misztériumát: „Isten soha nem látta senki. Az egyszülött Isten, aki az Atya keblén nyugszik, ő nyilatkoztatta ki” (Jn 1,18). Nekem tehát a Szentírás elsősorban a hit könyve, Jézus felfedezésének a könyve! Segít eljutni ahhoz a Jézushoz, aki áthatol téren és időn és biztosít arról, hogy „én veletek vagyok minden nap a világ végéig”; aki úgy követeli meg a hitet, hogy mindjárt hozzá is segít; aki megismerhető, de éppen ezért újból felfedezésre vár; aki azzal köt magához, hogy felszabadít; aki szolgálata révén uralkodik; aki sokszor hallgatásában a legbeszédesebb; aki úgy közeledik hozzám, mintha csak én léteznék számára; aki a legjobban „tudja, mi lakik az emberben” (bennem is) és mégsem vet meg.

Lényeges kérdés, hogyan tudja Jézus ezeket megvalósítani? Hogyan lehetséges, hogy ő megvalósította azt, amit senki más, tudniillik, hogy az általa adott válaszok a történelem során soha nem veszítették el aktualitásukat? A feleletet Jézus életformája adja meg, amelyet legtömörebben talán Pál apostol szavaival írhatnák le: „életével Istennek él” (Róm 6,10). Jézus egy közülünk, egészen társam (társunk) lett, mégis oly módon, hogy létezésének súlypontja Istennél van. „Istennek él”, s ezért teljes gondolat- és érzelmevilágát, magatartását, tetteit áthatja az Atya jelenléte: „mindent átadott nekem Atyám: senki más nem ismeri a Fiút, csak az Atya, és az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú, és az, akinek a Fiú ki akarja jelenteni” (Lk 10,22). Aki így beszél, az önatadásból, önközlésből (szeretetből) él. A Szentírás tehát számomra az élet könyve, mert Jézus életébe, s ezáltal az Atya szeretetének fénykörébe von.

Úgy tapasztalom, hogy a Szentírás csak akkor formálja az életemet, ha gyakran forgatom. Ez érthető, ha megfontoljuk, hogy embersége szerint Jézusnak is el kellett sajátítania, birtokba kellett vennie az Atyával való közösséget! Amikor pl. a nagy eucharisztikus beszéde után (Jn 6) meg kellett tapasztalnia, hogy a tömegek botránkoznak és elfordulnak tőle, akkor Péter szájából elhangzik a kijelentés: „Te vagy a Messiás, az élő Isten Fia” (Mt 16,16). Jézus válasza nem hagy kétséget afelől, hogy ebben az emberi vallomásban az Atya megerősítését hallotta meg: „Boldog vagy Simon, János fia! Nem test és vér nyilatkoztatta ezt ki neked, hanem az én mennyei Atyám” (Mt 16,17). Jézus tudja, hogy a világ Isten kezében van, de tisztában van az élet veszélyeivel s fenyegetettségével is: a jó vetőmag is sziklára és tövisek közé hullik (Márk 4,5); az ártatlanok is odaveszhetnek a gonosztevőkkel együtt (Lk 13,1); a világban olyanok vagyunk, mint a pásztor nélküli juhok (Mt 9,36); sokszor vak vezetők vezetnek minket (Mt 15,14); az irtalmasság cselekedete inkább kivétel, mint szabály (Lk 10,31); a tékozlók hazatérése nem remélt szerencsét jelent (Lk 15,32). Ebben a — mi világunkban is jelenlevő — drámai életfeszültségben segít a Szentírás, hogy Jézust követve az Atya mellett foglaljak állást.

Hogy a Biblia egyszerre a „hit és az élet könyve”, ez más szavakkal azt jelenti, hogy nem szubjektívizálhatom el, értelmezhetem önkényesen a mondandóját (a hit előzetesen adott a Szentírásban), mégis egészen személyesen és nekem szólóan olvashatom (az én életem problémáival is találkozom benne). A Szentírásban ugyanis Isten jelenléte egyrészt különböző összegyűjtött és értelmezett emberi tapasztalatokban jelenik meg (ez a hit egyházas zsinórmértéke: „a hit hallásból ered”), másrészt éppen ezért a Szentírás olvasásának talán legelső és legfontosabb „szabálya”, hogy jómagam is érdeklődéssel, személyes kíváncsisággal foglalkozzam üzenetével. Másként kifejezve: a katolikus egyháznak megvannak a normatív dogmái, a krisztológiája, és mégis kell, hogy legyen egyéni képem Krisztusról! Van bőséges egezetikai és biblikus irodalom és mégis szükséges, hogy saját tapasztalatom is legyen a Szentírásról (Jézusról), amelyet önállóan, önerőből, személyes olvasásból (elmélkedésből) szereztem meg. Szerintem a katolikus bibliaoktatás fontos feladata, hogy ne

csak a biblikus szövegek tárgyilagos megismerését lehetővé tevő didaktikai-módszertani tudást közvetítse, hanem bátorítson a biblikus hit, a jézusi lelkiület egyéni elsajátítására, életünk ezáltal való megújítására. Nem az a baj, hogy egy biblikus történetet már jól ismerek, hanem ha emiatt azt gondolom, már „úgyis tudom, mit akar ez a történet mondani”. Az a meggyőződés ugyanis, hogy egy adott szöveg „tulajdonképpeni” jelentését már ismerem, megszünteti a Biblia iránti érdeklődést, s voltaképpen „eldobható” áruvá alacsonyítja le azt!

A Biblia számomra azért a hitemet és életemet segítő könyv, mert olvasásának „hermeneutikai kulcsa” Jézus Krisztus. A Szentírás és életem kérdései kölcsönösen értelmezik, megvilágítják, magyarázzák egymást: Jézus élete, halála és feltámadása új viszonyban mutatta meg Isten kapcsolatát az emberekhez, s így az én életem követelményeit és ígérését az Istenhez való vonatkozásban.

Temesszentandrás Páter káplán

„Tűz.

Ábrahám Istene, Izsák Istene, Jákob Istene,
nem pedig a bölcselők és tudósoké.

Bizonyosság, bizonyosság, megézés, öröm, béke...”

— E szavakkal kezdődik Pascal híres vallomása, amelyet egy nagy kegyelmi érintés pillanatában írt le, és hogy soha ne feledje, kabátjába varrta. Mikor imában Isten elé térdelem, s próbáltam Vele megbeszélve megfogalmazni, mit is jelent számomra a Biblia, Pascalnak e szavai jutottak eszembe. — Sajnos, ugyan nem mindig tűz számomra Isten szava. Ma is képes vagyok felületesen, elszietve olvasni, meghallgatni egy-egy szentírási részt. De amikor újra és újra úgy hallgatok az Írásra, hogy Isten élő Igéje szólal meg itt, és személyesen hozzám szól, akkor újra és újra megtapasztalom e Pascal által is megfogalmazott élményt, amelyre a zsoltáros is utal: „Tekintsetek rá, s eláraszt benneteket a fény” (Zsolt 33,5).

A Bibliával való kapcsolat, mint sok keresztényben, bennem is hosszú fejlődés állomásain ment keresztül.

Gyermekkoromban talákoztam először a Szentírással családomban, majd a szentmiséken, hittanórákon. 14 évesen kezdtem el naponta olvasni — akkoriban általában napi 10–20 percet. Hosszú részleteit megtanultam kívülről (pl. egy teljes evangéliumot), majd így megnyertem a katolikus középiskolák szentírásversenyt. Ekkor azt hittem, hogy már csaknem ismerem a Bibliát. De amikor a Hittudományi Egyetemen 4 éven át (a személyes olvasás, tanulás és elmélkedés mellett) átlagosan legalább heti 10 órában foglalkoztunk tananyagként is a bibliai szövegekkel, amikor megismertük a szentírási könyvek műfaját, keletkezési hátterét, hosszan elemeztük egy-egy részletet stilisztikai és tartalmi szempontból, felfedeztük egy-egy görög vagy héber kifejezés összetett gazdagságát, akkor egy új döbbenettel álltam meg, s fájdalommal nyugtáztam: egy élet sem elég, hogy e mélységekbe behatoljak. Ekkoriban teljes szívemmel helyeseltem, hogy a katolikus egyház bevezette a Szentírás ünneplését az év egy vasárnapján; ilyenkor a Szentírást égő gyertyák közé tettük az oltárra, jelezve, hogy Isten élő Igéje van itt jelen.

Mégis csak jóval később talákoztam igazán a Szentírással, amikor megértettem, majd megtapasztaltam, hogy ha törekszem a Szentírás ígeit cselekedetről-cselekedetre megélni, tettekre váltani (vö. Jak 1,22; Kol 3,17; 1Kor 10,31), akkor valóban magával az élő Igével találkozom, egyesülök; akkor az Ige magja valóban kikel, s termést hoz bennem (vö. Iz 55,11k; Lk 8,4k): maga Krisztus testesül meg bennem. Megértettem, megtapasztaltam, hogy így valóban azzal az Istennel találkozom — és találkozhat vele minden ember — aki „Ábrahám, Izsák és Jákob (és Jézus) Istene, nem pedig a bölcséké és tudósoké.”

Nagyon megdöbbenett az, amit Szent Agoston ír: „Amikor az áldoztatásokról kiszolgáltatták nekünk Krisztus testét, vigyázzunk, hogy semmi se hulljon belőle kezünkől a földre... Aki hanyagul fogadja Isten ígért, nem kevésbé vétkes, mint aki fejelmeztlensége miatt földre ejti Krisztus testét.”

Papi-lelkipásztori munkámat is egészében átalakította ez a Bibliával való megújult kapcsolat.

Milyen mások lettek a hittanórák! Már elsősorban nem elméleteket tanítottam, hanem próbáltam meghívni a résztvevőket Isten szavának életre váltására. S a hatás rendkívüli volt:

— A hittanokon résztvevő felnőttek, fiatalok és gyermekek többsége azt élte át, amit én is: hogy Isten ígérének fényében az élet unalmas hétköznapijai egyszerre izgalmassá, széppé, istenivé váltak... („Nagyszerű lámpás lábam elé igéd, Uram, ösvényem világossága” — mondja a zsoltáros, Zsolt 118,105)

— Izgalmassá váltak a hittanórák is. Mert minél jobban életre váltották a résztvevők az evangéliumot, annál spontánabb természetességgel mondták el a következő órákon egymásnak, hogy —

miközben megpróbálták életük különböző helyzeteire alkalmazni a Szentírás útmutatásait — mennyi új felfedezésre tettek szert. Ezek a beszámolók pedig mindig új mélységet tártak fel, s folyton új lökést adtak a beszélgetésben résztvevőknek, hogy érdemes így élni.

— Az ige életre váltása által sokan egy eddig nem ismert kapcsolatba kerültek Krisztussal. Hiszen egy-egy nehéz helyzetben (pl. ha az ellenséget kellett szeretni, vagy a fájdalomban mosolyogni) csak Vele beszélhették meg, hogy itt mit és hogyan is kell cselekedniük..., s így egy egyre folyamatosabb párbeszéd alakult ki Vele.

— S végül a Szentírás tanításának közös megélése által egy eddig nem tapasztalt kapcsolat született a „játékban” résztvevők közt: közösség született. — Az egyház nagy megújulásai így jöttek létre. Szent Ferencet, Szent Ignácot, vagy ma Roger testvért, Chiara Lubichot és Teréz anyát Jézus egy-egy igéje ragadta meg. S amikor velük együtt mások is elkezdtek radikálisan élni Jézus megfelelő tanítását (a szegénységet, Isten akaratát, az egység ápolását vagy a szegényekben Krisztus szolgálatát), akkor egy isteni közösség született köztük. — Ugyanezt tapasztalja, aki akár csak egy gyermekcsoporttal igazán élni kezdi az Úr igéit. Az ige közösséget hoz létre Jézusban, az élő Igében.

E néhány sorban nem jut hely arra, hogy leírjam, hogyan alakította át a Szentírással, illetve Isten igéjével való elmélyültebb viszonyom lelképásztorkodásom különböző területeit, a prédikációkat, a lelkigyakorlatokat, az ifjúsági- és gyermektáborokat stb.; vagy például milyen hatással volt ez a párbeszédre a más egyházakhoz tartozó keresztény testvérekkel (akik közül többen ismerték ezt az isteni igével való mély kapcsolatot, amely számomra új felfedezést jelentett).

Befejezésként inkább meg szeretném köszönni, hogy e kérdést feltették. Mert e néhány nap alatt, amelyen arról elmélkedtem „mit is jelent számomra a Biblia”, nemcsak a hála fogalmazódott meg bennem mindazért a fényért, amiről írni próbáltam, hanem egy erős indítást is kaptam, hogy ismét legyek hűségesebb, s nagyobb odaadással „elmélkedjem éjjel és nappal” (Zsolt 1,2) Isten „boldogító” szavairól, s erre hívjam egy új hittel a rámbízottakat is.

Tomka Ferenc plébános

NAGY SZENT GERGELY PÁPA beszédéből

Két élet volt, melyek közül az egyiket ismertük, a másik ismeretlen volt előttünk. Az egyik halandó, a másik halhatatlan. Az egyik a romlásé, a másik a romolhatatlanságé. Az egyik a halálé, a másik a feltámadásé. De eljött az Isten és emberek közvetítője, az Ember-Jézus Krisztus, magára vállalta az egyiket, és megmutatta a másikat. Az egyiket elszenvedte halálával, a másikat megmutatta feltámadásával. Ha tehát nekünk, akik a halandó életet ismerjük, a testnek feltámadását ígérné, de azt látható módon nem ismertetné meg, ki hinne ígéreteinek? Ezért lett emberré, testben jelent meg közöttünk, saját akaratából kegyes volt meghalni, hatalmánál fogva feltámadt és példáján mutatta meg azt, amit nekünk jutalomként ígért. Ha tehát Megváltónknak tagjai vagyunk, magunkban előre érezzük azt, ami a Fejben tudvalevőleg már megtörtént.

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

Harrach Péter

VILÁGIAK ÉS ZSINATOK

Harminc évvel ezelőtt tárta szélesre Péter 261. utóda az ablakot. Nekünk csak most adatott meg, hogy óvatosan kinyissuk a nyikorgó spalettákat. A Zsinat újból tudatosította, ami valaha természetes volt, Iste népe minden tagjának méltóságát.

Hogyan látja ez a nép itt Magyarországon egyházát, hogyan készül a megújulásra, milyennek látja önmagát.

Az esztergomi egyházmegyei szinodus előkészítő bizottságában hónapokig foglalkoztunk ezekkel a kérdésekkel. Több mint kétezer véleményre támaszkodhattunk. Most mégsem az ott gyűjtött tapasztalatokat összegzem, egyrészt mert ez az anyag még nem közölhető, másrészt nemcsak egy egyházmegye sajátos gondjairól szeretnék szólni.

Egyházunk néhány jellemző vonása. Kettős örökséget hordozunk. Részen az ősi magyar egyházi hagyományokat, részben az elmúlt évtizedek nyomait. Az előbbi jellemzője volt a jól működő katolikus iskolarendszer. Ez biztosította, hogy a hívő nép mellett volt egy széles katolikus értelmiségi réteg. Sokan az idősebb nemzedék tagjai közül ennek köszönhetik, hogy ma is elkötelezett katolikusok. A néhány megmaradt iskola adta a mai fiatal katolikus értelmiség jelentős részét. Sajnos, számuk és súlyuk nem elegendő ahhoz, hogy a régiekhez hasonlóan keresztény szellemmel itassák át a kultúra világát.

A magyar egyházban konzerválódott a feudális gondolkodásmód. Ennek egyik jele a klerikalizmus. A felső klérusnak ugyan nincs politikai-gazdasági ereje, az alsó papságnak sem akkora a tekintélye mint egykor, mégis az egyszemélyi felelősség, a döntési jog kizárólagossága sokszor azt eredményezi, hogy a tekintélyelv érvényesül ott is, ahol a szakmai szempontnak kellene döntenie. Ez a gondolkodásmód még ma is sokszor vezet a néptől való elkülönüléshez. Pozitív örökségeink között említhetjük a két háború közötti keresztény szociális mozgalmak máig tartó hatását. Még élnek azok az öregek, akik tovább tudják adni ezek szellemét.

A közelmúlt súlyos nyomokat hagyott egyházunkon és az egész nemzetben. Elég ha például a pedagógus társadalom kontrasztelekciójára gondolok. Ez az egyik oka a katolikus iskolák körüli huzavonának.

Az eszmei vákuum, amit a marxizmus hagyott maga után, missziós lehetőséget kínál az egyháznak — ha nem előzik meg a „túlzott fogyasztói szemlélet” igeihirdetői. Az elmúlt évtizedek hatása az egyházban elsősorban hiányokban mutatkozik meg.

Az intézmény-hiány erősen korlátozza mai tevékenységünket. A volt egyházi ingatlanok tulajdonjogi rendezésének támogatása vagy halogató elutasítása jó eligazítást ad a választópolgármak a következő önkormányzati választásoknál. Egyes intézmények működtetésének lehetősége felveti a kérdést, hogy nem lett volna-e szükség egy átfogó és átgondolt intézmény hasznosítási tervre. A pénzhány az intézmények fenntartásának lehetőségét kérdőjelezi meg. Meggátolja a főfoglalkozású világi alkalmazottak foglalkoztatását is.

Az öntudat hiánya a megfélemlítettségéből fakad. Az emberhiány oka a képzési tilalom, a lefjót működés volt. Az együttműködés hiánya, a megosztottság már összetettebb kérdés. Budapesten a Szentatya többször figyelmeztetett erre. Legfelsőbb szinten ez azt jelenti, hogy kevésbé tudunk teljes magyar egyházban gondolkodni, mint egyházmegyékben. Középszínt azt, hogy a papság feyelme egy jólműködő világi intézmény dolgozóinak munkafegyelmét sem éri el, az engedelmeségről nem is beszélve. Ez részben magárahagyatottságukkal és túlterheltségükkel magyarázható. Alsószinten a világiak iránti bizalmatlanság a működőképességet veszélyezteti, vagy az egyedül alkalmasnak vélt személy túlterheltségéhez vezet.

Az együttműködés hiánya azt is jelenti, hogy egyházunkban sok a magányos partizán. Akcióik néha az egyházi vezetés támogatásával, legtöbbször csak tudtával szerveződnek. Sajátos tünet, hogy a legtöbb intézmény is egy-egy személyiség köré épül. (Ez természetes egy mozgalomnál vagy szerzetesrendnél mindaddig, amíg az nem intézményesül. Ezután már a közösség és a regula veszi át a karizmatikus személyiség szerepét.)

Az elnyomottság állóvíz-állapotot eredményezett, kissé elkényelmesedtünk. Több európai helyi egyház esetében Rómának a visszafogó szerepet kell vállalnia. Minket biztatnia kell.

A közelmúlt egyházi viszonyai nem tették lehetővé egy átfogó és átgondolt lelkipásztori terv kidolgozását. Erre a megváltozott körülmények és az egyházmegyei zsinatok lehetőséget biztosítanak. Fontos, hogy a lelkipásztori terv a realitásból induljon ki, kölcsönös bizalomra épüljön, papok és világiak együttgondolkodásának eredménye legyen. Ez bizonyára emelni fogja szervezettségünk szintjét is. Tudjuk, hogy a kétezer éves „gépezet” jól működik, akkor sem tudjuk elrontani munkánkat, ha nagyon akarjuk. Mégis, látunk kell, szervezettséggel növelhető a hatékonyság és csökkenthető a túlterheltség. Több esélyünk van, hogy megfeleljünk az új elvárásoknak.

Az elmúlt évtizedekben megszaporodtak és felduzzadtak a lelkiségi mozgalmak. Általában kis-közösségekbe szerveződnek. A magyar egyház friss hajtásai ők, sajátos karizmáikkal sokszínűvé, gazdaggá teszik az egyházi életet. Kisközösségek egyházközségi keretben is működnek.

Legfontosabb feladataink. A lelkipásztori terv kidolgozása és szervezettségünk növelése igen fontos feladat. Azért kívánkoztak az előző címszó alá, mert hiányuk jellemző tünet.

Feladatainkat két csoportba lehet sorolni. Az elsőbe, a belső megújulás kategóriájába tartozik az említett két tennivaló is. Ez nem jelent mást, mint a krisztusi gyökerekhez való visszatérést. A lényeges változásokon átmenő társadalmi környezet jó esélyt kínál az egyháznak saját változásaira. Ehhez szükségünk van nemcsak a jelen helyzetre, de a várható jövő érzékelésére is. Az egyházmegyei zsinatok megfelelő eszközei lehetnek a megújulásnak. E zsinatok legfontosabb feladata lesz az egység megteremtése, a közösségépítés és a bizalom megélése. Nem hallgathatjuk el a világiak energiája hasznosításának szükségességét sem.

Az újraevangelizálásnak van társadalompolitikai vetülete is. A ma még képlékeny, de lassan megszilárduló társadalmi helyzet hosszú évekre meghatározó lesz. A ma megszerzett pozícióknak sokáig megmarad. Ez talán túlságosan emberi szempont, de társadalmi elkötelezettségünk azt diktálja, hogy ne engedjük át az igazságra vágyó tömegeket az eszmék szabadpiacán csillogó silányságot kínáló kufárokra.

Az újraevangelizálás legfontosabb területe a nevelés, a kultúra és a szociális munka. A katolikus iskolák és az iskolai hitoktatás ügye stratégiai kérdés. A kultúra megkeresztelése folyamatos feladatok az egyháznak, elsősorban a felnőtt ember mindennapjait hatja át keresztény szellemmel. A megkülönböztetés nélküli szolgálattal nemcsak felebarátunk iránti küldetésünket teljesítjük, hanem egyúttal mindenki számára láthatóvá tesszük a keresztény életet.

Az egyház tanítása a világiakról. Eddig egyházunkról és feladatainkról volt szó. Most a világiakról és sajátos küldetésükről kell szólnunk.

Minden krisztushívó részese az egyház küldetésének, hiszen egységben van a Fővel, és tagja a Testnek, melybe a keresztség oltotta be és a bérmálás erősítette meg. „A nekünk juttatott kegyelem szerint adományaink is különböznek”.

Küldetésünk a *mai világhoz* szól, „amelynek értékei és nehézségei egybefonódnak, amely nyugtalanság és reménység között hánykolódik, győzelmekkel büszkélkedik és sikertelenségektől szenved.” (ChrL 2.)

A világiakra — sajátos küldetésükből adódóan nagy feladat hárul. Ez pedig nem más, mint „az *ideigvaló dolgok* intézése és Isten szerint való rendezése”. (LG 31.) Feladatuk, hogy oda is elvigyék az Evangélium üzenetét, ahová csak ők képesek elvinni. Életük példájával éppen úgy, mint szavaikkal. „Az apostolságra maga az Úr rendeli őket...” Ezért „kapjanak meg minden lehetőséget, hogy erőik szerint és korunk szükségleteinek megfelelően derekasan kivegyék részüket az egyház üdvösségszerző munkájából. (LG 33)

Korunk sajátos jelensége a nagymértékű paphiány. Ez a *lelkipásztori feladatok időleges átvállalását* igényli, amire a CIC lehetőséget is ad. „Gyakorolhatják az ige szolgálatát, vezethetik a liturgikus imádságot, kiszolgáltathatják a keresztséget és áldoztathatnak...” (CIC 230. k.) Nem szabad elfelejteni azonban, hogy az „ilyen feladatok gyakorlása nem teszi a világi hívőt lelkipásztorrá” (ChrL 23.)

Krisztusnak mint *papnak*, prófétának és királynak a küldetése az egyházban folytatódik. Ebben részesednek a világiak is. Önmagukat és minden tettüket — a látszólag legprofánabbakat is, ha a Szentlélekben teszik — felajánlhatják és Krisztus áldozatával egyesíthetik.

Krisztus *prófétai* küldetését a világiakon keresztül is betölti. Tanúságtételük különleges hatékonyságot kap azzal, hogy hétköznapi körülmények között meggy végbe. Különösen érvényes ez a házasság és a családi életre.

Krisztus szolgálata felér az uralkodással. Ez a királyi szabadság állapota. A Zsinat arra tanít minket, hogy keresztény engedelmességgel forduljunk a felszentelt pásztorok felé, akik „viszont ismerjék el és gyarapítsák a világi hívők megbecsülését, tekintélyét és felelősségét az egyházban... bizalommal ruházzanak rájuk tisztségeket az egyház szolgálatára... hagyjanak nekik szabadságot és teret a cselekvésben, sőt bátorítsák őket, hogy kezdeményezzenek is. (LG 37.)

Az apostolkodás sajátos világi lelkiséget tételez fel, amit elsősorban családi állapotuk és hivatásbeli tevékenységük határoz meg. El kell kerülünk a köznapi és a vallásos élet szétválasztásának veszélyét.

A világ apostolkodás fontos területei:

Az egyházi közösség. Egyházmegyei szinten megszívlelendők a Szentatyá szavai: „Segítsék az egyházmegyei lelkipásztori tanácsok megszervezését.” (ChrL 25.) Egyházközségi szinten vegyenek részt az igehirdetésben, elsősorban a hitoktatásban, a karitatív munkában, építsék a közösséget azáltal is, hogy a kereső kívülről az egyházi közösségbe vezetik.

A család. A házastársi, családi közösség a társadalom sejtje. A gyermek első hitoktatói a szülők. Élétükkel bizonyítják a kötelek felbonthatatlanságát, védik a család autonómiáját. A szülők joga és kötelessége, a gyermek keresztény szellemben való nevelése. A szülők szervezzenek családi közösségeket.

Az ifjúság. „Ők az egyház reménye”. (GrE 2.) A fiataloknak komoly szerepük van a társadalomban és az egyházban. A katolikus iskolák keresztény küldetésünk igen fontos területei. A Zsinat figyelmeztet a felnőttek és fiatalok közti baráti beszélgetések szükségességére.

A társadalmi környezet. Az Evangélium üzenetét kell itt is képviselniük. Ez sajátos világi feladat. Élünk és hitük egysége, szavaik és példájuk együtt fejtik ki hatásukat. „Semmi módon nem mondhatunk le a politikai életben történő részvételről” sem, melynek célja a közjó előmozdítása. (ChrL 42.)

A hivatalos egyházi tanítás kiemeli a közösségben végzett apostolkodás szükségességét. A társulások egyháziasságának ismérvei:

— „Az egyházban a mindig nagyobb szentség eszköze legyen.” (ChrL 30.)

— Elkötelezettség a katolikus hit megvallására. — Közösség a pápával, a püspökkel.

— Azonosulás az egyház apostoli céltűzésével. — Elkötelezett jelenlét a társadalomban.

„...de hagyják meg mindegyiknek sajátos jellegét és autonómiáját!” (AA 26.) A rendkívül fontos képzés jelentős részét is a társulások és mozgalmak keretében tanácsos végezni.

Világiak a magyar egyházban. A világi katolikusok nem mutatnak egységes képet. A magukat katolikusnak valló megkereszteltek csak egy része jár templomba. Ezek többsége is passzív, elsősorban egyéni vallási, lelki igényeiket elégítik ki a szolgáltató egyház segítségével. Természetesen az egyházhoz tartozás tudata náluk is megvan. Joguk van így megélni hitüket, senkinek sincs joga viszont közösségi felsőbbrendűsége tudatában lenézni őket. Csak szűk réteget jelent az egyház ügyéért dolgozó, áldozatot vállalók köre.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy a csoportosítás szempontja az aktivitás és nem a hit erőssége vagy a keresztény tanítás megélése. Ugyancsak nem vág egybe ezzel a felosztással, bár közel áll hozzá, a hagyományos vagy közösségi vallásosság szerinti csoportosítás.

Jelentős elkülönülést okoz a társadalomban is meglévő különbségek, feszültségek megjelenése az egyházon belül. Elsősorban a konzervatív-liberális ellentét. Itt meg kell különböztetnünk az egyházkép különbözőségeiből adódó nézetkülönbséget a politikai pártállás diktálta ellentétektől. Az előbbi egészséges másság, amely a szeretet által békés, testvéri kapcsolattá válhat. Vannak, akik kis-közösségben vagy mozgalomban élnek meg hitüket, mások a népegyházi formát szeretik. Célt téveszt, aki ennek a különbségnek túl nagy jelentőséget tulajdonít. Az egyház lényege nem a modellben van. A Jézus Krisztushoz tartozás kritériumai egészen mások. A szélsőséges politikai liberalizmus és konzervativizmus megjelenése az egyházon belül kifejezetten káros. Az utóbbi régi sérelmek okozta sebeket ápol. A sértettség pozíciójából pedig nemcsak politizálni nem lehet, de hiteles keresztény megnyilatkozásokat tenni sem. Az előbbi irányzat egyházellenes politikai elvárataik szempontjait öltöztetik keresztény köntösbe. Például az iskolai hitoktatás kiszorításának szándéka így jelenik meg: „A szülői háttér nélküli hitoktatás nem sokat ér, az iskolai hitoktatásnak nincs értelme.”

A világiak megítélése és azok önértékelése az illető egyházképeinek függvénye. Ez elsősorban a felelősség megosztásában vagy meg nem osztásában jelenik meg. Sok világinak az a véleménye, hogy szemléletbeli hiányosságok akadályozzák az együttműködést, — egyrészt az elzárkózás, bizalmatlanság, a másik el nem fogadása, másrészt a sértettség.

Az aktív világiaknak is alig van kapcsolatuk a főpástorral, illetve felelős munkatársaival. Nincsenek meg az információáramlás csatornái, de az informálás szándéka is hiányzik. Kevés megbízás történik a paphiány pótlására. Nincs az egyházközségi feladatokra felkészítő kiterjedt képzés. A teológiai és hitoktatói képzés viszont megoldottnak látszik.

Humán politikánkra a tanácstalanság jellemző. Ez alól ismét a hitoktatás területe kivétel, és egy-egy plébános tevékenysége, akinek lelkipásztori felelőssége erősebb, mint beidegződései.

A paphiány folyamatos, várhatóan ugrásszerű növekedése szükségessé tenné alkalmas, főfoglalkozású munkatársak kiválasztását. Enélkül nem leszünk képesek az eddigi szinten sem megfelelni küldetésünknek.

A világiak képviselőjét biztosító és tevékenységét koordináló szervezet, az Egyházközségek Országos Tanácsa gyakorlatilag nem működik. Szükség lenne a pasztorális tanácsok létrehozására és működtetésére is.

A felelős világi tevékenységre elvételre biztató kezdeményezések vannak a következő területeken: hitoktatás, felnőtt oktatás, lelkipásztori munkatársak tevékenysége, jegyesoktatás, keresztlői előkészítés, házaspártok vezetése, gazdasági ügyintézés. Az egyesületi és mozgalmi munka meglehetősen nagy önállóságot biztosít a világi munkatársaknak. Ennek megfelelően szakértelemmel és magabiztosan végzik. Érdemes megfogadnunk a Zsinat tanítását, amely szerint az apostoli képzés rendes útja a világiak társulásaiban történő képzés.

Befejező jámbor gondolatok. Sokat beszélünk arról, milyen kevés lehetőség adódik az egyházban a világiak felelősségvállalására. Gondolnunk kell arra is, milyen legyen a világi ebben a helyzetben, ha hiteles keresztény akar maradni:

Tudjon kívánni, ne tülekedjen. Adja meg az esélyt az Úristennek, hogy Ő hívja a feltárolt lehetőségeken keresztül.

Ne szerepelni akarjon, hanem szolgálni. Ez ellen a kísértés ellen folyamatosan küzdeni kell. Néha a kettő megfér egymás mellett, de sokszor választani kell, az álruha pedig megtévesztő.

Nem könnyű tudomásul venni, hogy nincs lehetősége a megálmodott szolgálatra. Ott kell dolgozni, ahol lehetőség adódik. A sajátos világi felelősség gyakorlására mindig van alkalom.

Ha viszont biztos vagyok abban, milyen karizmám és feladatam van, ne féljek az akadályoktól. „Krisztus most a világi hívőket küldi, hogy legyenek munkatársak az egyház egyetlen apostoli küldetésében” (AA 33.).

Unger Zsuzsa

MIT VÁRNAK A HÍVEK A PLÉBÁNOSTÓL?

Ennek az írásnak az eredetije 1992. október 31-én hangzott el a budapesti Rokolya utcai templomban. Tamás Márta nővér évente két alkalommal szervez továbbképzéssel egybekötött lelkigyakorlatot a szabadon csatlakozó egyházközségi munkatársak számára. Az alábbi töprengés csak fele a plébános és hívei kapcsolatáról elmondhatóknak: ugyanezen alkalommal dr. Katona István váci segédpüspök arról szólt, hogy mit vár a plébános az egyházközség világi híveitől.

Egy rövidke vallomással szeretném kezdeni: Ösztönösségem, amit most meggyónok, minden bizonnyal nem csupán egyéni hiba, — sok világi mondhatná velem együtt a confiteort. Történt ugyanis, hogy amikor az előadásra felkértek, egy könyvet is kézhez kaptam. Az előadás címe kalitka nyitásnak tűnt: felröppenhetnek a vágyak, szárnyra kaphatnak az ábrándok. A könyvjelzőkkel megtűzdelt vasos kötet azonban úgy állt a kalitkaajtóban, mint az önfeledt madárkát lebunkózni készülő szigorúság. „Ő” volt a Kódex. Én pedig dühös lettem: ha így áll a dolog, akkor kérdezzék meg az egyházközségeket. Engedelmes lánya vagyok az egyháznak, de a vágyaimat inkább magamba zárom, mintsem a CIC azt is megregulázza! Imígyen lázadoztam egy darabig, azután mégis csak elfogadtam iránymutatónak.

Az egyházi törvénykönyvben bívárkodva megtudtam, hogy ki lehet plébános, mi a dolga és miképp felelhet meg pásztori hivatalának. Az 521. kánon arról szól, hogy csak pappá szentelt személyt lehet érvényesen plébánossá kinevezni. Az 528. kánon először összefoglalja, hogy miről köteles gondoskodni a plébános. Mindjárt legelsőként arról, hogy Isten igéjét a plébánián élőknak a maga teljességében hirdessék. Ugyanitt a 2. paragrafus állítmánya: *gondoskodjék*. Például arról, hogy a legszentebb Eucharisztia legyen a hívők plébániái együttlétének középpontja. *Fáradoznia is kell*, majd az 529. kánon szerint *igyekezzék*. Hogy mire, azt érdemes a hosszú mondatból egyenként kiemelni és izlelgetni, mert csodálatos, kegyelemhozó tevékenység mindahány:

- Látogassa a családokat, ossza meg a hívők gondjait, bajait, különösen pedig gyászát;
- erősítse meg őket az Urban, és ha valamiben hibáztak, okosan igazítsa helyre őket;
- a beteget, főként pedig a haladókat nagy szeretettel segítse, buzgón erősítse meg őket a szentségekkel, és ajánlja lelküket Istennek;
- különleges igyekezettel foglalkozzák a szegényekkel, a szenvedőkkel, a magányosokkal, a házajuktól távol élőkkel és azokkal, akik sajátos nehézségekkel küzdenek;
- legyen rajta azon is, hogy a házastársak és a szülők kötelességeik teljesítéséhez támogatást kapjanak, és segítse a családban a keresztény élet erősödését;
- ismerje el és mozdítsa elő a világi krisztushívőknek az egyház küldetésében való sajátos részvételét, és támogassa vallásos célú társulásaikat.

Boldog az a közösség, amelynek ilyen plébánosa van, ahol ilyen szellemű káplánok tevékenykednek! A boldog sóhajhoz hamar odafurakszik a kétkedő kérdés: elvárhatjuk-e papjainktól ezt az eszményi szerepvállalást.

Számonkérhetjük-e plébánosunkon a tökéletességet? A Kódex fogalmazása óvatosságra int. A különböző imperatívuszokkal mintha elismemé a fokozatokat, megerősítve azt a mindennapos tapasztalatot, miszerint a plébánosok többé-kevésbé hasonlítanak a nagy könyvben megrajzolt ideálhoz. Józanul vizsgálva az egyén lehetőségeit, megállapíthatjuk, hogy a szerep jó betöltésének két olyan tényezője is van, ami fölött nem rendelkezhetünk, ami kívül esik ható- és illetékességi körünkön. Egyik a *tehetség*. Vannak talentumokkal megáldott lelkipásztorok, de vannak szegényen elerestettek is. Olyanok, akiknek se sarujuk, se tarisznyájuk, akik hősi vállalás, lemondás nélkül, eleve kenosisban élnek. Ezt az eszköztelenséget, a lefitymálható názáretiséget akarnánk felőni a mi javunkra hozzánk küldött szolgálóink?! Oktalanság volna, hisz Isten ereje legszívesebben az emberi gyöngöseségben mutatkozik meg. — Másik tényező az egyéni *buzgóság*: a sáfár igyekezete, amit a *gazda* az egytalentumostól is számonkért. Ez minden embernek legbensőbb, legtitkosabb ügye. A kandi szemek elől elrejtett ajtónál zajlik; az Úr bebocsátást kér, a szív hangján szól, megalázza magát, így remél engesztelni minden görcsöt, buta félelmet és kishitúséget. Ez az a terület, ahol a Mester hagyja, hogy a tanítvány hetvenkedjék, ahol az Úr elviseli a szolgáló lustaságát, ahol a Teremtő túri, hogy teremtménye megkösse az ő továbbformálni akaró, alkotó kezét. Ebben a szentélybe akarnánk belépni? Ott akarnánk nagyhangon türelmetlenkedni, ahol az Isten pörére csupaszítva várokozik?! Nem, ezt nem tehetjük. Nem vonhatjuk kérdőre a plébánosunkat, hogy miért nem szentebb, hogy a glóriából körívnyi darabka nem látszik még a feje fölött. Patt-helyzet ez mindhalálig, vagy lehetséges a beavatkozás?

Mitőlünk legyünk, ha elégedetlenek vagyunk a plébánosunkkal? Előfordulhat botrányos visszaélés, vétkecs hanyagság, semmivel se menthető bűn. Súlyos indokok alapján a püspök elmozdíthatja a plébánost. Erről is rendelkezik a Kódex. Hál' Isten, ilyen nagy bajok elvétve történnek. Sokkal gyakoribb az, hogy a püspököt egyáltalán nem zavarja, ami a plébános körül élő híveket idegesíti, panaszarra ingerli, sérti vagy elszomorítja. A plébános tehát megfelel az egyházi felsőbbbségnek, ám elégedetlen vele a gondjaira bízott nyáj. Hogyan orvosoljuk e bajt? Érdemes a tünet eredete után kutatni. Először is *tartsunk önvizsgálatot*, hátha rábukkanunk a vizálynak mibennünk gyökerező okára. Lehet, hogy nem jogos az elvárásunk; talán olyat kívánunk a paptól, amit az nem tehet meg. Esetleg túl egyéni módon értelmezzük a számára súlyos felelősséggel járó ügyet. Hányszor megesik, hogy elmarasztalják az — úgymond — merev papot, aki nem hajlandó megkeresztelni az aranyos kisbát, noha annak a nagybácsikája egyházi iskolába járt, sőt ministrálni is megtanult. Hogy a szülők át nem lépik a templom küszöbét, — az elhanyagolható melléközöngének tűnik. A méltatlankodó ifjú pár nem gondol arra, hogy az ő hitetlen világukba kiültetett keresztény palántának semmi esélye sem volna a megmaradásra. Hiába öntözgetné a pap, a kegyelem éltető vize jéggé dermedne az anyagiasság metsző szelétől huzatos családban.

Ha önvizsgálatunk eredménye negatív, akkor okkal következtethetünk arra, hogy az egyház Urának ismét úgy tetszett, hogy a kicsikkel kezdjen valami nagyot. Azért állított minket, híveket és a papunkat egymás mellé a plébánia közösségében, hogy *kölcsönösen alakítsuk egymást*. Milyen szabályok szerint tehetjük ezt, mik volnának az el nem hanyagolható szempontok?

1. Ne példálózzunk jól menő egyházközségek kiváló papjaival. Ahogy a gyerekek sem szeretik a spenótevő eminenszt, úgy papjaink is idegenkedni fognak a „bezzeg” plébánosoktól, és még titokban se próbálnak tőlük eltanulni valamit. Nem kívánhatjuk a vértanúk hősiességét attól, aki a kislepések politikáját hordozza zsigereiben.

2. Ne írjunk elő feladatokat, hanem inkább szívességeket kérjünk. Ami a papnak kötelessége volna, azt megfogalmazhatjuk úgy is, mint saját vágyunkat. Nem érdemes odapörkölni a plébános orra alá egy-egy rubrikával, — sokkal célravezetőbb arra hivatkozni, hogy mennyire örülnénk, ha például a húsvéti vigília csak késő este kezdődne, a feltámadási körmenet pedig vasárnap délelőtt volna az egész nép széleskörű

részvételével. — Nem csupán taktikai megfontolásból kellene így beszélni. ez a fajta egyezkedés hívebben megfelel a való helyzetnek: a pap ugyanis szolgálatra adta életét és nem uralkodásra; a szíve mélyén mindig boldog, ha a hívek meglegegedésére tehet, ha nekik szent örömeket szerezhet.

3. Ne csak várjunk a plébánostól, hanem ajánlkozunk is segítőnek, közreműködőnek. Egy jó plébániát elképzelni, megtámadhatatlan igazságokat felsorakoztatni nem művészet. Kétségtelenül a lényegre tapintunk, amikor így kardoskodunk: nem pénzt kell adni az iszákos kéregetőknek, hanem a nyomorukból kell őket kiemelni! De ki tegye ezt, hol, mikor és honnát vegyünk pénzt valami nagyobb szabású, távlatos orvosláshoz?

4. Ami jó, annak örülünk: tegyük szóvá köszönet kíséretében. Ne várjunk a hála kifejezésével a tökéletes állapot eléréséig, — annak majd csak az új ég és új föld létrejöttékor örvendhetünk. Jól tesszük, ha megköszönjük az apróbb változásokat is: ha ma egy pap hajlandó kezünkbe adni a szent kenyeret, akkor holnap talán a kelyhet sem fogja félteni tőlünk. Nem csak a szép végeredmények tölthetnek el örömmel, a jó irányvétel is bizakodásra, hálaadásra ösztönözhet.

5. Nagyon ügylünk arra, hogy a plébánost ne a magunk képeire, ne a magunk tetszésére alakítsuk! Ne legyünk külön figyelmet és elismerést váró buzgó személyek, se egymással versengő klikkek. Ne tartsuk számon, kívül hányszor beszélgetett a plébános, vagy kire derített szélesebben mosolygó képet.

6. Ne kényeztessük papjainkat. Nem szorulnak rá a kegyes hazugságon alapuló dicséretre (pl. egy sekélyes prédikáció után).

Őszinteségre van szükségük, nem tömjénezésre, hanem szívből jövő szeretetre. Akkor ők sem a mundér becsületét fogják mindenáron védelmezni, hanem bizalommal megnyílnak laikusnak nevezett testvéreik előtt.

7. Óvakodjunk attól, hogy erőszakos hivatkozásokkal megtévesszük plébánosunkat, például azt állítva, hogy sok ezer ember véleményét képviseljük. Bátran adjuk elő javaslatainkat, de ne követeljük, még kevésbé ne kényszerítsünk. Ne fojtogassuk kérésünkkel, hagyjunk neki mozgásteret, maradjon meg a döntési szabadsága.

Hogy mit várnak a világiai a plébánostól, az nem csupán a hívek homlokráncolásából olvasható ki, hanem bizakodó kedvükből is, amit plébánosuk megnyilatkozása vált ki, netán már az első alkalommal, a *beiktatási programbeszéd* kapcsán.

A plébános tisztában van azzal, hogy mi a szerepe, és azt másokkal is tudatosítja: „Mostantól fogva nemcsak részterületek munkája háruul rám. Feladatom lesz az egész egyházközség életének megszervezése, felügyelete, a kegyelemben való gazdagodás munkálása. Hasonló a helyzet a munkatársakkal való kapcsolatomban is. Mostantól nem csupán alkalmazkodnom és együttműködnöm kell, — azért is felelős leszek, hogy mindenki megtalálja egymással is a hangot, és ki-ki lelkes odaadással szolgáljon: átérezve azt, hogy Krisztusnak és Krisztusért teszi. Mostantól még inkább atyai gondoskodással kell a hívő közösség felé fordulnom. Új szolgálatom megnevezése — a plébános — szüntelen erre fog figyelmeztetni. A szó maga a latin plebs-ből származik, ami köznépet jelent. Én tehát nem néhány különleges vagy kiváló ember irányítója leszek, hanem az egyházközség egész népével törődő vezető. Szeretnék olyan lenni, mint a jó családapa, akinek mindenre gondja van: akinek jótékony jelenlétében felnövekszenek a kicsik, a gyengék pedig erőre kapnak. Szeretném a fásultakat felrázni, a nyughatatlanokat pedig keresztényi alázatra és türelemre segíteni.”

Józanul ítél: nem önelégült, nem is sopánkodik. Olyan, mint a bibliai toronyépítő, helyesen vet számot a feladatokkal és lehetőségekkel: „Nem csupán az én életemben állt elő fordulat. A rendszerváltozás következtében az egész magyar egyház — benne a mi plébániánk is — új helyzetbe került. Megszűnt sok korlátozás, de az elmúlt időszak bénító hatása még ma is tapasztalható. Megmerevedtünk a régi gyakorlatokban, és nemigen kerestük a lelkipásztorkodás új, hatékonyabb módjait. Napjainkban nagy várakozásnak kell megfelelnünk: a legyengült társadalom a maga sokféle bajára az egyház által közvetített, maradandó értékek révén remél megoldást. De nemcsak a külső körülmények sürgetnek minket. Való igaz, hogy a belső egyházi reform csak részlegesen zajlott le nálunk, — adó-sai vagyunk még a II. Vatikáni zsinatnak is. — Örömmel mondhatjuk, hogy ezideig sem tétlenkedtünk. Megtettük mindazt, ami nélkülözhetetlen volt szentmise, hitoktatás és szentségkiszolgáltatás. Olyasmikkel is foglalkoztunk, amiket egy-egy lelkes vállalkozó csoport vagy személy kezdeményezett, — bizonyos ájtatossági formulákkal, kulturális rendezvényekkel. Bár a páldamutató egyházközségek sorában szoktak minket emlegetni, be kell ismernünk, hogy sok minden kívül rekedt érdeklődésünk körén. Talán olyan gondok is, amelyeknek elsőbbséget kellett volna élvezniök. — Most tehát nem csupán leltárt készíthetünk, hanem pályamódosítást is végre kell hajtunk, hogy Isten zárandók népe helyes úton járjon, valóban az Úr akaratát cselekedje, és az evangéliumról itt és most tanúságot tegyen.”

Nem magányos hős, a közösségért közösségben akar dolgozni: Nincs közöttünk senki, aki ezzel a nagy feladattal magára hagyva megbirkózhatna. Nem is tehetség vagy munkabírás kérdése ez. Magának a feladatnak természetéből adódik, hogy hosszabb időt és sok ember együttmunkálkodását igényli. Ezért ma, beiktatásom napján mindnyájatokhoz fordulva meghirdetem egyházközségünk „zsinatát”.

Mer nagy dolgokra vállalkozni. Nem csupán azt akarja tenni, amit lehet, ami könnyedén lejártszható, hanem azt, amit kell, — amibe feltétlenül bele kell építeni az Úr eddig még nem tapasztalt, de okkal remélt segítségét, újfajta kegyelmét: „Bizalommal hívlak benneteket egy közös újrakezdéshez, melynek általánosan megfogalmazott célját ismerjük, eszközeit és módját menet közben kell megtalálnunk. Milyen lesz a plébániai „zsinat”? Ma még nehéz lenne pontosan meghatározni, hiszen első ízben rendezzük meg.”

Jól tartja a gyepőt: megőrzi az egyensúlyt a szervezés, illetve az Istenre hagyatkozás között. Gyakorlatias ember, ugyanakkor lelki, jámbor: „Zsinatunk” három jellemző vonását máris megállapíthatjuk. Közösségi esemény lesz. A célunk tehát az, hogy minél többen bekapcsolódjanak a közös eszmélődésbe. Kívánatos, hogy a zsinati folyamat elérje a plébánia hívő népének minden egyes tagját. Jövőt szolgáló tanácskozás lesz, tehát pontosan fel kell mérnünk egyházközségünk jelen állapotát. Szabad, sőt szükséges, hogy eközben önkritikusak legyünk. Szabad, sőt szükséges, hogy új elhatározásainknál bátrak és kezdeményezők legyünk. Isten Lelkének hathatós támogatását csak úgy remélhetjük, ha tehetségünk és készségünk legjavát beleadjuk a vállalkozásba. — A „zsinati” munka egyúttal a megtérés és megigazulás folyamata is. Szükséges, hogy ki-ki elmélyültebben imádkozzék, ugyanakkor ne riadjon vissza az önmegtagadástól és böjttől sem. E szent cselekedetek azonban gyümölcstelenek maradnak, ha nem igyekszünk kibékülni és újra megbarátkozni azokkal, akiknek panaszuk van ellenünk, vagy akikre mi neheztelünk. A „zsinat” sikere tehát elsősorban a kiengesztelődésen múlik, azon, hogy testvérként fogjunk hozzá közös dolgaink rendezéséhez.”

A plébánosi beiktatás ünnepélyes légköréből visszatérve, megkísérlem a címben feltett kérdés boncolgatásával létrehozott szövevényből a következő végkövetkeztetést kiemelni. A világiak azt várják papjuktól (plébánosuktól), hogy az Istené legyen és az övéké legyen. Ennek érdekében titkos összeesküvést szöhetnek társaikkal — vagy akár magányos merénylők is lehetnek oly módon, hogy imádkoznak pásthorukért. Olyan is kérnek az Úrtól, amit a pap, pusztán emberi szóra ugyan meg nem tenne.

A TEOLÓGIA folyóirat 1993. évi témái és a kézirat beküldési határideje:

3. szám: SZEKUALITÁS, EMBERSÉG, KERESZTÉNYSÉG (május 1-ig)

4. szám: DIALÓGUSKÉSZSÉG AZ EGYHÁZBAN (július 1-ig)

*** * ***

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretein belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszereket alkalmaznak. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitim sokszínűség harmóniájában kerül az Olvasó elé.

Számunk írói: *Bán Endre* püspöki helynök, Pécs — *Bánhegyi B. Miksa* OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — *Dávid Katalin* művészettörténész, Budapest — *Fischer, Georg S.J.*, Innsbruck — *Harrach Péter* MKPK világiak referense, Budapest — *Horváth Ilona* Budapest — *Kremer, Jacob* egyetemi tanár, Bécs — *Németh Géza* református lelkész, Budapest — *Niewiadomski, József* teológiai tanár, Linz — *Pomogáts Béla* irodalomtörténész, Budapest — *Széll Margit* tanár, a TEOLOGIA szerkesztője, Budapest — *Tarjányi Béla*, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — *Unger Zsuzsa* egyházközségi munkatárs, Budapest

SOMMAIRE

ETUDES

JACOB KREMER: Mot à mot fidèle selon l'esprit — non la lettre — Limites et possibilités de la lecture simple de la Bible — (traduit par *B. Miksa Bánhegyi*)

KATALIN DÁVID: La Bible et l'art

GEORG FISCHER S.J.: La Bible — un signe de Dieu pour tous les temps (traduit par *Ilona Horváth*)

BÉLA POMOGÁTS: La Bible et la littérature hongroise

ENTRETIEN DE „TEOLÓGIA”

avec le Docteur ISTVÁN JELENITS, Provincial des Frères Pieux „...mes paroles ne passeront point” (Lc 21,33)
(Propos recueillies par *Margit Széll*)

TOUR D'HORIZON

JÓZEF NIEWIADOMSKI: Un dogmaticien réfléchit sur Dieu et sur le monde

(traduit par *B. Miksa Bánhegyi*)

GÉZA NÉMETH: Voies et déviations sectaires de l'intelligence du message biblique

BÉLA TARJÁNYI: Les apôtres de la lecture biblique aujourd'hui — Les nouvelles voies et perspectives du ministère pastoral après le Concile

ENDRE BÁN: „TOLLE! LEGE!” — quelques conseils pour les lecteurs de la Bible

QUELLE VALEUR LA BIBLE PRÉSENTE — TELLE POUR MOI?

— Options, réponses —

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

PÉTER HARRACH: Les laïcs et les synodes

ZSUZSA UNGER: Qu'est-ce qu'attendent les fidèles du curé?

INHALT

AUFSÄTZE

JACOB KREMER: Wortgetreu — nicht buchstäblich — Grenzen und Möglichkeiten des einfachen Bibellesens (übersetzt von *B. Miksa Bánhegyi*)

KATALIN DÁVID: Bibel und Kunst

GEORG FISCHER S.J.: Die Bibel — Zeichen Gottes für alle Zeit (übersetzt von *Ilona Horváth*)

BÉLA POMOGÁTS: Die Bibel und die ungarische Literatur

DAS GESPRÄCH DER TEOLÓGIA

mit dem Provinzial der Piaristen, Dr. ISTVÁN JELENITS

„Meine Worte werden nicht vergehen...” (*Margit Széll*)

UMSCHAU

JÓZEF NIEWIADOMSKI: Ein Dogmatiker denkt nach — über Gott und die Welt

(übersetzt von *B. Miksa Bánhegyi*)

GÉZA NÉMETH: Wege und Irrwege der Erkenntnis der biblischen Botschaft

BÉLA TARJÁNYI: Die Apostel der Heiligen Schrift

— Die neuen Wege und Perspektiven der Pastoralarbeit nach dem Konzil —

ENDRE BÁN: „Tolle! Lege!”

— Einige Ratschläge für Bibelleser —

WAS BEDEUTET MIR DIE BIBEL?

— Meinungen, Antworten —

THEOLOGISCHE SEELSORGLICHE FRAGEN

PÉTER HARRACH: Laien und Synoden

ZSUZSA UNGER: Was erwarten die Gläubigen von ihrem Pfarrer?

Isten öröktől jön

*Eljött mint világosság a teremtésben
és méginkább Ádámban.*

*Eljött Ábrahámban,
de még inkább Mózesben.*

*Eljött Illésben, —
majd közénk jött Jézusban.*

*A hozzánk érkező Isten
a történelemmel „helyhez kötődik”
a kozmoszban,*

*az ember lelkiismeretében és
Jézus Krisztus személyében.*

Carlo Caretto nyomán

A Biblia-körkérdésre válaszoltak:

Aszalós János — Brückner Ákos Előd O.Cist. — Cserháti Sándor — Gyökössi Endre —
Harrach Péter — Jakubinyi György — Kerekes Károly O.Cist. — Korzenszky Richárd OSB —
Marosi Izidor — Pásztor János — Temesszentandrás Péter — Tomka Ferenc

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat. — Felelős szerkesztő: Szennay András

Főmunkatárs: Gál Ferenc — Felelős kiadó: Lukács László

Kiadja a TEOLÓGIA kiadóhivatala, 1053 Budapest, Kossuth L. u. 1. l. em. 1.

Szerkesztőség: 1053 Budapest, Ferenciek tere 4-8. III. lép. II. em. 9. Tel.: 1173-661/110

(Kézirat leadása kizárólag a szerkesztőség címére.) — Megjelenik egyházi jóváhagyással: február, május,
augusztus és november közepén. — Ára: 90 Ft — Előfizetési díj 1 évre 360 Ft, fél évre 180 Ft — Csekkszám-
szám: OTP VII. ker. 218—98316/512—000324—1. Előfizetés és templomi terjesztés a kiadóhivatalban.

Utcai árusítás a Hírlap és Postaszállítási Igazgatóságnál. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap
Külkereskedelmi Vállalat útján (P. O. B. 149. — Budapest, 1389). Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár,
vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultúra 024/2
számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia-előfizetés) feltüntetésével. Terjeszti a Magyar Posta.
Minden jog fenntartva.

Nyomás: Veszprémi Nymoda Rt. — Felelős vezető: Fekete István igazgató

Index szám: 25 821

HU—ISSN 0133—1779